

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇ
DENEYİMLERİ**

Ömer KEZER

**Kasım-2024
BATMAN
T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇ
DENEYİMLERİ

Ömer KEZER

Danışman
Doç. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU OCAKHAN

Diğer Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Derya DEMİRDİZEN ÇEVİK Doç. Dr. Makbule ŞİRİNER ÖNVER

Kasım-2024
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Ömer KEZER tarafından hazırlanan ‘‘Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Gç Deneyimleri’’ adlı tez çalışması 26/11/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri yeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Derya DEMİRDİZEN ÇEVİK

Danışman

Doç. Dr. Nihal şirin PINARCIOğLU OCAKHAN

ye

Doç. Dr. Makbule şİRİNER NVER

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat TER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the frame work of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Ömer KEZER
Tarih: 26.11.2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇ DENEYİMLERİ

Ömer KEZER

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU OCAKHAN

2024, 79 Sayfa

Göç, ulus devletler ve sınırlar var olduğundan beri önemli bir sorun alanı olmuştur. Göçler, savaşların, çatışmaların, ekonomik ve çevresel sorunların, ulaşım ve iletişim kanallarının yaygınlaşması ve hızlanması sonucunda çok daha fazla insanın hayatını etkilemeye başlamıştır. İnsanlar bireysel ya da kitlesel olarak çeşitli sebeplerle gönüllü ya da zorunlu olarak göç edebilmektedirler. Göç, göçmenlerin yaşam deneyimlerini farklı biçimlerde etkileyen bir süreçtir. Göç deneyimlerini; sınıf, cinsiyet, ırk, etnisite, din, dil gibi unsurlar kaçınılmaz olarak etkiler. Cinsiyet unsuru, göç çalışmalarında uzunca yıllar dikkate alınmayan bir unsur olmuştur. Bu tezde, göç kavramı ve kuramları, toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilmiş ve -cinsiyetin göç deneyimlerine etkisi bağlamında- zorunlu göçün kadınların hayatlarını nasıl etkilediğine odaklanılmıştır. Kadınların deneyimlerinin hangi noktalarda ortaklaştığı, hangi noktalarda farklılaştığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriye'den Batman'a göç eden kadınların özellikle aile içi ve çalışma hayatı deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve açılım alanlarını, sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon süreçlerini ve geleceğe yönelik beklentilerini anlamak ve açığa çıkarmak amaçlanmaktadır.

Göçmen kadınların göç etmeye karar verme aşamaları, göç etme sürecinde ve göçten sonraki sürece ilişkin deneyimleri nitel araştırma yöntemi kullanılarak aktarılmıştır. Tez kapsamında yapılan alan araştırmasının verileri, Batman'da yaşayan 50 göçmen kadınıla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler yoluyla oluşturulmuştur. Araştırma bulgularının çözümlenmesi için nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmış ve yorumsamacı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler:Göç, Toplumsal Cinsiyet, Suriyeli Kadın Göçmenler

ABSTRACT
MASTER THESIS
**MIGRATION EXPERIENCES OF SYRIAN WOMEN IN THE CONTEXT OF
GENDER**

Ömer KEZER

Batman University Graduate Education Institute

Political Sciences and International Relations Department of Science

Advisor: Assoc. Dr. Nihal Şirin PINARCIOĞLU OCAKHAN

2024, 79 Pages

Migration has been an important problem area since the existence of nation states and borders. Migration has started to affect the lives of many more people as a result of wars, conflicts, economic and environmental problems, and the expansion and acceleration of transportation and communication channels. People can migrate voluntarily or compulsorily for various reasons, either individually or in masses. Migration is a process that affects the life experiences of migrants in different ways. Factors such as class, gender, race, ethnicity, religion and language inevitably affect migration experiences. Gender has been a factor that has not been taken into account in migration studies for many years. In this thesis, the concept and theories of migration are evaluated from a gender perspective and -in the context of the impact of gender on migration experiences- the focus is on how forced migration affects women's lives. It has been tried to understand at which points women's experiences are common and at which points they differ. The aim is to understand and reveal the experiences of women who migrated from Syria to Batman, especially their domestic and working life experiences, the difficulties they face and their areas of opening up, their social, cultural and economic integration processes and their expectations for the future.

The experiences of migrant women regarding the stages of deciding to migrate, the process of migration and the process after migration were conveyed using qualitative research method. The data of the field research conducted within the scope of the thesis were generated through in-depth interviews with 50 migrant women living in Batman. Descriptive analysis, one of the qualitative data analysis methods, was used to analyze the research findings and an interpretivist approach was adopted.

Keywords: Migration, Gender, Syrian Women Immigrants

ÖNSÖZ

“Ger hindikek azadî hebûya
Birçîbûna welatê me
Ji têrbûna welatê xelkê bi rûmettir e”

“Eğer biraz özgürlük olsaydı
memleketimizdeki açlık
yabancı topraklardaki tokluktan onurludur”

Şivan Perwer

Bu tezin tüm süreçlerinde olağanüstü emeği ve yol göstermesiyle bana inanıp yardımcı olan değerli danışmanım Doç. Dr. Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan’a çok teşekkür ederim. Bana kattıkları için kendisine ömür boyu minnettar olacağım.

Tezin bu hale gelmesinde çokça emeği olan, tavsiyelerini esirgemeyen jüri üyesi değerli hocalarım Doç. Dr. Derya Demirdizen Çevik ve Doç. Dr. Makbule Şiriner Önver’e çok teşekkür ederim.

Tezin saha çalışmasında bana yardımcı olan, acılarını hatırlama pahasına bile olsa deneyimlerini anlatan Suriyeli tüm göçmen kadınlara teşekkür ederim. Aydınlık bir yarın umuduyla...

Bu tezi hiçbir zaman okuyamayacak ve hatıraları hep benimle yaşayacak olan merhum kardeşim Recep, ablam Güle ve annem Maşallah... Her zaman olduğu gibi bugün de yanımdasınız, hissediyorum.

Bu tezin yazım sürecinde tüm psikolojik zorluklarımda yanımda olan arkadaşlarım Aygül, Faik, Halil ve Sibel’e çok teşekkür ederim.

Aydınlık bir gelecekte yaşamaları için her zaman, tüm benliğimle yanlarında olacağım yeğenlerime teşekkür ederim. Amca ve dayınız olmak çok güzel...

Üzerimde çok fazla emeği olan, anne yarılarım Funda, Leyla, Şeyma ve Zeynep’e çok teşekkür ediyorum. Çocuğunuz tezini bitirdi.

Ömrü çalışmakla geçen, hiçbir çocuğunun mezuniyetinde yanında olamayan emekçi babam Fadıl Kezer’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Mezuniyetimde yanımdasın, bu çok güzel...

Yüksek lisans sürecinin tüm aşamalarında bana destek olan, tezin şekillenmesi için günlerce konuşup çalıştığımız arkadaşım Hilal Aydemir’e çok teşekkür ediyorum. Güzel sabahlar mutlaka gelecek...

Büyük bir teşekkürü de bu tezin ilk nüvelerinden bitimine kadar yanımda olan, kitaplığından ve fikirlerinden faydalandığım; bu sürede sabrını çokça zorladığım, sevgili Esra Erim hak ediyor. Bu tezin kitaplığımızda yer almasında senin emeğin çok büyük...

Ve çocukluğumdan şimdiye kadar her zaman maddi manevi yanımda olan, benden hiçbir şeyi esirgemeyen, acılarımızı ve mutluluklarımızı beraber yaşadığımız, ilk okuduğum kitaptan bu tez için edindiğim kitaplara kadar bana kitap okumayı sevdiren kitap almaktan vazgeçmeyen; üzerimde benden çok emeği olan arkadaşım, dostum ve ağabeyim Halis Kezer’e sonsuz teşekkür ederim. Sen olmasaydın her şey eksik olurdu.

Hepinizin desteğiyle yazmaya çalıştım...

Ömer KEZER
BATMAN-2024

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	3
1. Temel Kavramlar	3
1.1. Göç	3
1.2. Göç Türleri	3
1.2.1. Gönüllü göç ve zorunlu göç	4
1.2.2. Geçici göç ve sürekli göç	4
1.2.3. Düzenli göç ve düzensiz göç	5
1.2.4. İç göç ve dış göç	5
1.2.5. Bireysel göç ve kitlesel göç	6
1.3. Göç Edenlere İlişkin Kavramlar	6
1.3.1. Göçmen	7
1.3.2. Mülteci	7
1.3.3. Sığınmacı	8
1.3.4. Geçici koruma	9
1.3.5. Türk mevzuatında mülteci ve sığınmacı ayrımı	9
1.3.6. Yasal Düzenlemeler	10
1.4. Toplumsal Cinsiyet	10
2. Kuramsal Çerçeve: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Göç Kuramları	13
2.1. Göç Hareketleri ve Eğilimleri	11
2.2. Göç Kuramları	14
2.2.1. Ravenstein'in göç kanunları	17
2.2.2. İtme-çekme kuramı	18
2.2.3. Neo-Klasik göç yaklaşımı	18
2.2.4. Marksist politik ekonomi	19
2.2.5. Göç sistemleri teorisi ve göçmen ağları teorisi	21
2.2.6. İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi	22
2.3. Göç Teorilerinde Kadın	23
3. Suriye'den Göç Süreci, Suriyelilerin Yasal Statüsü ve Türkiye'nin Politikası	24
3.1. Suriye'den Göç Süreci	25
3.2. Suriyelilerin Yasal Statüsü	25
3.3. Türkiye'nin Politikası	26
3.4. Sosyal ve Ekonomik Uyum Politikaları	26
3.5. Geçici Koruma Yönetmeliği ve Uygulamalar	27
3.6. Suriyeli Mülteci Kadınlarla İlgili Durum	27
İKİNCİ BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ	29
1. Araştırmanın Amaç ve Önemi	29
2. Araştırma Alanı	29
3. Alan Araştırmasının Yöntemi ve Uygulaması	30
3.1. Araştırma Yöntemi	30
3.2. Araştırma Evren ve Örneklemi	31
3.3. Veri Oluşturma Tekniği	31
3.4. Araştırma Etiği	32
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları	32

3.6. Veri Analizi	33
3.7. Araştırma Süreci.....	33
3.8. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ALAN ARAŞTIRMASI: SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇ DENEYİMLERİ.....	37
1. Göç Öncesinde Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Düşünce ve Deneyimleri: Suriye’de Kadın Olmak	37
2. Suriyeli Kadınların Göç Etme Kararı ve Göç Sürecindeki Deneyimleri.....	44
2.1. Göç Etme Kararı: Kadınlar göç kararının neresinde yer alıyordu?.....	44
2.2. Göç Sürecindeki Zorluklar, Deneyimler.....	46
3. Suriyeli Kadınların Göç Sonrası Türkiye’deki Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyimleri	48
3.1. Ücretli Çalışma Hayatı.....	48
3.2. Kamusal Alana Katılımda Sorunlar ve Açılım Alanları.....	56
3.2.1. Kamusal hizmetler.....	56
3.2.2. Dil ve entegrasyon.....	57
3.2.3. Göçmenlere yönelik önyargı ve kalıp yargılar	59
3.2.4. Kadın hakları farkındalığı ve dayanışma.....	61
3.3. Göç Sonrası Ev İçi Yaşam	66
3.4. Dönüşle İlgili Düşünceler	68
SONUÇ.....	72
KAYNAKLAR	76

GİRİŞ

Göç olgusu, göçmenlerin göç etmiş oldukları yeni mekânlarda yerli nüfus ile mütakabil olarak yaşam biçimlerini, inançlarını, toplumsal bağlarını harmanladıkları bir süreci ifade etmektedir. Göçün birbirinden farklı birçok nedeni de bulunmaktadır. İnsanlar bireysel ya da kitlesel olarak ekonomi, eğitim, savaş gibi nedenlerle gönüllü ya da zorunlu biçimde göç edebilmektedirler. Göç edilen yerler ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve hatta şehirden şehre farklılık göstermektedir. Türkiye gerek sosyal yapı gerekse de bulunduğu konumdan dolayı son yıllarda yoğun bir göç akışıyla karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. En yoğun göç dalgasını da, 2011 yılında Arap Baharı'nın ardından yaşanan çatışmalar sonucunda Suriye'den Türkiye'ye gelen mülteciler oluşturmaktadır. Dünya genelinde en yüksek Suriyeli mülteci nüfusunu barındıran Türkiye, Suriye zorunlu göçü karşısında "açık kapı politikası" izlemiş ve göç edenler geçici koruma kapsamına alınmıştır. Suriye'den yönelen zorunlu göçün hangi boyutlara ulaşacağına bilinmemesi küresel ölçekte bir mülteci krizi gündeminin oluşmasına neden olmakta, Türkiye'de de bu kriz özellikle kentsel/toplumsal gerilim hatları yaratmaktadır. Türkiye'ye göç eden mülteciler bugün birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. İçinde buldukları toplumun koşullarına uyum sağlamaya ve eğitim, çalışma hayatı gibi kamusal alanlarda var olmaya çalışmak, mülteciler açısından zor bir göç deneyimi yaratmaktadır. Bu zor deneyimi daha da zorlaştıran nedenlerden biri ise cinsiyettir. Anaakım göç çalışmalarının erkeği merkeze koyarak açıklamaya çalıştığı deneyimler, toplumsal cinsiyet dikkate alındığında bambaşka bir görünüme bürünebilmektedir. Göç, cinsiyetler tarafından farklı deneyimlenmektedir ve bu farklıları toplumsal cinsiyeti analitik bir kavram kabul edip kadın deneyimlerini dikkate alarak açığa çıkarmak önem taşımaktadır.

Bu tez, Suriye'ye yakınlığı nedeniyle göçün hedef mekânlarından biri haline gelen Batman'daki Suriyeli kadın mültecilerin toplumsal cinsiyet bağlamında göç deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, mülteci kadınların özellikle aile içi ve çalışma hayatı deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve açılım alanlarını, sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon süreçlerini ve geleceğe yönelik beklentilerini anlamak ve açığa çıkarmak amaçlanmaktadır. Batman, yoğun göç almasına rağmen

özellikle kadın mültecilerle ilgili çalışmaların yetersizliği, araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Tez kapsamında niteliksel araştırma yöntemine dayanan ve 50 kadınla yapılan derinlemesine görüşmelerle verilerin oluşturulduğu bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Göçmen kadınların göç öncesinde Suriye'deki toplumsal cinsiyet kaynaklı sorunları, göç etmeye karar verme aşamaları, göç etme sürecinde ve göçten sonraki süreçte toplumsal cinsiyet temelli deneyimleri nitel araştırma yöntemi kullanılarak aktarılmıştır. Araştırma bulgularının çözümlenmesi için nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmış ve yorumsamacı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Tezin birinci bölümünde göç, toplumsal cinsiyet gibi temel kavramlara yer verilmiş, göç teorileri toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmış ve Türkiye'nin Suriye göçü sürecine değinilmiştir. İkinci bölümde alan araştırmasının yöntemine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Batman'da niteliksel yöntemle gerçekleştirilen saha çalışmasının bulguları, toplumsal cinsiyet perspektifinden analiz edilmiş, ilgili literatür kapsamında tartışılmıştır.

Suriyeli kadın mülteciler, yaşanan zorunlu göç sürecinin dezavantajlarının yanında bir de toplumsal cinsiyete dayalı zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar. Hem göç öncesi ve sırasında hem de göç sonrasında devam eden toplumsal cinsiyet temelli sorunlar ev içinde de kamusal alanda da ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar, bu sorunları açığa çıkaran birçok deneyime sahiptir. Göç öncesindeki konumları, göç esnasında yaşadıkları sorunlar ve Türkiye'de ev içinde ve çalışma hayatı gibi alanlarda kadın göçmen olmanın sıkıntıları, kamusal hizmetlere erişim gibi sorunlarla da birleşmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1. Temel Kavramlar

1.1. Göç

İnsanlar zaman içerisinde yeme-içme, sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik gibi temel talepleri karşılanmadığı için bunları karşılamak adına göç etmişlerdir. Göç temel olarak coğrafi mekan değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketi olarak da tanımlanabilmektedir (Özer, 2004, s.11). Diğer bir tanıma göre ise göç, kişilerin uzaktaki bir yere, en azından şu anda yaşadıkları şehir veya kasabanın uzağındaki bir yere, yeniden yerleşmesidir (Bartram, Poros ve Monforte, 2019, s.13). Türk Dil Kurumuna göre ise göç ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi. Uluslararası güç örgütünün tanımına göre ise bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (IOM, 2013, s.35-36). Göçün birçok nedeni olabilir; bu nedenler arasında ekonomik fırsatlar, eğitim olanakları, aile birleşimi, savaş, doğal afetler ve siyasi baskılar sayılabilir.

1.2. Göç Türleri

Göç türleriyle ilgili farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu sınıflandırmaların göç etme nedenlerine, amaçlarına, göç edenlerin sayısı ve özelliklerine, yasal durumu gibi özelliklere göre yapıldığı görülmektedir. Göç eden bireyin isteğine bağlılık açısından gönüllü göç ve zorunlu göç; göç edilen yerde kalma süresi açısından geçici göç ve sürekli göç; göçün yasal uygunluğuna göre düzenli göç ve düzensiz göç; göç edilen yerin coğrafi kapsamına göre iç göç ve dış göç; göç eylemini gerçekleştiren kişi sayısına göre bireysel göç ve kitlesel göç olarak sınıflandırılmaktadır (Şeker ve Uçan, 2016, s.200).

1.2.1. Gönüllü göç ve zorunlu Göç

Göç eden bireyin isteğine bağlılık açısından göç türleri gönüllü göç ve zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü göç, bireylerin kendi isteği ve iradesiyle, dışsal zorlayıcı etkenler olmadan gerçekleştirdiği bir göç türüdür. Gönüllü göç, bireylerin kendi yaşamlarını iyileştirmek için yaptıkları bilinçli bir seçimdir ve bu süreçte hem kaynak, hem de hedef noktaların özellikleri önemli bir rol oynar. Nihai karar, tamamen göçmenin iradesine dayalıdır (Battır, 2020, s.83).

Zorunlu göç, insanların savaş, doğal afetler, siyasi baskı, etnik çatışma veya dini zulüm gibi nedenlerle yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kaldığı bir göç türüdür (UNHCR, 2010, s.8). Zorunlu göç, genellikle iç savaşlar, büyük çaplı doğal felaketler veya insan hakları ihlalleri nedeniyle gerçekleşir.

Zorunlu göç, insanların yaşamlarını tehdit eden ya da onları zor durumda bırakan nedenlerle, kendi istekleri dışında, yaşadıkları bölgeyi terk etmeleridir. Savaş, tabii afet, sürgün gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sebebiyle meydana gelen göç zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014, s.2-3). Zorunlu göçün en önemli özelliklerinden biri, bireylerin gönüllü olarak göç etmemesi, hayatlarını sürdürmek için başka bir yere gitmek zorunda kalmalarıdır. Zorunlu göç genellikle mülteci statüsüyle bağlantılıdır, çünkü bu göç türüne maruz kalanlar sıklıkla uluslararası koruma talep ederler (IOM, 2013, s.12).

1.2.2. Geçici göç ve sürekli göç

Göç edilen yerde kalma süresi açısından göç türleri geçici göç ve sürekli göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici göç, belirli bir süre için yapılan, kısa vadede bir amaca yönelik olan göç türüdür. Geçici göç genellikle eğitim, çalışma, dil öğrenme, staj, seyahat gibi nedenlerle yapılmaktadır. Mevsimlik işçiler ve öğrencilerin göçleri örnek olarak verilebilir.

Sürekli (ya da daimi) göç, kalıcı olarak başka bir yere yerleşmeyi amaçlayan göç türüdür. Göç eden kişi, hayatını göç ettiği yerde devam ettirmek istiyorsa ve geri dönme fikri yoksa bu göç türü sürekli göçtür (Yalçın, 2004, s.20).

1.2.3. Düzenli göç ve düzensiz göç

Göçün yasal uygunluğuna göre göç türleri düzenli göç ve düzensiz göçtür. Düzenli göç, yasal süreçler ve izinler çerçevesinde gerçekleştirilen, bir başka ifadeyle yasal zemin içinde kayıtlı olarak yapılan göç türüdür (İçduygu vd., 2014, s.223). Düzenli (ya da yasal) göç, göç edenlerin göç ettikleri ülkenin kanunlarına uygun giriş yapmaları, kayıt altına alınmaları ve yetkili makamlardan oturum izinleri almaları gibi süreçleri içerir (Akçadağ, 2012, s.3-4).

Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise örneğin, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur (IOM, 2013, s.26). Düzensiz göç, genellikle ekonomik nedenlerle veya ülkelerindeki zorlayıcı koşullardan kaçan kişiler tarafından tercih edilir.

Düzensiz göç, bireylerin bir ülkeye yasal yolları kullanmadan, yani resmi izinler olmaksızın giriş yapmaları ya da izin verilen süreden daha uzun kalmaları durumudur. Vize süresini aşarak bir ülkede kalmak veya yasadışı yollardan sınırı geçmek düzensiz göçün örneklerindedir. Bu durum birçok ülkede sosyal ve güvenlik kaygılarına neden olmakta, bu kişilerin güvencesiz işlerde çalışmasına ve insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir.

Düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve göçmenlerin sömürülmesi gibi risklerle ilişkilidir. Düzensiz göçmenler genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalırlar, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimde zorluk çekerler (Castles et al., 2014, s.45).

1.2.4. İç göç ve dış göç

İç göç, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. Bu göç, geçici veya daimi olabilir. İç göçmenler, menşei ülke içinde yer

değiştirirler, ama yine menşei ülkede kalırlar (örneğin, kırsal alandan şehre göç) (IOM, 2013, s.43). Diğer bir deyişle iç göç, kişilerin bir ülke içinde, şehirden şehre veya kırsaldan kente göç etmesidir.

Dış göç ise insanların ulusal sınırları aşarak belirli bir süre veya devamlı çalışmak ya da yerleşme amacıyla başka bir ülkeye gitmesi olarak tanımlanabilir (Yaman, 2019, s.22). Dış göçler, hem bireylerin iradi kararlarıyla hem de zorunlu nedenlerle gerçekleşebilmektedir.

1.2.5. Bireysel göç ve kitlesel göç

Bireysel ve kitlesel göçler, göç hareketini gerçekleştiren kişi sayısı ile ilgilidir. Bireylerin kendi iradeleriyle, yetenek ve birikimlerine göre karar verdikleri ya da ekonomik ve siyasi koşullar gibi sebeplerle gerçekleştirdikleri göç hareketleri, bireysel göçlerdir (Sezik ve Ağır, 201, 98).

Bireylerin göç etme hareketi bireysel türde olabildiği gibi savaş ve çatışma gibi durumlarda topluluklar halinde kitlesel de olabilmektedir. Kitlesel göçler, savaş, çatışma, doğal ya da teknolojik afetler gibi nedenlerle bireylerin yaşadıkları yeri zorunlu olarak terk ederek, başka bir yere doğru topluluklar halinde göç etmesidir (Canbey Özgüler, 2018, s.14). Aynı ülke ya da bölgeden kısa sürede yüksek sayıda göç eden toplulukların olması ve göçmen sayısının fazla olması nedeniyle mültecilik belirleme prosedürlerinin zorlaşması durumlarında kitlesel bir göç akını olduğu kabul edilmektedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği/BMMYK, 2005). Örneğin, 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketi, kitlesel göç olarak değerlendirilmektedir.

1.3. Göç Edenlere İlişkin Kavramlar

Uluslararası alanda göç edenlerin statülerini belirleyen göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma gibi kavramlar birçok defa aynı anlamlarda kullanılmakta ve hukuksal açıdan karmaşaya neden olabilmektedir. Bu kavramların netleştirilmesi, entegrasyon politikalarının doğru bir biçimde üretilmesine olanak sağlayacaktır.

1.3.1. Göçmen

Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte, hukuki statüsüne, iradi veya istem dışı olup olmamasına, sebepleri veya kalma süresinin ne olduğuna bakılmaksızın, yaşadığı yerden ayrılarak uluslararası bir sınırdan geçmekte olan ya da geçmiş olan veya ülke içinde yer değiştiren kişi göçmen olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013, s.37).

IOM'a göre, "göçmen teriminin, 'kişisel rahatlık' amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır" (IOM, 2013, s.37).

1.3.2.Mülteci

Mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceğinden korkan, bu nedenle ülkesini terk eden ve geri dönemeyen kişidir (UNHCR, 2010, s.6). Mültecilik, uluslararası hukuk çerçevesinde düzenlenmiş bir statüdür ve bu kişilere korunma hakkı tanınmaktadır.

Mülteci, ülkesindeki savaş, zulüm ya da şiddetten kaçmak zorunda kalan kişileri tanımlar. Mülteciler, ırk, din, milliyet, siyasi görüş ya da belirli bir sosyal gruba mensup olma gibi nedenlerle zulme uğradıkları için ülkelerini terk ederler. Uluslararası hukuk çerçevesinde mültecilerin hakları korunur ve güvenlikleri sağlanmaya çalışılır. Birleşmiş Milletler mülteci örgütü olan BMMYK, BM tarafından dünya çapındaki mültecileri korumak için yapılan uluslararası hareketleri düzenlemek, liderlik etmek ve mülteci sorunlarını çözmekle yetkilendirilmiştir.

BMMYK'nın asıl amacı, mültecilerin haklarını ve refahını savunmaktır. BMMYK, herkesin sığınma talebi, diğer bir devlette güvenli bir şekilde barınma ve gönüllü olarak eve dönebilme haklarını korumak için mücadele verir.

Aynı zamanda BMMYK, mültecilere başka bir ülkeye yerleşmekte veya ülkelerine dönmekte yardım ederek, onların kötü durumlarına kalıcı bir çözüm bulmaktadır (UNHCR, 2018).

Mülteciler, uluslararası hukuk tarafından tanınan haklara sahip olup, geri gönderilmeme (non-refoulement) ilkesine göre geldikleri ülkelere geri gönderilemezler. Mülteciler, temel insan haklarına erişim, sağlık hizmetleri, eğitim ve çalışma hakkı gibi konularda koruma altındadır (Hathaway, 2005, s.92). Mülteciler, sığınmacılardan farklı olarak uluslararası koruma statüsüne sahip kişilerdir.

1.3.2. Sığınmacı

Sığınmacı, mülteci statüsü almak amacıyla bir ülkeye başvuran ancak henüz bu statüyü elde edememiş kişidir. Sığınmacılar, ülkelerindeki yaşam koşullarından kaçarak başka bir ülkeden uluslararası koruma talep eden kişilerdir. Sığınma başvurusu sürecinde, sığınmacılar uluslararası hukuka göre temel haklardan yararlanırlar, ancak mülteci statüsüne sahip olmadıkları için bazı yasal kısıtlamalara tabi olabilirler (UNHCR, 2010, s.7).

Sığınmacılık, kişinin ülkesinde karşılaştığı tehlike, zulüm veya yaşamına yönelik tehditler nedeniyle başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunması durumudur. Sığınmacılar, henüz mülteci statüsü kazanmamış, ancak uluslararası koruma arayan bireylerdir. Sığınma başvurusu kabul edilene kadar sığınmacı olarak kabul edilirler. Bu süreç boyunca, başvurdukları ülkede korunma ve barınma hakkı talep ederler, ancak resmi olarak mülteci statüsüne sahip olmadıkları için bazı haklardan yoksun olabilirler.

Sığınmacılar, çoğunlukla savaşlar, iç karışıklıklar, siyasi baskılar, din, ırk veya etnik kimliklerinden ötürü zulme uğrama riski taşıyan kişilerdir. Sığınma talebinde bulunmak, uluslararası hukukun bir parçası olup, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve diğer ilgili kurumlar tarafından izlenir. Bir kişi, uluslararası sınırı geçip yeni bir ülkeye ulaştığında, orada sığınma başvurusu yaparak yasal koruma talep edebilir.

Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir (Uluslararası Af Örgütü, 2009, s.5). Ancak, sığınmacıların mülteci statüsü alıp almayacağına karar verilmesi, genellikle zaman alan ve karmaşık bir süreçtir. Bu süreç boyunca sığınmacılar, ülkelerinde karşılaştıkları

tehlikelerden korunmayı umarken, barınma, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişimde sıkıntılarla karşılaşabilirler. Bazı ülkeler, sığınmacılara geçici koruma sağlarken, diğerleri daha katı politikalar izleyebilir.

Sonuç olarak, sığınmacılık, insanların yaşamlarını tehdit eden durumlar karşısında güvenli bir yere ulaşma arayışına iten bir süreçtir ve uluslararası hukuk çerçevesinde korunmaları gereken bir haktır. Ancak, sığınmacıların karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve belirsizlikler, bu sürecin ne kadar karmaşık ve zorlu olabileceğini de gösterir.

1.3.3. Geçici Koruma

Geçici koruma, YUKK 91. Maddeye göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan koruma şeklidir (YUKK, 2013, s.36). Suriyeli mülteciler için 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği bu statüyü sağlamıştır. Bu statü, mültecilerin barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır ancak bu kişilere kalıcı yerleşim hakkı vermez (İçduygu, 2015, s.18).

Geçici koruma, ülkelerinde savaş, iç çatışma, doğal afet veya şiddet gibi olağanüstü durumlar nedeniyle toplu olarak kaçan ve başka bir ülkeye sığınan kişilere sağlanan kısa vadeli, acil koruma mekanizmasıdır. Geçici korumanın amacı bu kişilerin acilen güvenli bir ortama yerleştirilmelerini sağlamak ve başta geri gönderilmeme ilkesi olmak üzere temel insan haklarını güvence altına almaktır (Eren, 2018, s.54). Geçici koruma, insanların sığındıkları ülkelerde asgari yaşam koşullarına sahip olmalarını ve temel hizmetlerden faydalanmalarını sağlar. Ancak bu koruma, mültecilik statüsüyle aynı hukuki hakları sunmaz.

Geçici koruma altında olan kişiler, ülke sınırları içinde yasal bir statü kazanır ve geri gönderilme riskinden korunur. Bu kişiler, genel olarak barınma, gıda, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan haklara sahip olur. Ancak, geçici koruma statüsü belirli bir süre için sağlanır ve bu süre sonunda ya başka bir çözüme ulaşılarak bireylere kalıcı bir statü verilir ya da güvenli hale gelen ülkelere geri dönüş imkânı sunulur.

Geçici koruma, özellikle büyük göç dalgalarının yaşandığı kriz dönemlerinde devreye girer. Bu koruma şekli, insanların yasal süreçler tamamlanana kadar temel haklarına erişim sağlamalarını hedefler. Örneğin, Suriye iç savaşından kaçan milyonlarca insan, farklı ülkelerde geçici koruma altına alınmıştır. Bu uygulama, ülkeler arası iş birliği ve dayanışmanın bir göstergesi olarak da kabul edilir.

Ancak geçici koruma sürecinde, sığınan kişiler mülteci statüsüne tam olarak sahip olmadıkları için bazı hakları sınırlı olabilir. Bu süreç, kalıcı bir yerleşim çözümüne kadar devam eder ve bu insanlar, hukuki statüleri belirsiz olduğu için uzun vadede ekonomik ve sosyal zorluklarla karşılaşabilirler.

Sonuç olarak, geçici koruma, acil durumlar ve toplu sığınma talepleri karşısında uygulanan hızlı bir çözüm mekanizmasıdır. Amacı, insanların güvenliğini sağlamak ve temel insani ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ancak, uzun vadede daha kalıcı çözümlerin bulunması gerektiği de unutulmamalıdır.

1.3.4. Türk mevzuatında mülteci ve sığınmacı ayrımı

Türk mevzuatında “mülteci” ve “sığınmacı” kavramları uluslararası hukuka dayanmaktadır ancak Türkiye, bu kavramların kullanımında coğrafi bir kısıtlama uygulamaktadır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan ülkelerden biridir ancak sözleşmeyi “coğrafi sınırlama” ile kabul etmiştir. Bu nedenle, sadece Avrupa’dan gelenlere “mülteci” statüsü verilirken, Avrupa dışından gelenler “şartlı mülteci” veya “geçici koruma” altında kabul edilmektedir (Çelik & İşleyen, 2021, s.40).

1.3.4.1.Mülteci tanımı

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne göre mülteci, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulüm göreceği korkusuyla ülkesinden ayrılan ve geri dönemeyen kişidir (UNHCR, 2010, s.6). Türkiye, sözleşmeye getirdiği coğrafi kısıtlama nedeniyle bu tanımı sadece Avrupa’dan gelenler için uygulamaktadır. Avrupa’nın dışında gelenler sığınmacı olarak kabul edilirken Avrupa’dan gelenler mülteci kabul edilmektedir (Buz, 2008, s.121).

1.3.4.2.Sığınmacı ve şartlı mülteci

Avrupa dışından gelen kişiler, Türkiye’de “şartlı mülteci” statüsüne sahiptir. Bu statü, kişilere geçici olarak Türkiye’de kalma hakkı tanır ancak bu kişiler üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalabilirler (DGMM, 2014). Türkiye’nin şartlı mültecilere sağladığı haklar, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim ve temel insani yardımlarla sınırlıdır. Çalışma hakkı, belirli koşullara bağlıdır.

1.3.4.3.Geçici koruma

Suriyeliler ise 2014 yılında kabul edilen "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile Türkiye’de geçici koruma altına alınmıştır (Republic of Turkey, 2014, s.22). Geçici koruma statüsü, kitlesel göç dalgaları karşısında bir ülkeye gelen kişilere sağlanan geçici bir hukuki koruma statüsüdür. Suriyeliler, bu yönetmelik kapsamında sağlık, eğitim, çalışma izni gibi haklara erişebilmektedirler ancak kalıcı ikamet veya vatandaşlık hakkı elde edememektedirler (İçduygu, 2015, s.29).

1.3.5. Yasal düzenlemeler

Türkiye’deki mülteci ve sığınmacı düzenlemeleri, 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile şekillendirilmiştir (YUKK, 2013, s.8). Bu kanun, mültecilerin ve sığınmacıların haklarını belirlemekte ve göç yönetimiyle ilgili süreçleri düzenlemektedir. YUKK, Türkiye’de mültecilik sisteminin temel yasal çerçevesini oluşturarak, göçmenlerin korunması ve yerleşim süreçlerini düzenler.

1.4. Toplumsal Cinsiyet

Göç, farklı gruplar üzerinde farklı etkiler oluşturmaktadır. Göç hareketinden en çok etkilenen gruplardan biri kadınlardır. Kadınlar aleyhine seyreden toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, göç sürecinde de kadınları çoğu zaman dezavantajlı konuma getirmektedir. Bu bağlamda tezin temel kavramlarından biri, toplumsal cinsiyettir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirinden farklı kavramlardır. Cinsiyet için İngilizce “sex” toplumsal cinsiyet için ise “gender” kavramları kullanılmaktadır. Cinsiyet, erkek veya kadın olma gibi biyolojik anlamları taşırken toplumsal cinsiyet bir toplumda kadınlar ve erkekler için kültür, gelenekler, eğitim, din ve diğer kurumlar tarafından uygun görülen toplumsal roller ve sorumluluklar, davranışlar, konumlar, beklentiler, güç ve ayrıcalıklar, hak ve fırsatlar olarak tanımlanmıştır (Ecevit, 2021, s.9).

Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal roller cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar ev işleri ve bakım hizmetlerinde çalışırken erkeklerin dışarıdaki işlerde çalışması bu eşitsizliğin önemli bir göstergesini oluşturmaktadır. Toplumsal normlar, gelenekler ve medya bunu sürekli şekilde empoze etmeye çalışarak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği kabul ettirmeye yönelik hizmet etmektedir. Emek, iktidar ve kişisel/cinsel ilişkiler toplumsal cinsiyet düzenini oluşturmakta ve toplumdaki cinsiyetler arası ilişkileri biçimlendirerek sürdürmektedir (Connel, 1987 s.142).

Küreselleşme sürecinde göç de bu toplumsal cinsiyet düzenini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Göç sürecinde emek ve işgücü piyasası, iktidar pratikleri, devletlerin güvenlik ve iç politikaları, kişiler arası ilişkiler ve toplumsal cinsiyet normları yeniden şekillenmektedir. Örneğin; kadın emeğine talebin artması, kadınların ucuz işgücü olarak bireysel göçleri ve göçün kadınlaşması, ev içi hiyerarşisinin etkilenmesi bu düzlemi yeniden şekillendirmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre, 2020 yılı itibariyle dünya genelindeki uluslararası göçmen nüfusu 281 milyondur ve bu nüfusun %48’i kadınlar ve kız çocuklarından oluşmaktadır (IOM, 2019). Göçmen nüfus içinde kadın oranının, erkek oranına yakın seyretmesi 1960’lar itibariyle görülen bir durumdur. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika’daki göçmen nüfusu içinde kadın oranının artması “göçün kadınlaşması/feminizasyonu” kavramını ortaya çıkarmıştır (Fleury, 2016, s.VI). Kadınların sadece evlilik ya da aile birleşmesi nedeniyle göç ettiği ve göç hareketinde pasif konumda olduğu durum değişmiştir ve işgücü göçü, mülteci göçü gibi farklı göç türlerinde de yer almaya başlamıştır. İşgücü piyasalarının esnemesi ve güvencesizliğin yaygınlaşmasıyla da bağlantılı olarak bazı bölgelerde kadınların erkeklere göre daha kolay iş bulması ve toplumun kadınlarla özdeşleştirdiği bakım içerikli işlere talebin artması göçün feminizasyonunu açıklayan eğilimlerdenidir (Piper, 2006, s.24-25).

2. Kuramsal Çerçeve: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Göç Kuramları

2.1. Göç Hareketleri ve Eğilimleri

Göç, neredeyse her sosyal bilim dalı tarafından ele alınan ve çeşitli teoriler geliştirilen, çok boyutlu sebepleri ve sonuçları olan bir olgudur. Günümüzün göçler çağı olarak nitelendirilmesi, göç kavramının ve göç hareketlerinin sosyal bilimler alanında büyük bir ilgi uyandırmasını beraberinde getirmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.12). Her disiplin, göçün farklı yönlerine odaklanmakla birlikte göçü tanımlama noktasında uzlaşa içindedirler. Tanımların ortaklaştığı noktada göç, göçmenlerin belirli amaçlar üzerinden aldıkları kararlarla bir coğrafi konumdan diğerine hareket etmesi olarak öne çıkmaktadır.

Göç, ulus devletler ve sınırlar var olduğundan beri önemli bir sorun alanı olmuştur. Göçler, savaşların, çatışmaların, ekonomik ve çevresel sorunların, ulaşım ve iletişim kanallarının yaygınlaşması ve hızlanması sonucunda çok daha fazla insanın hayatını etkilemeye başlamıştır.

Uluslararası göç hareketleri özellikle sanayileşmeyle birlikte öne çıkmıştır. Dönemsel olarak bakıldığında, ilk dönemin 16. yüzyılda sanayi devrimi öncesine dayandığı görülmektedir. Sanayileşmenin ihtiyaç duyduğu emek gücü köleler tarafından karşılanması sonucu kitlesel emek göçü yaşanmıştır. Böylelikle kapitalizmin gelişimi de hızlanmıştır. İkinci dönem, sanayileşmenin hızlanmasıyla 19. ve 20. yüzyılda, işsizlik ve yoksullukla boğuşan birçok insanın Avrupa'dan ABD'ye ve Kanada'ya, Yeni Zelanda'ya ve diğer sömürge ülkelerine göç etmeleriyle karakterize olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşlarının etkili olduğu dönem üçüncü dönemdir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki göç hareketleri azalmakla birlikte, II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan ilticalar ve sürgünler göçü zorunlu kılmıştır. Dördüncü dönem, 1960 ve sonrasındaki dönemi kapsamaktadır. Özellikle küreselleşmeyle birlikte üçüncü dünya ülkelerinden Avrupa'ya doğru kitlesel bir emek göçü yaşanmıştır (Massey vd., 1993).

Bu dönemden itibaren küreselleşmeyle birlikte göç hareketleri farklı bir boyut kazanmıştır. Küresel düzeyde gerçekleşen ve hemen hemen bütün ülkeleri etkileyen siyasi ve ekonomik gelişmeler ile çatışmalar yeni göç hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Göç hareketlerindeki bu yeni eğilimler; göçün küreselleşmesi, hızlanması, farklılaşması, kadınlaşması ve giderek siyasallaşması biçiminde kategorize edilmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte birçok ülke göç hareketlerinden etkilenmektedir. Bu süreçte göç alan ve göç veren ülke sayısı artış göstermekte, ülkeler farklı arka plana sahip birçok göçmene ev sahipliği yapmaktadırlar. Göç eden sayısındaki yüksek artış ve emekçilerin hızla yer değiştirmesi sonucunda ülkeler yeni önlemler ve önleyici politikalar geliştirmektedirler. Göçmenler, farklı nedenlerle hedef ülkelere gelmektedirler. Bu nedenler arasında çalışmak, eğitim almak veya zorunlu göç gibi faktörler yer almaktadır. Göçmenler, hedef ülkede bir süre geçirdikten sonra kalıcı olarak yerleşmeyi tercih ederler ve yeni bir hayat kurmaya çalışırlar. Bu süreçte dil öğrenimi, iş bulma, kültürel uyum ve diğer faktörler önemli rol oynar. Hedef ülkede göçmenlerin entegrasyonu ve yaşam kalitesini artırmak için destek mekanizmaları önemli hale gelir. Öte yandan göç hareketleri, birçok faktörün etkileşiminden kaynaklanır ve kadın göçmenler bu süreçte önemli bir rol oynar. Özellikle 1970'lerden itibaren devreye giren neo-liberal politikalar sonucu ülkelerin serbest ticaret politikalarını benimsemesi, işverenlerin sermayelerini artırmak amacıyla kontrol edilebilir ucuz işgücüne olan talebini artırmıştır. Göç hareketleri bağlamında, bağımlı ve aile birleşimi kategorisinde yer alan göçmen kadınlar, küresel düzeydeki bu gelişmelerle birlikte 1970'lerden sonra emek yoğun işgücü piyasasında talep edilen bir aktör haline gelmişlerdir. Bu süreçte göçmen kadınların, yeni ülkelerinde iş bulma, dil öğrenme, kültürel uyum sağlama gibi zorluklarla karşılaşmaları söz konusudur. Ülkelerde yaşanan siyasi olaylar da göçmenleri etkileyebilir ve göçmenler yerel halk tarafından bir tehdit olarak algılanabilir. Özellikle DAESH ve El-Kaide gibi terör örgütlerinin üstlendiği saldırılar, göçmenlere yönelik bakış açısını değiştirmiş ve siyasi tartışmalara yol açmıştır. İç politika, uluslararası ilişkiler ve güvenlik politikaları, uluslararası göçü etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.12-14).

2.2. Göç Kuramları

Göç hareketleri, tarih boyunca farklı dönemlerde yoğunluk kazanmıştır. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren sistematik olarak yoğunluğunu arttırmaktadır. İkinci dönem göç hareketlerine bakıldığında, insanların işsizlik ve yoksulluk nedenleriyle göç etmeye başladığı ve sanayileşmenin de bu süreci etkileyen bir faktör olduğu görülmektedir. Bu nedenle göç hareketleri, hem ekonomik hem de sosyal temelli kuramlarla analiz edilmiştir. Ancak 1960'lardan itibaren günümüze kadar gerçekleşen

göç hareketleri, literatürde dördüncü dönem göç hareketleri olarak yer almaktadır. Bu dönemi diğerlerinden ayıran en önemli faktör, küreselleşmedir. Küreselleşme, üretim, sermaye ve işgücünün ulusal sınırları aşarak serbestçe hareket etmesini ifade eder ve ekonomik ve politik yapıları birleştirir (Cerny, 1995, s.10).

İletişim ve ulaşım teknolojisinin gelişmesi, üretimin ve sermayenin küreselleşmesi, ülkeler arasındaki mesafeyi azaltmış ve insanlara farklı alternatiflere ulaşabilme imkânı sunmuştur.

Daha iyi yaşam ve iş olanaklarına duyulan beklenti, dördüncü göç döneminin temel göç nedenlerinden biridir. Küreselleşme sonucunda sınırların esnekleşmesi, mesafelerin kısalması ve uluslararası işgücü talebinin artması, insanların farklı ülkelerde daha iyi bir yaşam arayışını hızlandırmıştır (Giddens, 2010).

Göç, toplumları ve bireyleri birçok açıdan etkileyen geniş çaplı bir hareketliliklerdir. Göçmenler, hedef ve kaynak ülkeleri birbirine bağlayan kişiler olarak görülür ve uluslararası toplumsal ilişkileri şekillendirir. Göçün nedenleri ekonomik, sosyal ve kültürel olabilir. Göçün etkileri sadece ekonomik kuramlarla değil, aynı zamanda sosyokültürel açıdan da ele alınmalıdır. Göç hareketleri tarih boyunca değişmiş ve günümüzde de farklı dinamiklere sahiptir. Bu nedenle göç kuramları da sürekli olarak çeşitlenmektedir. Göçü anlamak için tarih, sosyoloji ve ekonomi gibi disiplinlerin bir araya gelmesi gerekmektedir (Abadan-Unat, 2002, s.4).

Göç, insanlık tarihi boyunca var olan ve toplumların şekillenmesinde önemli rol oynayan bir olgudur. Göç kuramları, bu karmaşık süreci anlamak ve açıklamak için çeşitli disiplinler tarafından geliştirilmiştir. Ekonomik faktörler, göç kuramlarının temelini oluştururken, sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler de göç hareketlerini etkileyen önemli unsurlardır. Ekonomistler, göçün temelinde ekonomik büyüme ve işgücü piyasalarındaki dengesizliklerin yattığını savunurken, tarihçiler ve sosyologlar göçün sadece ekonomik faktörlerle açıklanamayacağını, toplumsal ve kültürel dinamiklerin de göç hareketlerinde etkili olduğunu belirtirler. Antropologlar ise göçün, insanların kültürel ve sosyal yapılarını nasıl etkilediğini ve dönüştürdüğünü inceleyerek, göçün bireysel ve toplumsal kimlik üzerindeki etkilerini vurgularlar. Psikoloji alanında ise göçün bireyler üzerindeki psikososyal ve bilişsel etkileri incelenir. Göçmenlerin karşılaştıkları zorluklar, uyum süreçleri ve yeni toplumlarda kimliklerini nasıl inşa ettikleri bu disiplinin ilgi alanına girer. Göç kuramları, itici ve çekici faktörlerin yanı sıra, göçmen ağları, küreselleşme ve uluslararası politikalar gibi daha geniş çerçevedeki

etkenleri de dikkate alır. Göç, aynı zamanda bireylerin ve toplulukların yaşadıkları yerleri terk etme ve yeni yerlere yerleşme kararlarını etkileyen çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç, ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillenir. Göç kuramları, bu faktörlerin nasıl bir araya geldiğini ve göçmenlerin karar verme süreçlerini nasıl etkilediğini anlamak için kritik bir araçtır. Göçün nedenleri ve sonuçları üzerine yapılan araştırmalar, göçmenlerin karşılaştığı zorlukları ve fırsatları daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Göç kuramları, aynı zamanda göç politikalarının şekillendirilmesinde ve göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynar. Göçmenlerin yaşadıkları toplumlara katkıları ve bu toplumlarla etkileşimleri, göç kuramları aracılığıyla daha iyi anlaşılabilir. Göç, sadece göçmenlerin yaşamlarını değil, aynı zamanda göç ettikleri toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını da derinden etkiler. Göç kuramları, bu etkileşimleri ve dönüşümleri anlamak için disiplinlerarası bir yaklaşım sunar. Göçün karmaşık doğası, farklı disiplinlerin bir araya gelerek bu olguyu çok yönlü bir şekilde ele almasını gerektirir. Göç kuramları, bu disiplinlerarası çalışmanın bir ürünü olarak, göçün nedenlerinin, süreçlerinin ve sonuçlarının anlaşılmasında rehberlik yapmak üzere geliştirilir.

Göç teorileri, insan hareketliliğinin karmaşık doğasını anlamak için çeşitli disiplinlerin katkılarıyla zenginleşmiştir. İlk neoklasik yaklaşımlar, bireysel karar verme süreçlerine odaklanırken, tarihselci-yapısalcı yaklaşımlar göçün sosyo-ekonomik ve politik bağlamını vurgulamıştır. Göçün küreselleşmesi ve hızlanmasıyla birlikte, 1990'lardan itibaren göç araştırmaları, adaptasyon ve asimilasyon gibi kavramların ötesine geçerek disiplinlerarası bir perspektif kazanmıştır (Faist, 2003). Bu yeni yaklaşım, göçmenlerin deneyimlerini ve göç hareketlerinin dinamiklerini daha geniş bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Göç teorileri üzerine farklı yaklaşımlar olmakla beraber göç teorilerinin birbirlerini tamamlama özelliği vardır (Abadan-Unat, 2002, s.5-6). Örneğin, itme-çekme teorisi, bireylerin göç etme kararlarında etkili olan ekonomik ve sosyal faktörleri incelerken, ilişkiler ağı teorisi, göçmenlerin sosyal ağlarını ve bu ağların göç süreçleri üzerindeki etkilerini analiz eder. Ravenstein'in çalışmaları, göç teorilerinin temelini atmış ve göçün nedenlerini ve sonuçlarını sistematik bir şekilde incelemiştir. 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar göç hareketlerinin evrimi, göç teorilerinin de çeşitlenmesine yol açmıştır. Ekonomik temelli teoriler, göçü sermaye, işgücü piyasası ve arz-talep dengesi açısından değerlendirirken, ekonomi-politik teoriler, kapitalist sistem, küreselleşme ve ulus ötesi sermaye akışlarına odaklanır. Sosyal temelli

teoriler ise, göçmenlerin bireysel motivasyonlarını ve sosyal bağlantılarını ön plana çıkarır. Her bir teori, göçü anlamlandırma biçimiyle benzersizdir, ancak bir araya geldiklerinde göç olgusunun çok boyutlu yapısını daha iyi kavramamıza olanak tanır. Göç teorilerinin bu kronolojik incelemesi, göç olgusunun derinlemesine anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir ve gelecekteki göç hareketlerini şekillendirecek politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu bölümde göç kuramları kronolojik bir şekilde ele alınmaktadır.

2.2.1. Ravenstein'in göç kanunları

Ravenstein, 19. yüzyılın sonlarında, özellikle 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımlarını temel alarak, göç olgusunu incelemiş ve bu konuda çığır açan bir teori geliştirmiştir. Ravenstein, çalışmasını sanayileşme ve kentleşme faktörleri üzerine kurmuştur. Ravenstein'in göç teorisi, insanların ekonomik olarak kendilerini geliştirme amacıyla hareket ettiklerini ve genellikle kısa mesafelerde göç ettiklerini öne sürmektedir. Sanayileşme ve kentleşme gibi faktörlerin, insanların yaşam koşullarını iyileştirme arayışında önemli bir rol oynadığını ve bu süreçlerin göç hareketlerini şekillendirdiğini belirtmiştir. Ravenstein'in göç yasaları, göçmenlerin genellikle daha büyük ekonomik fırsatların bulunduğu yerlere doğru hareket ettiğini, göç eden her büyük grubun ardında bir boşluk bıraktığını ve bu boşluğun daha uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulduğunu ifade eder. Ayrıca, her göç dalgasının bir karşı akış yarattığını, yani insanların göç ettikleri yerlerden eski yerleşim yerlerine geri dönebileceklerini de belirtmiştir. Ravenstein'in çalışmaları, göçün nedenlerini ve dinamiklerini anlamada hala kullanılan temel bir referans noktası olmuştur (Yalçın, 2004, s.22). Göçün temel ilkelerini tanımlayan yedi kanunu formüle etmiştir. Bu kanunlar, göçmenlerin genellikle kısa mesafeler kat ettiğini, her göç dalgasının ardında bir boşluk bıraktığını ve bu boşlukların daha uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulduğunu belirtir. Ravenstein ayrıca, göçmenlerin büyük şehirlere doğru hareket ettiğini ve bu süreçte kentsel alanların nüfusunun doğal artıştan ziyade göçle büyüdüğünü vurgular. Ravenstein'in öncü niteliğindeki çalışmalarının ilkinde, kadınların erkeklere oranla daha çok göç ettikleri; ikincisindeyse kadınların kısa mesafelerde erkeklerden daha fazla göç ettikleri, erkeklerin ise uluslararası göçte çoğunlukta olduğu belirtilmiştir. Ravenstein'in söz konusu çalışmalarının ardından göç

kuramlarında kadınlar yaklaşık yüz yıl boyunca dikkate alınmamıştır. Ravenstein'in yasalarının temeli en çok itme çekme kuramında bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2020, s.19).

2.2.2. İtme-çekme kuramı

İtme çekme kuramı, uluslararası göç hareketlerini açıklamada en çok başvurulan kuramların başında gelmektedir (Dedeoğlu, 2016, s.41). Göç nedenlerini itme ve çekme faktörlerine dayandırarak açıklayan kuram, neoliberal teori temellidir ve göç etme kararını yapısal faktörlerden bağımsız olarak ele alır. Göç etme kararında bireysel ve rasyonel kararların etkili olduğunu öne sürer. Bu kurama göre göç, menşe ülke veya bölgedeki birtakım itici faktör ile hedef ülke veya bölgedeki çekici faktörler tarafından yönlendirilmektedir (King, 2012, s.12-13). İtici faktörler, bireyleri mevcut yaşam alanlarından uzaklaştıran koşulları ifade eder. Bu faktörler arasında hızlı nüfus artışı, ekonomik fırsatların yetersizliği, düşük yaşam standartları, siyasal baskılar ve sosyal statünün düşüklüğü bulunur. Öte yandan, çekici faktörler bireyleri yeni bir yere çeken, genellikle ekonomik ve sosyal fırsatlarla ilişkili koşullardır. Bunlar arasında iş imkanlarının bolluğu, daha yüksek gelir seviyeleri, eğitim olanakları, daha iyi çevre koşulları ve siyasal özgürlükler sayılabilir. Kurama göre, göçmenler genellikle itici faktörlerin baskısı altında kendi ülkelerini terk ederken, çekici faktörlerin sunduğu fırsatlar onları yeni bir yere doğru yönlendirir. Bu dinamik, küresel göç hareketlerinin temelini oluşturur ve bireylerin karar verme süreçlerinde önemli bir rol oynar. Söz konusu kuram, göçün nüfusun yoğun olduğu yerlerden seyrek olduğu yerlere, gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden yüksek olduğu yerlere doğru gerçekleştiğini savunur (Dedeoğlu, 2016, s.42).

2.2.3. Neo-klasik göç yaklaşımı

Modern göç teorilerinin başlangıcı olarak kabul edilen neo-klasik yaklaşımın merkezinde de itme-çekme yaklaşımı yer almaktadır. 19. yüzyılın ortalarından 1960'lara kadar göç teorisine hâkim olan neo-klasik yaklaşımda göç, mikro ve makro boyutlarda açıklanmıştır. Makro düzeyde göçler, emek konusundaki arz-talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Emek fazlasına sahip ülkelerde

düşük ücret piyasası, işgücünün sınırlı emek piyasasına sahip ücret düzeyi yüksek ülkelere doğru göç etmesine sebep olmaktadır (Güllüpınar, 2012, s.57). Yani göç hareketleri, emeğin bol ve dolayısıyla ücretlerin düşük olduğu ülkelerden emeğin kıt ve ücretlerin yüksek olduğu ülkelere doğru gerçekleşmektedir (King, 2012, s.13). Bu demografik hareketin sonucu olarak, emek zengini ülkelerde emek piyasası daralmakta, dolayısıyla ücretler yükselmekte, buna karşılık sermaye zengini ülkelerde ücretler düşmektedir ve böylece bir denge oluşmaktadır (Abadan Unat, 2002, s.6). Uluslararası göç, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü piyasası dengesizliğinin ve ücret farklılığının bir sonucudur. Neo-klasik yaklaşım, uluslararası göçün ülkeler arasındaki ücret farklılığından kaynaklandığını ve bu farklılıkların olmadığı yerlerde göç hareketlerinin de olmayacağını savunmaktadır (İçduygu, 2009). Sonuç olarak, işgücü geleneksel sektörden modern sektördeki daha iyi ücretli işlere göç eder ve göç hareketleri sermaye ve emeğin eşitsiz dağılımından kaynaklanır (Dedeoğlu, 2016, s.42).

Neo-klasik ekonominin mikro kuramına göre ise göçe neden olan faktör, iş piyasasındaki makro unsurların yanı sıra bireyin kedisidir. Mikro düzeyde göç, göç etme ve etmemenin avantaj ve dezavantajlarıyla ilgili bilgiye sahip rasyonel bireyler tarafından verilen kararlarla gerçekleşmektedir (King, 2012, s.14). Söz konusu yaklaşımda göçmenlerin rasyonel bireyler oldukları ve bireylerin doğduğu yerdeki sınırlı fırsatlarla başka yerlere göç ederlerken bunun fayda ve maliyet analizini yaptıkları varsayılmıştır. Bireyler yaptıkları analize göre daha yüksek ücret ve iyi yaşam şartları beklentilerine ulaşmak için göç etmeye karar vermektedirler. Neo-klasik kuramda göç kararı, insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak düşünülür ve göçün insan sermayesini artırdığı kabul edilir (Dedeoğlu, 2016, s.42). Genel olarak bakıldığında neo-klasik ekonomi paradigmasını yansıtan itme-çekme modellerine göre, göçün başlıca nedeni ekonomiktir. Bu teoride erkeklerin göç nedenleriyle kadınlarınkinin aynı olduğu varsayılmıştır. Kadınların, göçe neden olan faktörler karşısındaki durumları ve kadınların erkeklerden farklı biçimde etkilenip etkilenmediği göz ardı edilmiştir. Oysa kadınların sömürücü ve baskıcı yapılar karşısındaki konumları göç için önemli bir neden oluşturmaktadır (Jordan ve Düvell, 2002).

2.2.4. Marksist politik ekonomi

1970'lerde göç teorisi, Marksist politik ekonominin açılımı olan ikili işgücü piyasası, bağımlılık teorisi ve dünya sistemleri teorisinin etkisinde değişime uğramıştır. Bu teoriler, uluslararası göçün nedenlerinin yapısal güçlerle ilişkili olduğunu düşünmektedir. Dünya genelinde eşitsiz dağılan siyasi ve ekonomik gücün doğal olarak sömürücü ve dengesizleştirici doğasının olduğu kabul edilmektedir. Göçün, sermaye için ucuz emek hareketliliğini ifade ettiği vurgulanmaktadır (Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen, 2011, s.21).

İkili işgücü piyasası yaklaşımına göre, gelişmiş ülkelerde ikili işgücü piyasası, uluslararası emek göçü için çekici bir yapısal güçtür. Birincil işgücü piyasası, yerli işçiler için güvenli ve yüksek ücretli işlerin olduğu piyasadır. İkincil işgücü piyasası ise yerli işçilerin çalışmak istemedikleri, vasıfsız, düşük ücretli ve güvencesiz işlerin olduğu piyasadır. Bu piyasada çoğunlukla göçmen işçiler istihdam edilmektedir. Özellikle pazarlık gücü olmayan kayıt dışı göçmen işçiler, söz konusu işleri ülkelerinde kendilerini bekleyen yoksulluk ve işsizliğe tercih etmektedirler. İkili işgücü piyasası, niteliksiz işçilerin gelişmiş merkez ülkelere göçünü bu biçimde açıklamaktadır (King, 2012, s.16).

Bağımlılık teorisi, uluslararası göçün ekonomik eşitsizlikleri sadece geçici olarak hafiflettiğini, ancak uzun vadede bu eşitsizlikleri daha da pekiştirdiğini ve göçmenlerin asıl köken ülkelerine dönüşünde bile bu eşitsizliklerin devam ettiğini öne sürer. Bu teori, göçmen işçilerin ücretlerinin artmasıyla birlikte, göçün azalacağı ve sonunda duracağını varsayan neo-klasik yaklaşımın aksine, göçmen işçilerin hem köken hem de ev sahibi ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkları sürdürdüğünü ve hatta artırdığını savunur. Bağımlılık teorisi, uluslararası göçü, küresel coğrafi iş bölümünün ve az gelişmiş ekonomilerin büyük kapitalist ekonomilere entegre olma sürecinin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu süreçte, yoksul ülkelerdeki milyonlarca insan ya kendi ülkelerindeki kentsel alanlara göç etmekte ya da hayatta kalma arayışında uluslararası göç hareketlerine katılmaktadır (King, 2012, s.18).

Dünya sistemleri yaklaşımında göç, Wallerstein'in küresel piyasa ekonomisindeki ülkeleri merkez-çevre ilişkileri çerçevesinde sınıflandırmasıyla açıklanmaktadır. Wallerstein'a göre, Kuzey Amerika, Avrupa, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi güçlü kapitalist ülkeler merkez ülkeleri oluştururken, yoksul ülkeler çevre ülkeleri temsil etmektedir (King, 2012, s.18). Bu yaklaşımda işgücü göçü, kapitalist merkez ülkeleri ile az gelişmiş çevre ülkeleri arasındaki eşitsizlikten

kaynaklanmaktadır. Merkez ülkelerin ucuz işgücü ve ham madde ihtiyacı, çevre ülkelerin ise ekonomik gelişimlerini tamamlama ve refah seviyelerini artırma arzusu nedeniyle çeşitli göç akımları meydana gelmektedir. Merkez ülkeler, üretim maliyetlerini azaltmak amacıyla çevre ülkelerdeki işgücü piyasasına genellikle fabrika düzeyinde istihdam edilecek kadın işgücüne yönelik bir talep oluşturmaktadır. Bu teorik çerçevede, kadınların göçü emek göçü olarak tanımlanmış, ancak ekonomik nedenlerin dışında kadın göçünün diğer sebepleri hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Bu başlıkta ele alınan Marksist çözümler, göçmenleri kapitalizmin eşitsiz gelişiminin sonuçlarını üstlenen proleterler olarak ele almaktadır. Sistemik eşitsizliklerin bir sonucu olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere göç eden bireyler, ya ikincil işgücü piyasalarına katılmakta ya da yedek işgücü ordusunun bir parçası haline gelmektedir. Bu teorik çerçeve, göçmenleri sermayenin kontrolü altında bulunan ve ihtiyaç duyulduğunda işgücüne dahil edilen ya da dışlanan rezerv işgücü ordusu olarak değerlendirmektedir. Bu teoriler, sınıf ve ekonomik analizlerine toplumsal cinsiyeti ve diğer toplumsal ayrımları dâhil etmemişlerdir.

2.2.5. Göç sistemleri teorisi ve göçmen ağı teorisi

Göç sistemleri kuramı, ekonomik ve politik temelli olarak geliştirilmiş bir kuramsal çerçevedir. Kurama göre, iki ya da daha fazla ülke, aralarındaki mesafeden bağımsız olarak, kendi aralarında karşılıklı göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturmaktadır (Dedeoğlu, 2016, s.42-43). Bu kuram, uluslararası göç hareketlerinin ülkeler arasındaki politik ve ekonomik ilişkilerden kaynaklandığını ve özellikle sömürgeci devletler ile söz konusu devletlerin geçmişteki sömürgeleri arasında ortaya çıktığını öne sürmektedir. Bu bağlamda coğrafi yakınlık göç hareketleri üzerinde etkili değildir (Toksöz, 2006). Göç sistemleri kuramına göre göç hareketi, göçü önceleyen bir ilişkiler temeline dayanmaktadır. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında, daha önceden bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin kökeni, kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara ya da askeri işgale dayanabilir. Örneğin, ABD'nin Meksika'yla göç ilişkisinin temeli, Amerikalı işverenlerin ucuz işgücü ihtiyacına ve iki ülke arasındaki kültürel etkileşime bağlanabilir. ABD'nin Kore ve Vietnam'la olan göç ve göçmen ilişkisinin temelinde ise Amerikan askeri işgali yatmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s.23-24).

Sistem yaklaşımı pozitivist tavrı ve göçün bireysel ve insani boyutlarını ihmal etmesi nedeniyle kritize edilmiştir (King, 2012, s.21). Bu duruma göçmen ağları teorisi ile yanıt aranmıştır.

Göçmen ağları teorisi, göçün göçmenler arasında ilişkiler sonucu gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Göçmen ağları kavramı, göç alan ve veren ülkelerdeki göçmenleri, eski göçmenleri ve göçmen olmayanları akrabalık, dostluk ve ortak menşe ağlarında birleştiren kişilerarası bağlar olarak tanımlanabilir (Massey, 1990). Göçmen ağları, göçmenlere konaklama, iş bulma, finansal destek ve diğer yardımlar konusunda bilgi ve bağlantılar sunarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, göçmen ağları, göçün maliyetlerini ve risklerini azaltan bilgiler sağlayarak uluslararası göç hareketliliğini kolaylaştıran bir sosyal sermaye türü olarak değerlendirilebilir (King, 2012, s.22). Bu ilişki ağları hem formel hem de enformel düzeyde oluşmaktadır. İş bulma kurumları veya seyahat acenteleri gibi formel ağlar, göçmenlerin devlet kurumlarıyla olan etkileşimlerini kolaylaştırmaktadır. Enformel ağlar ise göçmenlerin geride bıraktıkları aileleri, arkadaşları ve hemşerileriyle kurdukları bağları, cemaat ilişkilerini ve yardımlaşma pratiklerini içermekte; bu sayede göçmenler ihtiyaç duyduklarında yardım alma veya iş bulma gibi konularda başvurabilecekleri bir sosyal sermaye elde etmektedir (Massey, 1990). Göçmen ağları, giden göçmenlerin ailelerini yanlarına alma veya yeni ailelerin kurulma süreçlerini hızlandırmaktadır. Bu sayede göçmenler, kendi yaşam tarzlarını buldukları ülkede de devam ettirebilmektedir (Dedeoğlu, 2016, s.44). Kadın göçüne dair özel bir açıklama yapmayan ya da kadınları erkeklerin izinden giden göçmenler olarak değerlendiren diğer yaklaşımların tersine, göçmen ağı teorisi, erkeklerle kıyaslandığında sosyal ilişkileri daha güçlü olan kadınların, geliştirdikleri kişisel ve sosyal ağlar aracılığıyla göçün maliyet ve risklerini azaltarak uluslararası göç hareketlerini kolaylaştırdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kadınların kişisel ağların oluşturulmasında ve sürdürülmesinde aktif bir rol üstlendikleri belirtilmektedir (Dedeoğlu, 2020, s.23).

2.2.6. İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi

“Profesyonel göçmenlerin yeni ekonomisi teorisi” olarak bilinen ve O. Stark tarafından geliştirilen bu kuram, neo-klasik göç teorilerinden beslenmektedir. Neo-klasik göç teorilerinin temelinde bireylerin rasyonel karar vericiler olarak kabul

edilmesi yatmaktadır. Ancak Stark, göç kararının yalnızca bireyler tarafından değil, aynı zamanda aile üyeleri ve hatta topluluklar tarafından da etkilendiğini savunmaktadır. Bu teoriye göre, göç, hem bireylerin hem de hane halkının stratejik bir kararıdır. Maddi risk almaktan kaçınan aileler, kaynak ülkede kalmayı tercih ederken, bu riski göze alabilen aile üyeleri göç sürecine katılmaktadır (Stark ve Bloom, 1985, s.173-175). Hanehalkı faktörünün yanı sıra, para havalelerini de göç analizine dahil ederek göçün sosyo-ekonomik bağlamını açıklamaya çalışmaktadır. Ekonomik zorluklar karşısında aile bireyleri, hem yerel hem de ulusal piyasalarda iş bulmayı hedeflemekte ve yerel piyasaların kötüleşmesi durumunda göç eden bireylerin gönderdiği havalelerle geçimlerini sağlamaktadır. Böylece, hanehalkı ve toplu geçim kaynaklarındaki alternatiflerini göç yoluyla artırmaktadır. Bu yaklaşımın eksikliği, işgücü göçünü yalnızca arz yönüyle ele alması ve talep yönünü göz ardı etmesidir. Ayrıca, hane içindeki ilişkilerin uyumlu olduğunu ve oy birliğiyle kolektif kararlar alındığını varsaymaktadır. Yani hane, gerilimlerin veya çatışmaların bulunmadığı homojen bir birim olarak değerlendirilir. Son olarak, bu teorinin aile göçü gibi durumlar için geçerli olmadığını belirtmek gerekir (King, 2012, s.22-23).

2.3. Göç Teorilerinde Kadın

Göç teorilerine genel olarak bakıldığında birçoğunun cinsiyet körü olduğu ve erkeklerin göç ettiği ve kadınların geride kaldığı varsayımının hakim olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde çoğu alanda olduğu gibi göç çalışmalarında da kadınlar ayrı özne olarak yer almıyorlardı. Göç çalışmalarında kadının “yokluğu”, göç örüntülerinin tamamen toplumsal cinsiyetlendirilmiş yapılarla ilişkili olduğunun kabul edildiği 1970’lerdeki feminist çalışmalara dek pek sorgulanmamıştır (Coşkun, Kaşka ve Williams, 2022, s.38). 1970li yıllardan itibaren göç çalışmaları, erkek merkezli bakış açısından sıyrılmış, kadınların deneyimlerine yer veren analizler yapılmıştır (Akt.Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009, s.13). Bu tarihlerden sonra da kadınlar göçte görünür hale gelmiştir. Fakat toplumsal cinsiyet bağlamında beklenen aşamaya henüz gelinememiştir.

Göç teorileri, göç kararlarının aile içinde ve sosyal ağlar aracılığıyla nasıl alındığını, ayrıca göçmenlerin ayrıldıkları ve ev sahibi ülkelerdeki sosyal aktörlerin

farklı sosyal alanlarda mevcut iş ve fırsatlara dair bilgi ve iletişimle nasıl harekete geçirildiğini yeterince dikkate almamaktadır.

Küreselleşme ve ulusötesi göç hareketlerinin artışı, daha önceki dönemlerde yalnızca ekonomik sebeplerle göç eden erkekler ve erkek liderliğindeki aileler üzerinden açıklanamaz hale getirmiştir. Yeni göç akımları, özellikle nitelikli ve yüksek eğitilmiş bireyleri de kapsayarak göçmen profillerinin çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca, kadın göçmenlerin giderek daha fazla görünür hale gelmesi, kadınların göç süreçlerine artık bir aile üyesi olarak değil, bağımsız bireyler olarak katılmaları ve sınırları aşmaları gibi yenilikler de dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, göç hareketleri yalnızca çevre ve merkez ülkeler arasında gerçekleşmemektedir ve göçmenler de sadece ekonomik motivasyonlarla hareket eden erkeklerden ibaret olmaktan çıkmıştır. Kadınların göç süreçlerinde önemli aktörler haline gelmesi, hem göçün feminizasyonu hem de buna bağlı olarak işgücü piyasasının feminizasyonu ile ilişkilidir. Göçmen profillerindeki çeşitliliğin yanı sıra, göçmenlerin göç etme nedenlerinde de aile birleşimi, iş bulma ve sığınma gibi farklı motivasyonların ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Koser, 1998).

Feminist teorisyenlerin çalışmaları, göç alanında kadınların rolünü ve göçün toplumsal cinsiyet temelli sonuçlarını anlamaya katkıda bulunarak, kadınların toplumsal aktörler olarak göç süreçlerini etkileme yeteneklerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, kadınların hem kendileri hem de aileleri için seçimler yapan ve planlar kuran bireyler oldukları, göç sürecinde yalnızca eşlerini takip eden pasif figürler olmadıkları vurgusu güçlenmiştir. Kadınlar, hem kendi hem de ailelerinin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmek amacıyla göç edebilmekte, aynı zamanda geride bıraktıkları aile üyelerinin sağlık ve güvenliklerini de göz önünde bulundurarak hareket etmektedirler. Bu yaklaşımın gelişimiyle birlikte, kadınların göç deneyimleri göç analizine dahil edilmiştir. Örneğin, kadınlar fiziksel şiddet, baskıcı ilişkiler ve toplumsal cinsiyet normları gibi olumsuz durumlardan kaçmak için göç ederken, birçok kadın bu süreci güçlendirici ve özgürleştirici bir araç olarak değerlendirmektedir.

3. Suriye'den Göç Süreci, Suriyelilerin Yasal Statüsü ve Türkiye'nin Politikası

3.1. Suriye'den Göç Süreci

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş, milyonlarca insanın zorunlu göçüne yol açmıştır. Bu göç, modern zamanların en büyük insani krizlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye, Suriye'ye olan coğrafi yakınlığı ve izlediği "açık kapı politikası" nedeniyle bu süreçte Suriyeliler için ana sığınma noktalarından biri haline gelmiştir (İçduygu, 2015, s.22).

Türkiye, 2011 yılında savaştan kaçan Suriyelilere sınır komşusu olmaktan kaynaklı kapılarını açmıştır. Göçün ilk yıllarında, Türkiye, Suriyelilerin ülkelerine döneceği beklentisiyle kısa süreli çözümler üzerine odaklanmış; ancak savaşın uzamasıyla birlikte Suriyelilerin kalıcı hale geleceği anlaşılmıştır (Erdoğan, 2020, s.45). Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin sayısı artarken Haziran 2024 itibarıyla yaklaşık 3 milyon 113 bin Suriyeli, Türkiye'de geçici koruma statüsü altında yaşamaktadır. Suriyelilerin yüzde 48'ini kadınlar, yüzde 52'sini erkekler oluşturmaktadır. Kadınlar ve çocukların oranı ise toplam nüfusun yüzde 73,8'ine denk gelmektedir (Mülteciler Derneği, 2024).

3.2. Suriyelilerin Yasal Statüsü

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlamasını kaldırmayan Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerden gelen kişilere "mülteci" statüsü vermemekte, onları "sığınmacı" olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle Suriyeliler söz konusu olduğunda bu insanlar her ne kadar de facto "mülteci" olsalar da, Türkiye'de de jure "geçici koruma altındaki sığınmacılar" şeklinde nitelendirilmektedir (Bayır ve Aksu, 2020, s.324-356).

Geçici koruma statüsü, Suriyelilere belirli haklar tanımakta, ancak uzun vadeli yerleşim veya vatandaşlık gibi haklar vermemektedir. Bu statüye sahip olan Suriyeliler, sağlık, eğitim, barınma ve belirli çalışma izinlerine erişim hakkına sahiptirler (İçduygu, 2015, s.30). Ancak, kalıcı ikamet izni veya vatandaşlık hakları konusunda sınırlamalar bulunmaktadır. Bu durum, Suriyelilerin Türkiye'deki yasal statülerinin belirsizliğini artırmakta ve onların topluma entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

3.3. Türkiye'nin Politikası

Türkiye, Suriye krizinin ilk yıllarında "açık kapı politikası" izlemiş ve Suriyelilerin ülkelerine döneceği beklentisiyle kısa vadeli çözümler üretmiştir. Ancak, savaşın uzamasıyla birlikte Türkiye'nin göç politikaları da daha uzun vadeli ve kapsamlı hale gelmiştir. Türkiye, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'ni kabul ederek, Suriyelilerin temel haklarını garanti altına almıştır (Çelik ve İşleyen, 2021, s.28).

Geçici koruma politikası, Suriyelilere uluslararası koruma statüsü vermeden, onların temel insani ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin bu politikası hem insani yardım hem de güvenlik temelli bir yaklaşımla şekillenmiştir. Suriyelilere sağlanan temel haklar arasında sağlık hizmetleri, eğitim ve çalışma izinleri yer almaktadır. Ancak bu hakların uygulanmasında dil bariyeri, ekonomik zorluklar ve toplumsal kabul gibi sorunlar gözlenmektedir (Erdoğan, 2020, s.78).

3.4. Sosyal ve Ekonomik Uyum Politikaları

Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonu, sosyal ve ekonomik uyum politikaları ile desteklenmiştir. Türkiye, Suriyelilerin eğitim ve iş gücü piyasasına entegrasyonu için çeşitli önlemler almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Suriyeli çocuklara eğitim sağlamak amacıyla geçici eğitim merkezleri oluşturmuş; ancak 2016'dan sonra bu merkezler kapatılarak Suriyeli çocuklar Türk eğitim sistemine entegre edilmiştir (Çorabatır, 2016, s.44). Suriyelilere ayrıca belirli şartlar altında çalışma izni verilmiş, bu da onların ekonomik hayata katılımlarını sağlamaya yönelik bir adım olmuştur. Ancak, birçok Suriyeli düşük ücretlerle ve kayıt dışı sektörlerde çalışmak zorunda kalmıştır (Erdoğan, 2020, s.92).

Türkiye'nin politikası hem Suriyelilerin insani ihtiyaçlarını karşılamayı hem de sosyal uyumlarını sağlamayı amaçlasa da Suriyelilerin toplumla tam entegrasyonu hala zorlu bir süreç olarak devam etmektedir. Suriyelilerin toplumsal kabul görmeleri ve iş gücüne katılımları konusunda hala önemli sorunlar mevcuttur. Toplumda zaman zaman ayrımcılık ve dışlanma gibi sosyal sorunlar yaşanmaktadır (Çelik ve İşleyen, 2021, s.35).

3.5. Geçici Koruma Yönetmeliği ve Uygulamalar

Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyelilerin hukuki statüsünü belirleyen ana düzenlemedir. Bu yönetmelik, Türkiye'ye kitlesel olarak gelen Suriyelilere barınma, sağlık, eğitim ve çalışma hakları gibi temel hizmetlere erişim sağlar. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü ve Türkiye'nin göç politikalarının temel dayanağını oluşturur (DGMM, 2014, s.15).

Yönetmelik, Suriyelilere sağlanan hakları kapsamlı bir şekilde tanımlarken, onların Türkiye'deki uzun vadeli geleceği konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Suriyeliler, bu statü ile kalıcı vatandaşlık veya yerleşim hakkı elde edememekte, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de yaşamaya devam etmektedirler (Erdoğan, 2020, s.102).

3.6. Suriyeli Mülteci Kadınlarla İlgili Durum

Tezin konu edindiği Suriyeli mülteci kadınlar, toplam Suriyeli göçmenlerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar, Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyete dayalı birçok problemle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Göç esnasında kaçakçılar ve tacirlerin yüksek ödemeler talep etmesi ya da kadınların cinsel ilişkiyle bu bedeli ödemelerine zorlanmaları söz konusu olmuştur. Türkiye'ye geldikten sonra barınma sorunu öne çıkan sorunlardan biridir. Kiralık daire arayan kadınlara ya da kız çocukları olan ailelere, ev sahipleri ikinci eş olma karşılığında ödeme kolaylığı tekliflerinin yapıldığı görülmektedir (Mazlumder, 2014, s.33). Türk erkeklerinin, eşlerini kaybeden veya tek başına göç eden kadın mültecilerle sınırlarda kurulan evlilik pazarlarında yasal olmamasına rağmen ikinci evliliklerini yaptıkları da bilinmektedir (Gönül, 2020, s.86). Erkekler tarafından cinsel obje ve kadınlar tarafından bir tehdit olarak algılanan ve toplumsal hayattan dışlanan Suriyeli kadınlar, taciz ve tecavüz gibi olaylarda da namussuzlukla yargılanma, aileleri ve çevreleri tarafından terk edilme gibi durumlarla da karşı karşıya kalarak istismara açık hale gelmişlerdir (Biehl ve Danış, 2020, s.49). Bu sorunların yanı sıra sağlık, eğitim, çalışma hayatı gibi alanlarda da sıkıntılar mevcuttur. Türk Tabipleri Birliği (TTB)'nin raporuna göre, kadın sağlığını tehlikeye atacak yerlerde yaşama, kadın hijyeni için gerekli ekipmanlara ve sağlık

hizmetlerine erişememe gibi sorunlar ortaya hayati riskleri çıkaracak durumdadır (TTB, 2014, s. 61). Bu sorunların uzun süre giderilmemesi var olan riskleri daha da artırıp kadın sağlığı alanında kitlesel çıkmazlara sebep olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜMALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ

1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu tez, Suriye'ye yakınlığı nedeniyle göçün hedef mekânlarından biri haline gelen Batman'daki Suriyeli kadın mültecilerin toplumsal cinsiyet temelli göç deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu kapsamda, mülteci kadınların göç öncesi, süreci ve sonrası dönemlerde toplumsal cinsiyete dayalı sorunları araştırılmıştır. Özellikle kadınların aile içi ve çalışma hayatı deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve açılım alanlarını, sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon süreçlerini ve geleceğe yönelik beklentilerini anlamak ve açığa çıkarmak ve böylelikle toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz ve ayrımcı uygulamaların nasıl işlediğini anlamak amaçlanmaktadır. Ana akım göç çalışmalarının erkeği merkeze koyarak açıklamaya çalıştığı deneyimler, toplumsal cinsiyet dikkate alındığında bambaşka bir görünüme bürünebilmektedir. Göç, cinsiyetler tarafından farklı deneyimlenmektedir ve bu farklıları toplumsal cinsiyeti analitik bir kavram kabul edip kadın deneyimlerini dikkate alarak açığa çıkarmak önem taşımaktadır.

Bu konunun seçilmesinin birkaç sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki yoğun göç almasına rağmen Batman ile ilgili göç çalışmalarının yetersizliği iken diğer bir sebep ise bu çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektifinin yeterince ele alınmadığıdır. Bu çalışma bize Suriyeli mülteci kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle karşı karşıya kaldıkları sorunları birincil kaynaktan öğrenme fırsatı verebilecektir.

2. Araştırma Alanı

Araştırma, Suriye göçünün yoğunlaştığı yerlerden biri olan Batman'da yürütülmüştür. 1940 yılında ilk petrol arama çalışmalarının olumlu sonuçlanmasından sonra Batman hızlı bir gelişme göstermiştir. 1957 yılında Siirt'in ilçesi olan Batman 1990 yılında 3647 sayılı yasa ile Türkiye'nin 72. ili olmuştur.

İluh köyü olarak eski bir geçmişi olan Batman'ın, şehir olarak tarihi ise petrolün çıkarılması ve sanayileşme etkisi ile yenidir. Merkez, Beşiri, Gercüş, Hasankeyf,

Kozluk ve Sason olmak üzere altı ilçesi vardır ve nüfusu 647 bin 205'tir (Batman Valiliği, 2024). 12 bin yıllık geçmişe sahip Hasankeyf antik kenti de Batman sınırları içindedir. Birden çok ırk ve dinden insanın bir arada yaşadığı Batman, Suriye iç savaşıyla birlikte binlerce Suriyeliye de ev sahipliği yapmıştır. Batman, Suriye ile olan coğrafi ve tarihi yakınlıktan dolayı Suriye göçünün hedef noktalarından biri olmuştur.

3. Alan Araştırmasının Yöntemi ve Uygulaması

3.1. Araştırma Yöntemi

Tez kapsamında bir saha araştırması yürütülmüştür. Niteliksel yönetime dayalı olan araştırmada derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşmeler, Suriyeli kadınların göç sürecinde ve Türkiye'de yaşadıkları sorunları anlamak için kullanılmıştır. Görüşmelerde açık uçlu sorular kullanılarak kadınların deneyimlerini anlatmaları teşvik edilmiştir. Bu tezde toplumsal cinsiyet perspektifi çalışma yürütülmüştür. Bu sayede kadın deneyimleri daha açık ve anlaşılır şekilde elde edilmiştir.

Kadınların hayatının merkezinde yer alan göçün öncesi ve sonrasındaki durumları ve cinsiyet odaklı olarak meydana gelen değişim incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca göçmen kadınların anlatımları ile Suriye ve Batman'daki kadınlık deneyimlerinin, yaşayışlarının, uyum ve zıtlıklarının ne şekilde değiştiği de ortaya çıkarılmak istenmiştir. Niteliksel yöntem ile eğitim, çalışma hayatı, bekârlık, evlilik, annelik gibi haller ve göçün iç içe geçtiği durumun bir gözlemi de elde edilmek istenmiştir. Kadın deneyimlerini açığa çıkarmada niteliksel yöntemin seçilme nedenleri, sosyal olguların karmaşık yapılarını anlamayı ve kavramayı; kavramlar ve süreçler arasındaki ilişkiyi yorumlamayı olanaklı kılması açısından araştırmanın konu ve amacına en uygun yöntem olmasıdır. Niteliksel araştırma yöntemi kullanılarak tutum, davranış, değer, duygular gibi insanların daha öznel ve özgün olan özellikleriyle ilgili derinlemesine bilgi edinmek olanaklı olmaktadır (Pınarcıoğlu, 2011, s.111). Kadınların göç sürecinde yaşadıklarını bizzat kendi ifadeleriyle anlatan çalışmaların azlığı bu yöntemi kullanmayı gerekli kılmıştır.

3.2. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Batman'daki Suriyeli kadın mülteciler oluşturmaktadır. Olasılıklı olmayan (amaca yönelik) örnekleme türünün seçildiği araştırmada, kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda görüşülen kadınların başka kadınlara yönlendirmeleriyle araştırma yürütülmüştür. Kartopu örnekleme, kişiden kişiye ve kişiden de durumlara ulaşarak farklı olguları açıklayabilme imkânını vermektedir.

Bazı zamanlar aynı gün içinde birçok kadınla görüşülebiliyorken bazı zamanlar ise günlerce kimse ile görüşme yapılamamıştır. Kadınların sorunlarını anlatma ortamı bulunduğu arkadaşlarını da teşvik ettiği gözlemlenmiştir. Bu kadınlar farklı yaş gruplarından ve sosyal geçmişlerden gelmekte olup, göç süreci ve sonrasındaki deneyimlerini paylaşmışlardır.

Örneklemdaki kadınlar, yaşları, eğitim durumları, iş hayatına katılımları ve aile yapılarına göre çeşitlendirilmiştir. Bu çeşitlilik, kadınların göç sürecinde yaşadıkları deneyimlerin daha geniş bir yelpazede ele alınmasına olanak sağlamıştır. Özellikle, aile içindeki eşitsizlik, eğitim eksikliği, işgücü piyasasına katılım gibi konular örneklem grubunun temel özellikleri arasında yer almıştır.

3.3. Veri Oluşturma Tekniği

Derinlemesine görüşmelerle veriler oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşme tekniği kadınların göç deneyimlerini daha net ve anlaşılır şekilde görmemizi sağlamıştır. Kadınların deneyimlerini kendi ifadeleri ile anlatmaları veri oluşturmamızda sağlıklı sonuçlar elde etmemize yardımcı olmuştur.

Veri oluşturma sürecinde nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmada en temel veri toplama aracı, yarı yapılandırılmış görüşme formu olmuştur. Görüşme soruları, göç süreci, Türkiye'deki toplumsal yaşam ve kadınların bireysel deneyimlerini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Görüşmeler, kadınların bireysel deneyimlerine dayanarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği, entegrasyon, sağlık, eğitim ve kamusal hizmetlere erişim gibi konuları incelemiştir. Veriler, kayıt altına alınmış ve daha sonra tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir.

3.4. Araştırma Etiği

Bu çalışma için görüşme yapılan Suriyeli kadınlar tezin amacı için önceden bilgilendirilmiş ve onayları alınmış. Ses ve görüntü kaydı istemedikleri için bu ikisinin olmadığına dair güven ortamı sağlanmış ve istedikleri zaman görüşmeye ara verileceği belirtilmiştir. Savaş anı ve sonrasındaki olası travmaların canlanmaması için görüşmelerin ilerlemesi kontrollü sağlanmıştır.

İsim, adres ve iletişim bilgilerinin gizleneceği ve söz konusu çalışmanın olası yayımlanmasında bilgilerinin gizli kalacağı belirtilmiştir. Görüşmecilerin geldikleri şehirler ve ayırıcı bilgileri kendi rızalarıyla gizli tutulmuştur. Tek tek tüm sorular el yazısı ile yazılıp görüşme sonrası görüşmecilere okunmuş varsa yanlış anlamalar giderilmiştir. Tüm bu görüşmeler yapılıp yazılırken görüşmecilerin rıza ve onayı alınmıştır.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kolaylaştırıcıları

Araştırmanın temel sınırlılıkları şunlardır:

Dil bariyeri: Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmelerde dil bariyeri önemli bir sınırlılık olarak ortaya çıkmıştır. Kürtçe konuşan kadınlarla birebir görüşme sağlanmıştır fakat Arapça bilen kadınlarla görüşmeler ise Arapçadan Kürtçeye çeviri ise mülteci kadınların tercümanlığı sayesinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bu durum, bazı anlam kaymalarına neden olabiliyorken görüşme sonrası notlar görüşmecilere okuyarak anlam kaymaları asgari seviyeye düşürülmüştür.

Göçmen kadınların ulaşılabilirliği: Mülteci kadınlarla yapılan araştırmalarda, güven oluşturma süreci ve kadınların travmatik deneyimlerini paylaşma konusunda yaşadıkları zorluklar sınırlılıklar arasında yer almıştır. Kadınların güvenmesi ve deneyimlerini anlatacak duruma gelmesi uzun zaman almıştır. Kartopu tekniğiyle bazen bir kadınla görüşme başka bir kadına ulaşmayı da kolaylaştırmıştır.

Zaman kısıtlaması: Görüşmelerin kadınların istediği zamanlarda gerçekleşmesi de bazı zorluklara sebep olmuştur. Bazı günler beş kişiyle görüşme yapılıyorken bazen haftalarca bir görüşme dahi yapılamamıştır.

Cinsiyet faktörü: Görüşmelerdeki en büyük zorluklardan biri de görüşme yapanın erkek olmasından dolayı kadınların bazı noktalarda şeffaf davranmaması.

Bunun yanı sıra evlerde gerçekleşen görüşmelerde mutlaka aileden başka erkeklerin olması da kadınların rahat konuşabilmesini kısmen engellemiştir. Fakat bu durum çok az kadında ortaya çıkmıştır. Kadınların büyük kısmı eşlerinin yanında bile gayet açık şekilde sorulara cevaplar vermiştir. Hatta bazı kadınlar eşine kızsız bile fikirlerini söyleyeceğini belirterek bu sorunu büyük oranda aştığını göstermiştir.

Araştırmanın kolaylaştırıcı unsurları arasında şunlar bulunmaktadır:

Yerel toplulukların desteği: Araştırma sırasında yerel toplulukların araştırmacılara ve mültecilere sağladığı destek, veri toplama sürecini kolaylaştırmıştır. Suriyeli mülteciler, yerel toplulukların yardımıyla kolay erişilebilir hale gelmiştir.

Araştırmacının görüşmecilerle ilişkisi: Araştırmacının on yılı aşkın süredir Batman'da yaşamasından ve yaşadığı ortam nedeniyle mültecilerle iç içe olmasından dolayı iletişim ve cevapların alınabilmesi kolaylaşmıştır.

Ortak dil: Kürtçe bilen görüşmecilerle Kürtçe konuşmak görüşmelerin sağlıklı ilerlemesi için olumlu bir gelişme olmuştur.

3.6. Veri Analizi

Görüşmecilerin önce demografik bilgileri ayrıştırılmıştır. Herhangi bir kayıt cihazı kullanılmadan görüşmeler yapıldığı için el yazısı ile alınan notlar önce derlenip sonrasında Word dosyasına aktarılmıştır. Sorulara verilen cevaplara göre bu analizler de ayrıştırılıp ilgili alan veya konuya göre sıralanmıştır.

Verilen cevaplar içerilerindeki kavram veya temalara göre kodlandırılıp bölümler halinde kategorilendirilmiştir. Savaş öncesi, savaş anı ve sonrasındaki Batman deneyimi olarak ayrılan alanlara göre alınan cevaplar da ayrı bölümlere ayrılmıştır. Kadınların söylediklerinin birebir metne dönüşmesi amaçlandığı için hem sözleri hem de duygu durumları da göz önünde bulundurulmuş bunların da yansıtılması için azami çaba gösterilmiştir.

3.7. Araştırma Süreci

Bu çalışma fikrinin bazı ayaklarının ortaya çıkması yüksek lisans eğitimine başlamadan öncesine dayanmaktadır. Göçün yoğun yaşandığı şehirlerden biri olan Batman'da yaşamının getirdiği Suriyeli göçüne şahit olmak yıldan yıla bazı soru ve

sorunları ortaya çıkarmıştır. Yüksek lisans eğitimine başladıktan sonra da böylesi bir araştırmanın nasıl yapılacağı şekillenmeye başlanmıştır.

Araştırmaya somut olarak başladıktan sonra ilk olarak göç, kadınlar ve Batman örnekleri hakkında yazın taraması yapılmıştır. Bu taramada bu konularla ilgili yazılmış tez, makale ve kitaplardan faydalanılmıştır. Yazın taraması Şubat 2022 ve Haziran 2022 arası sürede gerçekleşmiştir.

Literatür taramasından sonra Ağustos 2022 ve Haziran 2023 arası geçen sürede kadınlara belirlenen sorular sorularak görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin belli periyotları olmayıp bazen günlerce görüşme yapılamamıştır. Bazı günler ise birden çok görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin her biri ortalama 2 ile 3 saat sürmüş ve genelde görüşmecilerin evlerinde bazen de işyerlerinde veya bir işleri için uğradıkları bir kurumda gerçekleşmiştir.

3.8. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Araştırma kapsamında görüşme yapılan 50 kadınla ilgili demografik veriler aşağıdaki gibidir:

- G1.** 47 yaşında. 2 çocuk annesi. İşletme mezunu. Suriye’de restoran işletmiş.
- G2.** 32 yaşında. Bekar. Suriye’de ortaöğretim düzeyinde eğitim almış.
- G3.** 43 yaşında. 3 çocuk annesi. Suriye’de okulöncesi öğretmeniymiş.
- G4.** 38 yaşında. 2 çocuk annesi. Suriye’de sağlık teknisyenliği yapmış.
- G5.** 49 yaşında. 2 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G6.** 40 Yaşında. 2 çocuk annesi. İşletme bölümü mezunu.
- G7.** 39 yaşında. Evli 2 çocuk annesi. Gıda ile ilgili bir yüksekokulda okumuş.
- G8.** 32 yaşında. Evli ve bir çocuk annesi. Biraz Suriye’de biraz da burada ilköğretim düzeyinde eğitim almış.
- G9.** 62 yaşında. Evli ve 6 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G10.** 50 yaşında. 3 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G11.** 35 yaşında. Bekar. Hemşirelik bölümü okurken savaş çıktığı için bitirememiş.
- G12.** 59 yaşında. 6 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G13.** 49 yaşında. 4 çocuk annesi. Suriye’de muhasebe bölümü okumuş.

- G14.** 37 yaşında. Bir çocuk annesi. Suriye’de gıda teknisyeni olarak çalışmış.
- G15.** 66 yaşında. 8 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G16.** 58 Yaşında. 4 çocuk annesi. İlköğretim düzeyinde okul mezunu.
- G17.** 46 yaşında. 3 çocuk annesi. İlköğretim düzeyinde eğitim almış.
- G18.** 62 yaşında. 2 çocuk annesi. Suriye’de ziraat mühendisiymiş.
- G19.** 58 yaşında. 3 çocuk annesi. Suriye’ de öğretmenlik yapmış.
- G20.** 33 yaşında. Evli. Çocuğu yok. Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu.
- G21.** 28 yaşında. Bekar. Suriye’de ilköğretimi bitirip buraya gelmişler.
- G22.** 50 yaşında. 4 çocuk annesi. Okul geçmişı olmamış çocuklarının ödevlerinden Türkçeyi öğrenmiş.
- G23.** 42 yaşında. 2 çocuk annesi. Suriye’de öğretmenlik yapmış.
- G24.** 58 yaşında. 5 çocuk annesi. Suriye’de eğitim hayatı olmamış, kendi işyerinde çalışmış.
- G25.** Yaşını tam bilmesede 50 civarı olduğunu düşünüyor. 3 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G26.** 48 yaşında. 5 çocuk annesi. İlköğretim düzeyinde eğitim almış.
- G27.** 38 yaşında. Evli ve 3 çocuğu var. Arapça ve Kürtçe biliyor. Suriye’de Kuran kursu öğretmenliği yapmış.
- G28.** 60 yaşlarında. 7 çocuk annesi. Okuma yazma öğrenememiş.
- G29.** 45 yaşında. 3 çocuk annesi. Okula gitmemiş. Kendi imkanlarıyla okuma yazma öğrenmiş.
- G30.** 35 yaşında. Bekar. Suriye’de iktisat üzerine yüksekokulda okumuş ama okulu bitmeden göç etmişler.
- G31.** 46 yaşında. Evli ve 3 çocuk annesi. Suriye’de öğretmenlik yapmış. Arapça, İngilizce, Kürtçe ve Türkçe biliyor.
- G32.** 47 Yaşında. Evli ve 3 çocuk annesi. İlköğretim seviyesinde eğitim almış.
- G33.** 55 yaşında. 4 çocuk annesi. Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu.
- G34.** 72 yaşında. 8 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G35.** 42 yaşında. Evli ve 3 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.
- G36.** 62 yaşında. 4 çocuk annesi. Temel düzeyde Arapça okuma yazması var. Çocuklarının okulundan dolayı Türkçe de öğrenmiş.

G37. Yaşını bilmiyor. 8 çocuk annesi. Çocuklarının hepsi evli. Okuma yazması yok.

G38. 65 yaşında. Evli ve çocuklarının tümü evli. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

G39. 50 yaşında. Evli ve 5 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

G40. Yaşını tam olarak bilmiyor ama 70 üstü olduğunu tahmin ediyor. Evli ve 5 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

G41. 55 yaş civarında ama tam yaşını bilmiyor. Evli ve 4 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

G42. 56 yaşında. Evli ve çocuğu yok. Arapça okuma yazma biliyor.

G43. 45 yaşında. Türkçe ve Kürtçe okuma yazma biliyor. Evli ve 2 çocuk annesi.

G44. 42 yaşında. Evli ve 2 çocuk annesi. Suriye’de okulöncesi eğitimine denk eğitim almış. Arapça, Kürtçe ve Türkçe biliyor.

G45. 52 yaşında. Eşi savaşta hayatını kaybetmiş. 5 çocuğu var. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

G46. 46 yaşında. Evli. Arapça, Kürtçe ve Türkçe biliyor. Suriye’de de burada da çalışmış. Yüksekokul mezunu.

G47. 25 yaşında. Bekar. Suriye’de ortaokul dengi okulda okumuş. Burada okumamış ama Türkçe yazıp okumayı öğrenmiş.

G48. 56 yaşında. 5 çocuk annesi. Çocukların hepsi evli eşiyle beraber yalnız yaşıyorlar. Okuma yazması yok.

G49. 50 yaşında. Suriye’de Arapça okuma yazma öğrenmiş. Burada okuyan çocuğu sayesinde Türkçe de öğrenmiş.

G50. 38 yaşında. 3 çocuk annesi. Suriye’de eğitim ve çalışma hayatı olmamış.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI: SURIYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA GÖÇ DENEYİMLERİ

Tez kapsamında Suriye'den Batman'a göç eden kadınların göç öncesi, süreci ve sonrası dönemleri kapsayan toplumsal cinsiyet temelli deneyimlerini anlamak amacıyla nitel alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Arap Baharı sonrası Batman'a göç eden 50 Suriyeli kadınla yapılan görüşmelerde göç öncesi Suriye'deki yaşamdan, göçü organize etme aşamasına, göç sürecinden Batman'a yerleşmeye ve sonrasındaki yaşama kadar her süreçte kadınların toplumsal cinsiyete dayalı sorunlarla ve ayrımcılıklarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu bölümde, bu ayrımcılıkların neler olduğu, nasıl ortaya çıktığı, kadınların kendileri tarafından nasıl algılandığı, sistemle mücadele veya uzlaşma pratikleri kadınların anlatılarından yola çıkılarak tartışılmıştır.

1. Göç Öncesinde Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Düşünce ve Deneyimleri: Suriye'de Kadın Olmak

Suriye'de kadınların yaşamları, yaşadıkları yere ve aile yapılarına göre değişiklikler gösterse de, kadınların çok büyük bir çoğunluğunun önemli sorunlar yaşadığı, toplumda yok sayıldıkları görüşme yapılan tüm kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Yaşanan en büyük sorunun ise eşitsizlik olduğu konusunda bir uzlaşma mevcuttur. Eğitimden, çalışma yaşamına, eşit olmayan ücrete kadar kamusal alanda kadınların yaşadığı birçok eşitsizliğin var olduğu, özel alanda da kadınların yok sayıldığı en çok vurgulanan sorunlar olmuştur.

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların bir kısmı baskıcı koşullar altında kalan yaşam hikayelerine, bazıları ise daha özgürlükçü bir ortamdaki yaşam hikayelerine sahiptirler. Bununla birlikte kendilerini görece özgür olarak tanımlayan kadınlar dahi erkek egemen ve eşitsiz toplumsal yapısının çok baskın olduğunu, olumsuz olarak etkilendiklerini, tam bir özgürlüğün mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.

“Suriye’de çok farklı hayatlar vardı. (...) Bazı insanların kimliği yokken ben üniversite okuyordum...”

Görüşme yapılan kadınların anlatılarından Suriye’de kadınların yaşamlarının bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği; ancak kadınların çoğunlukla büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığı, görmezden gelindiği, daha şanslı olanların ise azınlıkta olduğu anlaşılmaktadır.

“Suriye’de çok farklı hayatlar vardı. Bunca farklılığın bir yerde olmasına şaşırır insan. Bazı insanların kimliği yokken ben üniversite okuyordum. Bu çok tuhaf bir şey. Bu hem ailele hem yaşadığın bölge ile ilgili. Suriye’nin geneline göre söylemek gerekirse kadınların en büyük sorunu eğitimdi.” (G11, 35, Hemşirelik bölümü terk)

“Kadınlar Suriye’de yok gibiydi. Daha doğrusu o da bölgeye göre değişiyordu. Çoğu bölge de hiç kadın olmadığını düşünürdünüz. Ama bazı bölgelerde de kadınlar okul da işte pazarda her yerde vardı. Kadınların görülmediği bölgelerde her şey sorundu zaten.” (G43, 45, Okur-yazar)

“Suriye aslında çok parçalı bir yer. Bazı yerlerde kadınlar zaten hiç sayılmıyor. Bazı yerlerde kadın ve erkek hiç kimse sayılmıyor bazı yerlerde ise en üst görevlere de gelebiliyorlar. Bundan dolayı bence en büyük sorunumuz eşitsizlik. Bunu çözebilseydik çoğu şeyi çözmüş olurduk.” (G27, 38, Kuran kursu öğretmeni)

“Suriye’de kadınlar bazı yerlerde çok görünürken bazı yerlerde de hiç görünmüyordu. Türkiye’de de durum böyle aslında. Çoğu kadının kimliği dahi yoktu Suriye’de. Bundan büyük sorun mu var? Sen yoksun! Önce bu sorunu çözmemiz lazımdı.” (G42, 56, Okur-yazar)

“(...) En büyük sorunumuz hem erkeklerle hem de kendi aramızda eşit olmamız...”

Görüşme yapılan kadınlar, Suriye’de kadınların yaşadığı en önemli sorunun hem erkeklerle hem de kendi aralarında var olan eşitsizlik olduğunu belirtmişlerdir.

“Bence en büyük sorunumuz eşitsizlikti. Hayatın her alanında erkeklere daha çok alan açılmıştı, her şey onlara göreydi ve onlar bunları elde etmek için mücadele etmeden doğuştan alıyorlardı. Ama bizler hep mücadele ediyorduk.” (G6, 40, İşletme bölümü mezunu)

“(...) En büyük sorunumuz hem erkeklerle hem de kendi aramızda eşit olmamız. Bunu da savaş olmasaydı çözermiydik bilemiyorum. Çünkü Suriye de çoğu ülke gibi erkeklerin ülkesi.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

“Suriye’de kadınlar arasında büyük bir uçurum vardı. Kimisi çok iyi haklara sahipken çoğunluğu çok büyük haksızlık görüyordu.” (G19, 58, Öğretmen)

“Okula gönderilmiyorduk ve çalışmamıza izin verilmiyordu...”

Eğitime ve istihdama katılımda eşitsizlik sorununun daha da öne çıktığını belirten kadınlar, kadınların eğitim almaları ve çalışmaları engellendiği için dışlandıklarını ve yok sayıldıklarını vurgulamışlardır.

“Öncelikle bence en büyük sorun eşitsizlikti. Eğitim, sağlık, istihdam diye uzar gider...” (G19, 58, Öğretmen)

“Suriye’de bizim en büyük sorunumuz eşit olmadığımız gibi dışlanmamız. Kadınlar kötü durumdaydı. Çoğumuzun eğitim alması engelleniyordu. Devlet de babamız da kocamız da bize düşmandı.” (G12, 59, Eğitim hayatı olmamış)

“Savaş öncesindeki en büyük sorunumuz iş ve eğitimdi. Kadınlar eğitim konusunda çok zorluk yaşıyordu. Eğitim alan kadınlar çok daha fazla mücadele vermek zorunda kalıyordu. Bundan dolayı da çalışma hayatları da azdı. Bu ikisini çözebilseydik zaten kadınlar için çoğu şeyi halletmiş olacaktık.” (G26, 48, İlköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Eğitim ve çalışma sorunumuz vardı. Okula gönderilmiyorduk ve çalışmamıza izin verilmiyordu. Bu ikisini başaran kadınlar çok büyük bir başarı elde etmiş sayılırdı.” (G41, Yaşını bilmiyor, Okur-yazar)

Kadınların eğitim, çalışma hayatı gibi kamusal alana katılımlarının kısıtlanması, esas olarak özel alanla ilişkilendirilmeleriyle bağlantılıdır. Kamusal alan, toplumsal yaşamın sürdüğü, yurttaşların bir araya gelip fikirlerini paylaştığı, toplumsal ve politik meselelerde tartışmalar yaptığı, eylemler gerçekleştirdiği alandır (Benhabib, 1992, s.90). Kamusal alan, kadınların deneyimlerini ve taleplerini dışlayacak şekilde yapılanır (Pateman, 1989, s.12). Erkek egemen söylem ve pratikler, kamusal alanı biçimlendirmekte (Landes, 1998, s.2), kadınların özel alan olarak tanımlanan ev ve aile yaşamıyla sınırlandırılması kamusal alanda görünmez kılınmalarına sebep olmaktadır. Nitekim kadınlık, içinde yaşadığımız kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen “ev” üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir (Bora, 2021, s.21). Kamusal alanda kadınların görünür olması ve seslerini duyurabilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemlidir. Kadınların kamusal alanda yer alabilmesi ise, özel alandaki sorumluluklarının hafifletilmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasıyla olanaklı olabilir (Pateman, 1989, s.31).

“Yasalara göre eşittik ama gerçek öyle değildi...”

Görüşme yapılan bazı kadınlar, devlet tarafından kadınlara hukuken birtakım haklar verilse de, bunun fiili bir eşitlik sağlamadığını, toplumun bu hakları yok saydığını, bu nedenle kamusal alanda kadınların görünmez olduğunu ifade etmişlerdir.

“Biz kadınların en büyük sorunu resmi olarak eşit olsak da hiçbir zaman eşit olamadık. Ne evde, ne dışarıda, ne okulda, ne işte... Bundan dolayı da hep geri bırakılıyorduk.” (G20, 33, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

“Suriye’de kadınlar çoğu hakkı 50-60 yıl önce aldı. Tabii bunlar kağıt üstündeydi. Güya eşittik ama pek de öyle olmuyordu. Savaştan birkaç yıl önce eşitsizlik ve ayrımcılığı önleyen bir sözleşme daha imzalandı ama yine de sokağa çıkınca erkekler ülkesinde yaşıyor gibi hissediyorduk. Binlerce erkeğin olduğu yerde birkaç kadındık. Diğerleri mecburi evde ev işleri yapıyordu.” (G31, 46, Öğretmen)

“Okusun okumasın tüm kadınlar hep ikinci sınıf insan olarak görünüyordu. Hiçbir zaman erkeklerle aynı hakları kullanamadık. Yasalara göre eşittik ama gerçek öyle değildi.” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“Suriye’de kadınların yasal hakları çok önceden verilmesine rağmen gerçek hayatta hiç de öyle olmuyor. Evet kadınlar öğretmen, doktor olabiliyor az da olsa ama çoğu yerde yok sayılıyor. Yok sayıldıkları yerler okuyup meslek sahibi oldukları yerlerden daha fazla.” (G24, 58, Okul hayatı olmamış)

“... bulunduğumuz yerde hepimiz görünmez gibiydik ama kadınlar evlerinde de görünmezdi...”

Görüşme yapılan kadınlar, fiili bir eşitliğin mümkün olmaması nedeniyle kadınların her yerde görünmez kılındıklarını, ikincilleştirildiklerini, kimliklerinin bile çok sonradan verildiğini; sadece ev işlerini yaptıklarını ve bunun da herhangi bir değer görmediğini, kamusal alanın yanı sıra evde de yok sayıldıklarını belirtmişlerdir. Birçok kadının yaşam alanı evle sınırlıdır, ev içi iş yükünün tamamını üstlenmelerine rağmen değersizleştirilmekte ve görünmez kılınmaktadırlar.

“Suriye’de hepimizin sonsuz sorunu vardı. Son yıllara kadar çoğumuzun kimliği bile yoktu. Evde, işte, okulda her yerde yok sayılıyorduk.” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

“Savaş öncesinde kadınlar pek görünmezdi. Gerçi bulunduğumuz yerde hepimiz görünmez gibiydik ama kadınlar evlerinde de görünmezdi. Çoğumuzun sözü evimizde de geçmezdi. Ev işleriyle uğraşıyorduk. Okul yok iş yok dışarıda bir şey yapmak yok. Babamızın evinden kocamızın evine geliyorduk, hayat böyleydi.” (G9, 62, Eğitim hayatı olmamış)

“Kadınlar Suriye’de hep dışlandı. Hep yok sayıldı. Çocuk, ev işlerini yapmanın dışında hiçbir şeye yaramıyoruz diye bakıyorlardı bize.” (G33, 55, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

“(…) Kadınlar okutulmuyor, çalıştırılmıyor, sürekli ev işleri yaptırılıyor. Ev işlerini de kimse işten saymıyor. Bunun için de sanki boşuna yaşıyormuşuz, hiçbir şey yapmıyormuşuz gibi anlaşılıyor.” (G34, 72, Eğitim hayatı olmamış)

“Sürekli ev bahçe işleri yapardık. Dışarı ile fazla bir bağımız yoktu. Erkekler dışarıdaydı sürekli ama bizim yapabileceklerimiz kısıtlıydı.” (G48, 56, Okur-yazar değil)

Görüşme yapılan kadınların evle ve ev içi işlerle sınırlandırıldıklarını ve hem kendilerinin hem de emeklerinin değersiz kılındığını ifade ettikleri anlatıları, görünmeyen emek kavramıyla ilişkilidir. Görünmeyen emek, aile içinde kadınlar tarafından yapılan ve karşılığı ödenmeyen işlerin bütünüdür. Temizlik, yemek, ütü, çamaşır, ev alışverişi gibi ev işlerinin yanı sıra çocuk, hasta, yaşlı, engelli bakımı ve eşleri için harcanan bakım emeğinden oluşur. Tarımda ücretsiz aile işçisi kadınların ve kentte küçük aile işletmelerinde ücretsiz çalışan kadınların emeği de görünmeyen emek kapsamına girer (Acar-Savran, 2008). Bu emeğin görünmeyen emek olmasının en önemli nedeni, ücretlendirilmemiş olmasıdır. Bu tür işler, cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde doğallaştırılır, toplum tarafından sıklıkla doğal veya kadının biyolojik rolü olarak algılanır, bu yüzden değersizleştirilir veya göz ardı edilir. Ancak bu emek, toplumsal düzenin sürdürülmesinde, ailelerin ve toplumların işleyişinde kritik bir rol oynar.

“Bizim de sayıldığımız bir hayatın hayalini bile kuramıyorduk...”

Görüşme yapılan kadınlardan biri, yok sayılmanın kadınlar tarafından da kanıksadığını, varlıklarının kabul edildiği bir hayatın hayalini bile kuramadıklarını dile getirmiştir.

“Suriye’de yaşadığımız sürece kadınlar pek bir hakka sahip değildi. Hem devletin özellikle baskılarından dolayı hem de halkın kendi içindeki düşüncelerden dolayı kadınlar hep evde oluyordu. Okul iş gibi durumlarımız pek olmuyordu. Varız çalışıyoruz ama evde ev işlerini yapıyoruz ve bu bizi görünmez kılıyor. İşin ilginç biz kadınlar kendi aramızda konuştuğumuz zamanlarda da başka bir dünyanın varlığından habersizdik. Bizim de sayıldığımız bir hayatın hayalini bile kuramıyorduk.” (G36, 62, Okur-yazar)

“Devletin yaptığı bir eşitsizlik vardı ama biz de bunu evde sürdürüyorduk...”

Tüm toplum tarafından erkek üstünlüğünün kurulmaya ve bunun kadınlara benimsetilmeye çalışıldığı bir toplumsal yapının varlığı görüşülen tüm kadınların ortak anlatısı olarak öne çıkmaktadır.

“(…) Baba evinde de evlendikten sonra da hep ötekiydik. Yemekte bile erkeklerden sonra sofraya otururduk.” (G45, 52, eğitim hayatı olmamış)

“Kadınların en büyük sorunu hep erkeklerden sonra gelirlerdi. Hatta çocukluğumdan hatırlıyorum babam ve amcalar yemek yedi biz onlardan sonra yedik. Onlarla beraber yemek ayıp diye büyüdüm.” (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

Bazı kadınlar, bu sistemin daha çok “anneler” aracılığıyla yani kadınların kendileri tarafından sürdürüldüğünü, annelerinin de kendilerinin bu şekilde yetiştirdiklerini ifade etmişlerdir.

“(…) Babam beni okutmak için çok uğraştı. Çevreyle uğraştı, devletle uğraştı hatta annemle de uğraştı sırf beni okutmak için.” (G44, 42, Okul öncesi öğretmenliği eğitimine denk eğitim almış)

“(…) Biz kadınlar erkeklere göre daha az okula gönderiliyorduk. Annelerimizden eğitim alıyorduk genelde o da değişti. Annelelerimiz bize her zaman erkekleri erkekleri daha önde tutmamızı söylerdi. Bu da haklarımızı savunmamızı her zaman engelledi.” (G50, 38, Eğitim hayatı olmamış)

“Eşitsizlik en büyük sorunumuz ama bunun da en büyük sebebi yine biz kadınlardık. Erkeklere daha çok önem veriyorduk. Çünkü ailemiz bize çocukluktan beri bunu vermişti. Benden küçük de olsalar erkek çocuklar ve babam hep daha öndeydi ama ben de annem hep gerideydik. Devletin yaptığı bir eşitsizlik vardı ama biz de bunu evde sürdürüyorduk.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Benim gördüğüm en büyük sorun eğitimdi. Ama sadece okul değil aile içinde de eğitim lazımdı. Çünkü annelerimiz annelerinden gördüklerini bize dayatıyor biz de bunu kocalarımız ve erkek kardeşlerimize yaşıyoruz. Onun için de biz değersizleşirken onlar değerli oluyor.” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

Kadınlar, ataerkil yapının içine doğar ve genellikle bu eşitsiz düzeni içselleştirirler, yani toplumsal normlar ve gelenekler kadınların ve erkeklerin rollerini belirlemiş ve bir alışkanlığa/içselleştirilmiş yatkınlığa (Bourdieu, 2014) dönüştürmüştür. Buna ek olarak, ataerkil sistemin sadece erkeğin sözüne dayalı olarak değil, aynı zamanda kadınların da bu sistemi sürdüren ya da ona uyum sağlayan davranışlar geliştirmesiyle de devam ettirilmektedir. Bu bağlamda, görüşme yapılan kadınların,

ataerkil düzeni annelerinin de sürdürdüklerine yaptıkları vurgu, Kandiyoti'nin (1997) ataerkil pazarlık kavramıyla ilişkilendirilebilir. Bourdieu, tahakküm altındakilerin, kendi ezilmeleriyle işbirliği yaptıklarını, bunun nedenlerinin ortaya konulmasının önemli olduğunu belirtir. Kandiyoti, bu sorudan yola çıkarak ataerkil pazarlık kavramını geliştirmiştir (Bora, 2021). Ataerkil pazarlık, kadınların ataerkil toplumlarda hayatta kalabilmek, güç kazanmak ya da toplumsal düzene uyum sağlamak için, genellikle bu yapıları kabul ederek ve bazen de onlarla uzlaşarak yürüttükleri stratejileri ifade eder. Bu kavram, kadınların, toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlayarak ve bu normları kabul ederek, bazen de erkek egemen sistemi sürdürerek, diğer bir deyişle sistem içinde kalarak ve sistemi sürdürerek, kendi yaşamlarını iyileştirmeye çalıştıklarını gösterir (Kandiyoti, 1997). Kandiyoti, bu kavramı özellikle Orta Doğu, Güney Asya gibi patriyarkal yapılarının güçlü olduğu toplumlarda kadınların sosyal rollerini analiz ederken kullanmıştır.

“(...) kızlarımızı küçük yaşta evlendiririz...”

Görüşülen kadınlardan bazıları, erken yaşta evliliğin de Suriye’de önemli bir sorun olduğunun altını çizmişlerdir. Modern hukuk ve temel sözleşmelere göre erken reşit olma durumları hariç onsekiz yaşına kadar herkes çocuk sayılır (UNICEF, 1990). Fakat buna rağmen çocuk yaşta evlilik olarak da tanımlanabilen onsekiz yaş altı evlilikler görülmektedir.

“Bizde benim en rahatsız olduğum iki konu var. Biri kızlarımızı küçük yaşta evlendirmemiz. Diğeri de bizim olduğumuz bölgede kızların okumasına izin verilmemesi.” (G28, 60, Okur-yazar değil)

“(…) Suriye’de erken yaşta evlilik çok var, en büyük sorunlardan biri bu.” (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

“(...) Sonra savaş oldu ve sadece yaşamak için çırpındık...”

Bazı kadınlar, Suriye’de yıllar içinde kadınların lehine gelişmeler olduğunu; ancak savaş nedeniyle bunun sürdürülemediğini de belirtmişlerdir. Görüşülen kadınlardan biri son zamanlarda bir kırılma yaşansa da bunun okula devam etmeyle ilgili çok küçük bir gelişme olduğunu, eğitim alsalar bile çalışmadıklarını bildirmiş; bir başka kadın ise kadınların özgürleşmesinden bahsetmiştir. Bu anlatılarda da kadınların kamusal alana katılımıyla ilgili sorunlar dikkat çekmektedir.

“Suriye’de kadınların durumu yıllar içinde iyiye doğru gidiyordu. Evden bile çıkamadığımız, genç kızların bir kuaföre bile gidemediği günleri de gördüm.

Ama son savaşa doğru günden güne iyiye gidiyordu. Kadınlar özgürleşiyordu, erkekler de kadınların özgürlüğüne karışmıyordu artık. Sonra savaş oldu ve sadece yaşamak için çırpındık.” (G37, Yaşını bilmiyor, Okur-yazar değil)

“Eğitim almıyor ve çalışmıyorduk. Hep evdeydik. Son zamanlarda bu biraz kırıldı gibi, kız çocukları az da olsa okula gidiyordu. Ama çalışmaları çok zordu. Kadınlar hep evdeydi. Aslında yaşadığımız ülkede herkesin sorunu vardı ama en çok kadınların vardı.” (G38, 65, Eğitim hayatı olmamış)

2. Suriyeli Kadınların Göç Etme Kararı ve Göç Sürecindeki Deneyimleri

2.1. Göç Etme Kararı: Kadınlar göç kararının neresinde yer alıyordu?

Savaşın başlaması ve Suriye’ye yayılmasına rağmen çoğu görüşmeci savaşın bir an önce biteceğini düşünerek göç etmeyi ertelemiştir. Savaş seslerinin en yakına kadar gelmesiyle beraber görüşmeciler göç kararını almaya başlamıştır. Göç etme kararının alınmasıyla ilgili süreçte kadınların fikri çoğunlukla sorulmamıştır.

“Gitmek istiyorduk ama kocamın ne düşündüğünü bilmediğimiz için ve bizimle de pek bu konuyu konuşmadığı için pek bilgimiz yoktu. Savaşın arttığı günlerden birinde mahallede biriyle konuştuğumu gördüm sonra eve gelip iki gün sonra Nusaybin’e gideceğimizi söyledi. Fikrimizi sormadı ama hepimiz için de gitmek en iyisiydi. Yani bu kararın bir yerinde değildik...” (G9, 62, Eğitim hayatı olmamış)

“Eşim ve erkek çocuklarım tüm her şeyi ayarladılar. Bize de kararı ve tarihi söylediler. Biz de ona göre hazırlıklar yapıp birkaç gün sonra yola çıktık. Çok da umursanmadık. Biz verilene uyduk sadece...” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

Göç kararı alınırken fikri sorulmayan kadınların bir kısmı zorunlu bir karar olduğu için muhtemelen kendilerine sorulmadığını söylerken, başka şartlarda bir karar alınsaydı da zaten yine fikirlerinin alınmayacağını ifade etmişlerdir.

“Savaş kızışıyordu ve bize doğru da geliyordu. Çıkmamız zorunluluk oluyordu artık. Ve bir akşam eşim eve geldiğinde birkaç aile ile birlikte birkaç güne gitmeye karar verdiklerini söyledi. O karar verdi bize de uygulamak düştü. Bizimle görüşüp fikrimizi almadı. Gitmemiz gerekiyordu zaten. Bu konu belki zorunluluktan ama olmasa da fikrimizin alındığı nadir oluyordu” (G36, 62, Okur-yazar)

“Savaş genişliyordu ve artık hayatımız tehlikedeydi. Bundan dolayı her gün gitmeyi düşünüyorduk. Kocam da o arada yollar bakıyor sınırdan geçiren kişilerle irtibata geçiyordu. Ve sonunda bir gün gelip biriyle anlaştığını söyledi.

Hepimiz gitmek istiyorduk zaten ondan dolayı da bizimle konuşmamasına alınmadık. Ama genel olarak da zaten pek fikrimiz alınmazdı...” (G38, 65, Eğitim hayatı olmamış)

Göç etme konusunda fikri sorulmayan görüşmecilerin bir kısmı ise duydukları rahatsızlığı dile getirmektedir.

“Suriye’de de burada da her şeyi kocam ayarlar. Göçü de o ayarladı ve bana da sadece birkaç gün sonra göç edeceğimizi söyledi. Ben evde hep hizmetçi gibiyim. Hiçbir şeyi sormaz ve danışmaz. Sanki her şeyin en iyisini o bilir gibi davranır.” (G22, 50, Okul geçmişi olmamış ama çocukların ödevlerinden dolayı Türkçe öğrenmiş)

“Kocam araçlar buldu. Birkaç aile birlikte önce Urfa’ya geldik. Oradan da başka arkadaşlar vasıtasıyla Batman’a geldik. Fikrimiz sorulmadı tabi. Nusaybin’de dayım vardı oraya gelsek hem daha sorunsuz hem de kısa sürede gelirdik ama kocam kendi kafasına göre hareket etti. Ben de onun peşine takılmak zorundaydım ve geldim.” (G42, 56, Okur-yazar)

“Ben de kadınların pek görülmediği bölgede yaşadım. Bundan dolayı göç kararında hiç etkim olmadı. Eşim karar verdi ben de peşine takıldım. Bir çanta gibi onun yanındaydım. Fransa’dan falan alınan değil pazardan alınan sıradan bir çanta gibi. Varlığım ile yokluğum pek belli olmuyordu.” (G43, 45, Okur-yazar)

Suriye’de eşinin vefat etmesinden ya da diğer durumlarından dolayı göçü organize eden bazı kadınlar da bulunmaktadır.

“Dayım Nusaybin’deydi. Onunla haberleşip önce oraya geldik. Kocamın tanıdıkları yoktu diye her şeyi ben ayarladım.” (G18, 62, Ziraat mühendisi)

“Kocam savaşta öldürüldü. Ben ve çocuklarım yalnız kaldık. O zaman oğlum da küçüktü. Çoğu şeyi ben ayarladım. Bir aracı vardı ona bir miktar para verdim ondan sonra bizi sınırdan geçirdi. Sınırı geçme zamanı aklımda kalan şey: diğer kadınlar kadınlarla birlikteyken ben erkeklerle beraber yürüyordum. Bu bizde pek yapılan bir şey değil ama kendimi orada hissetmişim. Kızım gülererek çağırmıştı beni.” (G32, 47, İlköğretim seviyesinde eğitim almış)

Göç etme kararını kendisi verip uygulayan göçmen kadının, “kadınlarla değil de erkeklerle yürümesiyle” ilgili anlatı, kararları erkeklerin verdiği ve kadınların uyduğu bir toplumda karar verme gücüne sahip olmanın “erkeğe özgü” olduğuna ve onlarla birlikte ya da onlar gibi davranarak gerçekleştirebileceğine duyulan inançla ilgili olduğu söylenebilir. Ataerkil sistemde kurallar erkekler tarafından belirlenir ve kadınlar bu sistem içinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek

durumunda kalır (Demren, 2003, s. 2). Çoğu kadın, ataerkil sistemde görünür olabilmek ya da kabul görebilmek için erkek davranışları sergilemeyi içselleştirebilmektedir.

2.2. Göç Sürecindeki Zorluklar, Deneyimler

Göç eden kadınlarla yapılan görüşmelerde belirttiklerine göre göç sürecinde yaşadıkları en büyük zorluklar özel bir alanın olmaması ve çocukluktan itibaren işlenen mahremiyet kavramından dolayı kadın olmaktan kaynaklı sorunların gizlenmesidir.

“(…)dayımlara yerleştik. Ama yine de bizim evimiz sayılmazdı. Özel bir alanımız yoktu, tedavilerim vardı bu süreçte dolayı takip edemediğim için hamile kalırsam düşük ihtimalim yüksekti.” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“(…)buraya vardıkten sonra evimizin olma süreci uzayınca çok zorluk yaşadık. Kadınsal hastalıklarımız arttı, her yerde çekiniyorduk. Çok farklı büyütüldüğümüz için lavaboya gitmeye bile çekiniyor, utanıyorduk.” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

“Göçten sonra çocuğum olamadı bir daha. Doktora gitmeme tedavi olmama rağmen olmuyor bir türlü. Doktorlar psikolojik bir sebepten olabileceğini bunun zamanla iyileşeceğini söylüyorlar ama on yıldır bekliyoruz.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Göç ettiğimiz zaman hamileydim. Yollarda ve misafirlikte geçti uzun bir süremiz. Hem stres hem korkudan dolayı olsa gerek düşük yaptım. Doktora gitmemiz ayrı bir sorundu misafir olmamız ayrı sorundu.” (G6, 40, İşletme bölümü mezunu)

“Hep utanarak ve çekinerek büyüdüğümüz için çoğu sorunu söyleyemedik. Yol uzundu ihtiyaçlarımızı gidermekte sorun yaşıyorduk, sonrasında uzun bir süre evimiz yoktu misafirlik ve bize özel bir alanın olmaması bizi zorluyordu, bu stresten dolayı erken menopoza girdim ama bunun sebebini bir yıl sonra doktora gidip öğrenebildim.” (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

“Çocukluktan beri mahremiyet kavramı sadece biz kadınlara dayatıldığı için her hareketimizden şüpheleniyor ve kendimizi rahat hissetmiyorduk. Bir evimiz ve özel alanımız yoktu. Çoğumuzda enfeksiyon ve stresten dolayı kadın hastalıkları ortaya çıktı.” (G14, 37, Gıda teknisyeni)

Birebir karşılığı hareme ait demek olan Arapça mahremiyet kelimesinin kökü ‘h-r-m’ harflerine dayanır ve bu harflerden türetilen birçok birbirine yakın anlamlara gelmektedir. Haram, harem, harim, ihram, muharrem gibi ilgili sözcükler de bu kökten

türemiştir ve bu kelimeler de helal olmayan (yapılması uygun görülmeyen), kutsal, yasak, tabu anlamlarına gelmektedirler (Uysal, 2023, s, 34). Göç sürecince mahremiyet kavramı sadece kadınlarla anılmıştır.

Mahremiyet kavramı kamusal ve özel alanı da beraberinde getirmektedir. Burada feminist yazında benimsenen ve sıkça kullanılan ‘özel olanın politik olması’ karşımıza çıkmaktadır. Kadınların bireysel sorunları görülmezken veya ev içi durum diye görülmüştür. Tarihsel ve geleneksel olarak kadınları yurttaşlık alanından dışlayan erkekler, böylece siyaset ve yasa yapma hakkını tekellerinde tutmakla kalmamışlar, aynı zamanda kadınlara kamusal işlerde söz hakkı tanımayarak onları sessizliğe mahkum etmişlerdir (Berktaş, 2022, s.48).

Anlatılarda dikkat çeken diğer bir durum, kadın üreme sağlığıyla ilgili ciddi sorunların göç sürecinde ortaya çıkmasıdır. Türk Tabipleri Birliği’nin hazırladığı rapora göre kadın mültecilerin sağlık alanında gerekli hizmete erişemediği (TTB, 2014, s.61) dikkate alındığında, göç sürecinde ortaya çıkan sağlık sorunlarının kalıcı hale gelebileceği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, kadınların çoğunlukla üreme hastalıklarından bahsetmeleri, kadınların öncelikle “anne” olarak tanımlanmasıyla ilişkili gibi görülmektedir.

“(...) göç ederken babam bir eliyle benim elimi bir eliyle de annemin elini tutmuştu.”

Göç etmenin zorluğunu aile içindeki dayanışma ile atlatan kadınlar da olmuştur. Eşler ve çocukların birbirine sağladığı destek görüşmecilerin bir kısmına göre göçü rahatlatan birer sebep olmuştur. Genellikle erkek ve kadınların birlikte göç etmesine rağmen yan yana durmamaları ve birbirlerine destek olmamalarının aksine el ele veya sürekli merak edip ilgilenen aile fertleri göçü kolaylaştırmıştır. Görüştüğümüz kadınlar bu durumdan güven hissettiklerini dile getirmişlerdir.

“Yolumuzun korkunç olması bizi biraz tedirgin etti ama bu yolculukta tamamen beraber hareket edip bu tedirginliği azalttık. Yolda bizi neyin beklediğini bilemiyorduk ama babamızdan güven alıyorduk.” (G7, 39, Gıda ile ilgili yüksek okul mezunu)

“Ben tek çocuğum göç ederken babam bir eliyle benim elimi bir eliyle de annemin elini tutmuştu. Herhangi bir zorluk yaşamamamız için çok çalıştığını görüyordum. İlk göç ettiğimiz zaman regl olmuşum ve annem babama söylemişti, ben çıkamıyordum diye babam bana ped almıştı.” (G21, 28, İlköğretim mezunu)

“Benim kadın olmamdan kaynaklı kolaylık oldu diyebilirim. Geldiğimiz akrabalar sağolsunlar bize evimizdeymişçesine güzel davrandı. Kadın olduğumdan dolayı daha çok ilgilendiler, hemen bize bir ev açtılar, her şeyimize yetişip hallettiler. Günlerce evimi kurmama temizlememe yardım ettiler. Kocamın yaşadığı çoğu zorluktan haberim bile olmadı. Her şey olduktan sonra haberim oldu. Bir de ben o zaman yeni hamileydim. Ondan dolayı hiç yorulmadım bile.” (G23, 42, Öğretmen)

“Babam gerçek anlamda çocuklarının hepsiyle ilgilendi. Bizim en büyük dostumuz arkadaşımız oydu. Hatta ilk başlarda zorluklar yaşadığım için işlerinin arasında bana psikolog bile buldu. Bir süre psikolojik terapi aldım. Yeni ortamda en çok kendimi koruma ve adaptasyon sorunu yaşadım.” (G44, 42, Okulöncesi eğitime denk gelen eğitim almış)

3. Suriyeli Kadınların Göç Sonrası Türkiye’deki Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyimleri

Bu bölümde Suriyeli mülteci kadınların Türkiye’ye göç ettikten sonra kamusal alan ve özel alanda var oluş biçimlerine, toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlara, düşüncelerine ve deneyimlerine yer verilmektedir.

3.1. Ücretli Çalışma Hayatı

Görüşme yapılan kadınların bir kısmı ücretli çalışma hayatına katılmaktadır. Kadınların çalışma biçimlerine bakıldığında güvencesiz ve düzensiz istihdam koşullarındaki işlerde çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bakım hizmetleri, temizlik ve yiyecek içecek hizmetleri, kadınların en çok çalıştığı alanlardır. Nitekim bakım hizmetleri, temizlik, otel işleri ve yiyecek içecek hizmetleri gibi güvencesiz, esnek ve düzensiz istihdam koşullarına sahip işler, kadın göçmenlerin istihdam edildiği alanlar olarak görülür (Dedeoğlu, Gökmen, 2020, s. 28). İşverenler daha çok hizmet alıp daha az maaş verebildiği için göçmen kadın emeğini tercih etmektedirler. Batman’da işverenlerin bu işlerde göçmen kadınları tercih ettiği; ancak bu durumu yerel halktan gizleme girişiminde bulunduğu görülmektedir. Birçok sektörde temizlik ve bakım hizmetlerini sunan göçmen kadınlar bunu gizleme yollarına başvurduklarını belirtmişlerdir. Yerleşik

halk bu tür hizmetlerde göçmen görmek istemedikleri için işverenler kadınları işten çıkarmak, gizlemek ve en geri plandaki işlerde çalıştırmak gibi yollara başvurmuşlardır.

“Buraya geldikten sonra birkaç yıl bir kadın kuaföründe çalıştım. Temizlik ve çay yapıyordum. Müşterilerle fazla konuşmuyordum. Ama bazıları çok iyiydi yakınlık gösteriyorlardı bazıları da konuşmamdan buralı olmadığımı anlayıp sorun çıkarıyordu.” (G8, 32, Suriye ve Türkiye’de ilköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Şimdilerde sağlık hizmeti veren bir yerde iğne yapma, tansiyon ölçme gibi işler yapıyorum. Patronuma göre Suriyelilere benzemediğim ve Kürtçeyi de bildiğim için kimse Suriyeli olduğumu anlamıyormuş. Soranlara da Nusaybinliyim diyorum.” (G11, 35, Hemşirelik bölümü terk)

“Uzun bir süre çalışmadım evdeydim sürekli sonrasında evlendim. Evlendikten iki yıl sonra da tanıştığımız bir kişinin lokantasında yemek yapmaya başladım. Lokanta sahibi Suriyeli olduğumu gizliyordu. Yemeğimi beğeniyordu benden yana da şikayeti yoktu ama Suriyeli olduğunu duyanlar yemeğine laf söylemeye başlar diyerek gizliyorum diyordu.” (G14, 37, Gıda teknisyeni)

Bazı kadınlar ise diploma denklik sorunu nedeniyle kendi alanlarında çalışamadıklarını ifade etmişlerdir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi ve Suriye Dostluk Derneği işbirliği ile 2016 yılında gerçekleştirilen Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı’nda da Türkiye’de Suriye diplomalarının geçerli olarak kabul edilmemesi ve denklik sorunu öne çıkmıştır (ILO, 2016). İki ülke arasında eğitim konusunda denklik sorununun giderilmemesinden dolayı Suriye’de bir meslek sahibi olan kadınlar burada taşıdıkları birikimin dışında işlerde çalışmaktadır. Bazı kadınlar ise bu sebepten dolayı iş gücü piyasasında yer almayıp ev içi hizmet işlerinde çalışmaktadır. Ve bu durum entegrasyonu da zorlaştırmaktadır.

“Suriye’de okul öncesi öğretmenliği yapıyordum. Buraya geldikten sonra öncelikle düzeni kurmaya çalıştım. Mesleğimi yapmaya çalıştığımda bir sürü sorun çıktı karşıma. Ondan dolayı mesleğimi yapamadım. Evimde çocuklarımla ilgileniyor ve ev işlerini yapıyorum. Bazen de eş dost çocuklarına yardımda bulunuyorum.” (G3, 43, Okulöncesi öğretmeni)

“Suriye’de işletme bölümü mezunuydum. Bir finans kurumunda çalışmaya başlamıştım. Fazla çalışmadan savaşa çıktı zaten. Burada ise birkaç yere başvurmama rağmen eğitimi saymıyorlar bile.” (G6, 40, İşletme bölümü mezunu)

“Suriye’de bir şirketin muhasebe biriminde çalışıyordum. Çalışma şartlarımız ve işlerimiz çok iyiydi. Burada başlarda dil bilmiyordum diye iş bulamam sanıp dil de öğrendim ama diplomalarımızın denkliği olmadığı için yeni kendi alanımda çalışmam çok zordu.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Suriye’de öğretmendim. Burada uzun bir süre ücretsiz şekilde bizim gibi göçmen ailelerin çocuklarına eğitim verdim. O arada da internet üzerinden bazı programlar öğrenip bir miktar para kazandım.” (G19, 58, Öğretmen)

“Göç ederken sağ salim varmayı ve yeniden mesleğimi yapmayı istiyordum. Sağ salim vardım ama mesleğimi tam anlamıyla yapamadım. Denklik olmadığı için öğretmenlik yapamıyorum.” (G23, 42, Öğretmen)

Görüşme yapılan çalışan kadınların çoğu Batman işgücü piyasasında düşük ücretle çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Kadın göçmenlerin enformel kanallar üzerinde işgücü piyasasına eklenmesi genel olarak işgücü piyasasında güvencesiz, kötü çalışma koşullarında ve düşük ücretlerle çalışmalarına neden olmaktadır (Dedeoğlu, Bayraktar, 2018, s. 248). Göçmenlerin ucuz ve sömürülen emeği üzerinden kurulan büyüme beraberinde eşitsizliği de getirmektedir. Yerleşik halktan daha uzun süre ve zor şartlarda çalışan göçmen kadınlar daha düşük ücret alarak çalışmak için zorlanmaktadır. Ev içi hizmette zaten ücretsiz şekilde çalışan göçmen kadınlar ev dışı işlerde de buna benzer bir durumu yaşamaktadırlar. Dünya düzeyinde eşitsiz olarak dağılan ekonomik ve politik göç, göçün sermaye için ucuz emek hareketliliği anlamına geldiğini tartışmaktadır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 21). Göçlerin artmasıyla birlikte sermaye sahipleri güvencesiz işlerini ucuz bir şekilde göçmenlere yaptırmaktadır. Bu göçmenler kadın olunca daha da ucuz şekilde işler yaptırılmaktadır. Batman örneğinde de göçmen kadınlar aldıkları ücretin harcadıkları emeğin çok altında olduğunu belirtmişlerdir.

“Birkaç iş başvurusu yaptım ama çalışma saatleri fazla ücret ise azdı. çocuklarıma zaman ayıramayacağım dolayı çalışmadım.” (G3, 43, Okulöncesi Öğretmeni)

“Bir süre çalışmadım ama sonra bir lokantada çalışmaya başladım. Günlük belli yemekler yapıyoruz sonra işim bitiyor. Ücret çok az ama mecbur çalışıyoruz.” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“İşteki sorunlarım da çok fazla en büyüğü de çok çalışıp çok az maaş almak. Burada asgari ücret almak bile çok zor. Ama mecbur çalışmak zorundayız.” (G11, 35, Hemşirelik bölümü terk)

“Bir markette temizlik işi yapıyorum. Haftanın 6 günü çalışıyorum. Sigortam yok tabi. Burada asgari ücretin de altında maaş alıyorum.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Kızlarım da gelinlerim de çalıştı. Çalışmalarını ben de istedim. Ama aldıkları maaşlar çok az. Televizyonda söylenilen asgari ücreti hiçbiri alamıyor.” (G37, Yaşını bilmiyor, Okur-yazar değil)

“Burada da yerleşene ve düzenimizi kurana kadar çalışmadım ama zamanla hem dili öğrenip hem de buraya alışınca yine bir kadın mağazasında çalışmaya başladım. Ücretleri çok düşük ama mecbur çalışıyorum. Hem evde çok fazla sıkılıyorum hem de çalışmak istiyorum. Dili öğrenmemin çok faydasını görüyorum. Ücret az çalışma saatleri fazla.” (G20, 33, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

İşveren için yerleşik halktan daha ucuz işgücü anlamına gelen göçmen kadınlar var olan patriarkal sistemde erkek ve yerleşik kadınlardan daha altta bir kademedede olduklarını gözlemlemişlerdir. Maaşlarının da onlardan daha az olduğunu ifade etmişlerdir. Buradaki durum, göçmen ve kadın olarak hem yerli-göçmen tüm erkeklerden hem de yerli kadınlardan daha düşük maaş almalarıdır. Dünya genelinde kadınlar ve erkekler arasında ücret farklılıklarının bulunması, işgücü piyasalarının toplumsal cinsiyet bağlamında en önemli sorunlardan biridir. Dünya genelinde kadınlar erkeklerden yüzde 20 oranında daha az ücret almaktadırlar (ILO, 2018).

“Burada bir süre birkaç farklı işte çalıştım. Önce bir mağazada çalışanlara öğle yemeği yaptım. Sonra çalışanların büyük kısmını işten çıkarınca yemek yapmana gerek kalmadı diyerek beni de çıkardılar. Daha sonra büyük bir yemek fabrikasında bulaşık yıkadım. Hala da işim devam ediyor. En büyük sorun buralı birinin Kabul etmeyeceği maaşları bize veriyorlar. Biz de mecbur Kabul ediyoruz.” (G35, 42, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada bir tekstilde çalıştım. Buralılara göre daha çok çalıştım. Buna rağmen onlardan çok daha az maaş alıyordum. Ne saatleri kısalttılar ne maaşı yükselttiler babam da çalışmama izin vermedi.” (G47, 25, Ortaokul dengi okul mezunu)

“(…) Burada kadınlar erkeklere göre daha az maaş alıyor bir de hem Suriyeli hem de kadın olduğumuz için hepsinden düşük maaş alıyoruz.” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada erkeklerin bir kısmı asgari ücret alırken kadınlar ise onun altında alır. Kadınlara maaş verince hayır işlemiş gibi davranıyorlar. Evdeki işleri de dışarıdaki işleri de görünmüyor. Bu her konuda böyle. Kadın çalışamaz, okuyamaz, mutlu kadın sayısı da az. İşte bunlar Suriye’de çok iyi değildi ama buradakine göre daha iyiydi. Çocuklarımızı savaşın içinden kurtardık ama buradaki daha küçük savaşta yaşamalarını istemiyoruz.” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“Kadınlar burada her anlamda sömürülüyor. Biz Suriyeli kadınlar daha çok sömürülüyoruz. Suriyeli olduğumuzu duyanlar bizi işe alırken sorun yaşıyorlar ya da çok az maaş veriyorlar. Suriye’de de erkek ve kadın arasında maaş farkı vardı ama bu kadar değildi. En azından ülkemizdi ve başka işe girebilme imkanımız olabiliyordu. Ama burada çok seçeneğimiz yok.” (G2, 32, Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış)

“Şimdilerde evimde terziilik işi yapıyorum. En zor yanı buralı biriyle yapamayacakları pazarlığı yapıyorlar. Bazı işlerde maliyetine iş yapıyorum. Boşuna kendimi yoruyorum. Çok fazla pazarlık yapılırca ben de hayır diyemiyorum. Burada genel olarak yapılan birşey var; mülteci emeğini ciddi anlamda sömürüyorlar.” (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

Yukarıdaki anlatı, işverene bağlı çalışanların yanı sıra ev eksenli çalışan kadınların da emeğinin pazarlık konusu yapıldığını göstermektedir. Ev eksenli çalışan diğer kadınların anlatıları da kadın emeğinin ucuz olduğuna, “göçmen Suriyeli kadın” kesişimselliğinde durumun daha da vahimleştiğine işaret etmektedir. Öte yandan eve parça başı işleme işleri alan kadınların görme problemleri de en sık görülen sağlık problemlerindedir.

“Buraya geldikten sonra ev işlerini yapıyorum. Bir de arada tuhafiyelere bazı parçalar örüp satıyorum. Birkaç yıl sonra gözlerim de az görecektir. O zaman tamamen ev işleri yapmaya başlayacağım. Zaten kocam şu anda da izin vermiyor. Örgü işleri çok zor ve çok ucuz. Günlerini alan bir parçanın kazancı çoğu zaman bir Pazar harcamana yetmiyor. Normalde yapılır iş değil ama benim de amacım bir ucundan tutup ev geçimine katkıda bulunmak.” (G18, 62, Ziraat mühendisi)

“Burada başlarda çalışmadım ama son zamanlarda tuhafiyelere el işi ürünleri yapıyorum. Bazen de komşuların yeni evlenen çocukları için döşek ve yorgan yapıyoruz. Suriye’de bunu çok yapıyorduk. Burada da varmış bu gelenek. Ondan dolayı elim yatkındır. Bu işleri yaparken kimseyle sorun yaşamadım. Sadece bize verilen ücret burada yaşayanlara göre biraz daha az ama artık bunu da kabullendik.” (G25, Yaşını bilmiyor, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada düzenli bir işte çalışmadım. Ev işleriyle ve çocuklarla ilgilendim sürekli. Arada parça ve boncuk işleri çıkıyordu veya tuhafiyelere el işi havlu ve yazma yapıyordum. Ama burada emek çok değersiz olduğu için bu işleri de düzenli yapmadım. Suriyeli olduğum için değil zaten herkese böyle davranılıyor. Ne kadar emek verirseniz de değeri olmuyor.” (G50, 38, Eğitim hayatı olmamış)

“Arada parça işleri oluyor. Tekstilden getiriyorlar onları yapıyorum. Bir de başlarda boncuk işi yapıyordum ama artık gözlerim görmüyor. Ondan dolayı yapamıyorum.” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

Bazı kadınlar çalışma hayatına, ucuz işgücü ve sömürülen göçmen gücü olarak girmeyi kabul etmedikleri için genellikle eşleriyle birlikte kendi iş yerlerini açmışlardır. Bu kadınların bir kısmı başarılı şekilde işlerini yürütürken bazıları istedikleri verimi alamayıp işyerlerini kapatmışlardır.

“Birkaç yıl kuaförde çalıştım. Sonra çalıştığım yerdeki patronun işleri kötüye gidince ben de ortak oldum. Suriyeli kadınlar artık bize geliyor. İşlerimiz biraz bu sayede iyiye doğru gitti.” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

“Burada eşimle beraber Suriye yemekleri üzerine bir yer açtık. Burada yaşayan Suriyeliler de müşterimizdi ama fazla sürmedi. Yapamadık kapatmak zorunda kaldık.” (G7, 39, Gıda ile ilgili yüksek okul mezunu)

“Buraya geldikten sonra bir tuhafiyeye açtım ama işlere yetişemedim diye kapatmak zorunda kaldım.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada eşimle beraber ızgaracı açtık. Ben bulaşıkları yıkıyordum etleri hazırlıyordum eşim de pişiriyordu. Ama işlerimiz beklediğimiz kadar yürümedi. Kapatmak zorunda kaldık.” (G43, 45, Okur-yazar)

Göçmenlerin ucuz işgücü olarak çalıştırılmasını kabullenen, bir gelir elde ettikleri için bu sömürünün farkında olmadan ya da kabullenerek çalışmaya devam eden kadınlar da vardır ve çalışma şartlarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Göçmen olduğunu gizleme, yorucu ve az ücret ile zor işlerde çalışma gibi sorunlar, belli bir gelir elde edildiği için görülmemektedir.

“Şimdilerde bir fırında çalışıyorum. Kurabiye ve poğaçaya yapıyoruz. Başlarda yaptığım işin temizliğine şüphe ile bakıyorlardı ama beni tanıdıkça bütün işi bana teslim ettiler. Hiçbir sorunum yok şimdilik. Dili de öğrendim, maaşım da buralı biri gibi. Müşteriler de Suriyeli olduğumu anlamıyor, şimdiye kadar kimseden farklı bir tepki görmedim.” (G21, 28, İlköğretim mezunu)

“Kocam demir doğrama işi yapıyor ben de bazen komşularla boncuk ve parça işleri yapıyorum. Yorucu ve ücreti az ama evdeyim ve boş zamanlarımda yapıyorum diye şikayetçi değilim.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

“Sonradan gelenler hepimiz için kötü oldu. Çok kalabalık olunca insanlar artık bizden de şikayetçi oluyor.”

Suriyeli kadınların çalışma hayatına ilişkin anlattıkları diğer bir durum, daha önce gelen göçmenlerin, sonra gelenleri bir sorun olarak gördüğüne işaret etmektedir.

“Buraya geldikten sonra bir tekstilde çalışmaya başladım. Çok zor oluyor ama kendi harçlığım için çalışıyorum. Biz önceden geldik ama sonradan gelenler yüzünden insanlar bize de kötü davranmaya başladı.” (G2, 32, Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış)

“(…)Müşterilerle fazla konuşmuyordum. Bazıları çok iyiydi yakınlık gösteriyorlardı ama bazıları konuşmamdan buralı olmadığımı anlayıp sorun çıkarıyordu. Suriyeli çok diye bize böyle davranıldı. Bu sebepten patronun huzursuz olduğunu hissedince kendim çıktım. Sonra çalışmadım.” (G8, 32, Suriye ve Türkiye’de ilköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Burada savaştan kaçtınız mı size başka gözle bakıyorlar. Ben de işte savaştan önce Mardin’e geldiğimizi oraya yerleştiğimizi söyledim. Öyle yapınca benimle arkadaşlık kurdular hatta bazen benim yanımda savaştan kaçanlara laf söylüyorlar. Sonradan gelenler hepimiz için kötü oldu. Çok kalabalık olunca insanlar artık bizden de şikayetçi oluyor.” (G12, 59, Eğitim hayatı olmamış)

“(…)Patrona Suriye’deki çalışma hayatımı anlattım depoda biraz daha kendi alanıma yakın bir alan açacağını söyledi. Şimdi onu bekliyorum. Çok fazla Suriyeli olduğu için insanlar bize de mesafeli davranıyor.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

Nöbetleşe yoksulluk kavramını, 2001 yılında Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu Sultanbeyli’de sürdürdükleri çalışmada ortaya çıkarmışlardır. Bu kavram, yoksulluğun kente sonradan gelenlere devredilmesi ve yoksulluğu devredebilecekleri bir kesim bulduğunda, yoksulluktan kurtulabildikleri hatta zenginleşebildikleri bir yapıyı tanımlamak için kullanılır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003, s.49). Bundan yola çıkan Mim Sertaç Tümtaş ise ‘nöbetleşe dışlanma’ kavramını literatüre kazandırmıştır.

Nöbetleşe dışlanma kente önceden gelen ve kentin yerlilerince, farklı etno-kültürel, ırksal ve/veya inançsal kimliğe sahip olmalarından dolayı dışlanmaya maruz kalan göçmen grupların, süreç içinde ülkede/kentte yerleştikçe, ülkenin/kentin baskın etno-kültürel grubunu oluşturan ve kendisini ülkenin/kentin yerlileri olarak tanımlayan toplumsal grupla birlikte ülkeye/kente yeni gelen göçmen gruplarını dışlamalarını ifade eder (Tümtaş, 2020, s. 75). Batman örneğinde de kente önceden gelen göçmen grupların sonradan gelenlerden rahatsız olduğu ve dışladığını görmek mümkündür. Aynı ülkeden ve aynı zorunlu sebeplerden dolayı gelmelerine rağmen yerleşik halkın yanında yer almak ve aynı bakış açısına sahip olmak tercih edilen bir durum halini almaktadır.

Savaşın ilk zamanlarındaki göçle Batman’a gelen göçmenler Batman’ın yerleşik halkı gibi davranıp onlardan sonra gelen göçmenleri dışlayıp daha önce kendilerine yöneltilen eleştirileri onlara yönlendirmişlerdir. Birkaç yıl öncesinin dışlanmış göçmen grubu şimdinin dışlanmış grubu olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Yalnız başıma dışarı bile çıkamıyorum. Böyle bir durumda nasıl çalışabilirim”

Görüşme yapılan kadınların bir kısmı ise çalışma hayatına birtakım engeller nedeniyle katılamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Burada ev işlerine gidiyordum. 2 yıl bir eve temizliğe gittim. Komşumdu ve beni tanıyordu, temizliğimi biliyordu. Allah razı olsun ücreti de kısmazdı. Kocam zaten sürekli bahanelerle çalışmama karşı çıktığı için çıkmak zorunda kaldım.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Buraya geldiğimizde uzun bir süre kimseyle ilişkimiz olmadı. Zamanla komşular, eşimin iş arkadaşlarının eşleri falan derken ben de küçük de olsa bir şeyler kazansam iyi olur diye düşündüm ama kocam izin vermiyordu. Zamanla komşular eve boncuk ip işleri getirdi de biraz öyle çalıştım ama çok az kazanıyordum ve onunla uğraşırken evdeki işlerim de aksıyordu. Bir yerden sonra kocamın da baskısıyla bıraktım.” (G9, 62, Eğitim hayatı olmamış)

“Kocam çok kıskanç olduğundan dolayı evden çıkmama bile izin vermiyor. Suriye’de öyleydi burada da öyle. Yalnız başıma dışarı bile çıkamıyorum. Böyle bir durumda nasıl çalışabilirim. Bir hafta evde boncuk işi yaptım ama ona da izin vermedi.” (G22, 50, Okul geçmişi olmamış ama çocukların ödevlerinden dolayı Türkçe öğrenmiş)

“Burada komşular bazen boncuk işleri getirirdi onları yapıyorduk ama kocam istemediği için onu da bıraktım. Ama çalışmak isterdim. Çünkü kocam çok fazla çalışıyor bari biraz da olsa eve katkı olurdu.” (G39, 50, Eğitim hayatı olmamış)

“Buraya geldikten sonra komşu kadınlarla beraber boncuk işi yapmaya başladık. Uzun bir süre çalıştım orada. Sonra da bir yıl kadar bir mağazada çalışanlara öğle yemeği yaptım. Daha sonra kocam çalışmama izin vermedi. Ev işleri ve çocuklar da yoruyordu darken bıraktım çalışmayı.” (G49, 50, Okur-yazar)

Patriyarkayı erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlamak mümkündür (Walby, 2021, s. 39). Bu sömürü hayatın tüm alanlarında kendini göstermektedir. Kadının çalışma yaşamına dahil olma isteği bu düzenle mücadelesiyle gerçekleşmektedir. Ve bazı zamanlar bu mücadele zaferle sonuçlanmamaktadır. İkili rol kuramı kadının işgücü piyasasında ve ev içi işlerde çalışmasını açıklayıp çalışma hayatında yer alan kadının ev içi işlerde eskiye oranla daha az yer almasını amaçlarken patriyarkal düzende kadın iki işi de beraber yapmak zorunda görülür (çifte iş yükü). Zamanla da ikisini beraber yürütemediği için ev içi hizmetin aksamaması için dışarıda çalışmayı bırakmak zorunda kalır (Ciner, 2003, s.26). Yerleşik kadınlar için ifade edilecek bu düşünceler göçmen kadınlar için daha da zorlu olabilmektedir. Göçmen olmak, yabancı bir yerde olmak, zorlu ve enformel işlerde çalıştırılmanın dışında patriyarkal düzenle mücadele göçmen

kadın istihdamını zorlaştırmaktadır. Aile geçimi zor olsa bile çoğu göçmen erkek, eşinin çalışmasını istemeyip onu ev içine hapsedip ‘yegane’ amacı olan çocuk ve ev bakımına mecbur bırakmaktadır. Batman’daki Suriyeli göçmen örneklerinde de bunların yanı sıra feodal etki de kendini göstermektedir. Böylece göçmen kadınlar işgücü piyasasından çekilmek zorunda kalmaktadır.

3.2. Kamusal Alana Katılımda Sorunlar ve Açılım Alanları

3.2.1. Kamusal hizmetler

Görüşme yapılan kadınlar, kentsel kamusal hizmetlere erişimde sıkıntı yaşadıklarını ifade etmektedirler. İlk göç dalgası döneminde ve sonrasında belediye ve sivil toplum örgütlerinden kadınların kendileriyle ilgilendiklerini, bu kurumlardan gelen kadınların bir kadın dayanışması kurduklarını; fakat belediyenin el değiştirmesiyle birlikte iletişimin kesildiğini, bu durumun umutlarını yok ettiğini belirtmişlerdir.

“İlk geldiğimiz zamanlar belediye ve derneklerden her gün birileri gelip ilgileniyordu. Yalnız olmadığımızı biliyorduk ama sonra bunlar da kesildi. Birkaç yıldır kimse gelmiyor.” (G18, 62, Ziraat mühendisi)

“İlk geldiğimizde dernekler, vakıflar ve belediye çok aktifti. Tüm göçmenlerle ilgileniyorlardı, kadın dayanışmasını sağlıyorlardı. Günden güne bu azaldı ve belediye değişince o dayanışma da yok oldu.” (G31, 46, Öğretmen)

“Buraya geldikten sonra çocuklara bakmakta çok zorlandım. Benim en büyük yardımcılarım üst katımdaki yaşlı teyzeve ilk zamanlar belediyede bizimle ilgilenen bazı kadın arkadaşlardı. Onlar hep destekçim oldu. Onların sayesinde çocuklarımı da okuttum evimi de geçindirdim.” (G32, 47, İlköğretim seviyesinde eğitim almış)

“Geldiğimiz ilk yıllarda belediyeden kadın arkadaşlar sürekli bizimle ilgilenirdi. Bize hem yardımcı hem de gelir bizim derinlerimizi dinlerlerdi sonrasında her şey kötüye gitti. Günden güne hayattan da buradan da Suriye’den de soğudum ve umudumu kaybettim.” (G43, 45, Okur-yazar)

“Burada kadınlar çok zor durumda, kadın dayanışması için bir şeyler kalmadı. Geldiğimiz ilk zamanlar belediye ve dernekler bu konuda çok iyiydi. Sürekli bizimle irtibat halindeydiler, güçlü kadınları görüyorduk, birbirimizden güç alıyorduk ama şimdi her yer erkek. Kadınlar çok mutsuz ve yalnız.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Aslında burası ile Suriye arasında çok da bir fark yok ki. Ortaya bir sınır çizmekle farklı olmuyor ki. İki yerde de kadınlar yok sayılıyor iki yerde de kadına değer yok. İlk geldiğimiz zamanlar belediye ve derneklerden kadınlar gelip bizimle ilgileniyorlardı ama sonra onlar da azalıp yok oldu. Kadınlar olarak güçsüz şekilde ortada kaldık. Aramızda büyük bir fark görmüyorum ama bir çözüm bulmamız gerektiğini de düşünüyorum.” (G20, 33, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

3.2.2. Dil ve entegrasyon

Göçmenlerin kamusal hayata katılımının başlıca belirleyeni sosyal entegrasyon politikalarıdır. Göçmenlerin sosyal entegrasyonunun önündeki engellerin başında ise dil sorunu gelmektedir. Dil, kullanan kişiler arasındaki yaşamın paylaşımıdır. Ortak dili kullanma yaşamın kolaylaşması ve sürdürülebilmesi için önemlidir. Göçlerde karşılaşılan sorunlardan biri de dil sorunudur. Göçmenlere yönelik dil politikalarının eksik veya yetersiz olması birçok karmaşayı da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, uygulanan dil politikaları bazen bir ülkedeki çatışmaların doğrudan kaynağı olabilir, bazen söz konusu çatışmaları bitirmenin veya en aza indirmenin etkili bir aracı olarak işlev görebilir (Coşkun, Derince ve Uçarlar, 2010, s.18). Kamusal hizmetlerden yararlanmak için Türkçe bilen birinin yardımını almak zorunda kaldıklarını dile getiren kadınlar buna ulaşmakta da sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Hem mülteci olmak, hem kadın olmak, dil bilmemek, gittiğiniz her yerde herkesin size düşman gibi bakması...”

“Biz Arap olduğumuz için Türkçeyi hiç bilmiyorum, Kürtçeyi de az biraz burada öğrendim ama kocam iki dili de iyi biliyor. Benim bir işim olunca benimle dışarı gel deyince kendi zamanına bakıyor ona göre gidiyoruz. Ama hamilelik için doktora gidince hemen geliyor.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada öyle salıverildik şehirlere. Kimin suçu var bilmiyorum ama dil ve eğitim verilebilirdi. Bu hepimiz için iyi olurdu. Kürtçe biliyoruz ama bu çoğu zaman bir şeye yaramıyor. Bir komşuyu yanımıza almadan devlet dairesine gidemiyorduk. Çocuklarım öğrendi de artık onlar yardım ediyor. Yoksa dil yok, iş yok öylece şehrin ortasındayız. Bu bizim sorunlarımızı daha da büyütür ama kimse de bunu umursamıyor sanki.” (G16, 58, İlköğretim düzeyinde okul mezunu)

“Burada çok büyük sorunlar yaşadık. Hem mülteci olmak, hem kadın olmak, dil bilmemek, gittiğiniz her yerde herkesin size düşman gibi bakması... Bazen keşke savaşta ölseydik de ülkemizden çıkmasaydık diyorum. Bu birkaç yılda yaşadıklarımızı anlatmamız imkansız. Acaba burada savaş olsaydı da

buradakiler bize gelseydin asıl davranırdık diye merak ediyorum. Biz yine Batman'dayız diye şanslıyız. Başka yerlerde çok daha büyük sorunlar yaşayan tanıdıklarımız var. Hiçbirşeybilmedenöğrenmedenöyleceşehriniçinesalıverildik. Sonuçolarakhalabirbirimizealışamadık.” (G17, 46, İlköğretim düzeyinde okul mezunu)

“Doğrusu yeni bir hayat kurmak bambaşka bir şeymiş. Biz de onu yaptık ve çok zorlandık. Halkla olan dil konusunu zaten halletmiştik. Halkla Kürtçe konuşuyorduk ama burada Kürtçe de çok konuşulmuyor. Özellikle devlet dairelerinde anlaşmak için sürekli yanımızda buralı ve Türkçe bilen birini götürüyorduk. Kocam az biraz Türkçe öğrenmek zorunda kaldı. Devlet dairelerinde çalışanların bir kısmı buralı ama bazen onlar da Kürtçe konuşmuyor. Bu bizi çok zorlayan bir konu oldu.” (G18, 62, Ziraat mühendisi)

Görüşme yapılan mülteci kadınlardan biri de Türkçe öğrenip diğer kadınlara yardım ettiğini ifade etmiştir.

“Buraya geldikten sonra Suriye'den gelen çoğu kadına yardım ettim. Onlara ev ve iş bulmaları ve günlük ihtiyaçları konusunda yardımcı oldum. Çoğu kadını hastane ve devlet işlerini tek başlarına yapamıyor. Türkçem de geliştiği için elim yettikçe o konular da zorluk çekenlerin işlerini hallettim. Birilerine yardım etmenin güzelliğini fark ettim.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

Göç edilen hedef ülke-noktalarla benzer bağların olması göç sürecini kısmen iyileştirmektedir. Dil engelini olmadığı, gelen Suriyeli mültecilerle akrabalık ilişkilerinin söz konusu olduğu Kürt illerinde yerel halk ve Suriye'den gelen mülteciler arasında dayanışma daha güçlü olmaktadır (Kutlu, 2015, s.12). Kadınlardan bazıları ise Batman'a göç etmiş olmanın Türkiye'nin batısına göç etmekten daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

“Batman yeni bir hayat kurduğumuz şehir oldu. Diğer şehirlerle kıyaslısak kimse bizi taciz etmedi. Herkes bize kardeşi ailesi gibi davrandı. Kardeş olduğumuzu ciddi anlamda hissettik...” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“Batman benim için çok zorlu oldu. Hala o zorluğu çekiyorum ve alışamadım. Türkiye'de genel olarak erkek gücü var ama Batman'da bu daha çok gibi. Bize sarılıp sahip çıktılar. Kardeşlik gösterdiler diyebilirim. Ama Batmanlıların kendileri bile memnun değil ve mutsuzlar...” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Buraya geldikten sonra hep güzel insanlarla karşılaştık. Bizim için her şey beklediğimizden güzel geçti. Bizi zorlayan hiçbir şey olmadı.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada kimse bize sarkıntılık veya tacizet medi. Başka şehirdeki akrabalarımızdan duyuyoruz ama burada olmadı.” (G26, 48, İlköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Doğruyu söylemek gerekirse başka şehirlerde kadınlara saldırıldığını taciz edildiklerini çok duyuyoruz ama burada öyle bir şey yaşamadık ve duymadık. İnsanların bir bakışı bile dokunuyor.” (G30, 35, İktisat bölümü terk)

“Doğrusu burası yine batıya göre daha iyiymiş. İstanbul ve Bursa’da da bazı tanıdıklarımız var onlar daha büyük sorun yaşıyormuş.” (G40, Yaşını bilmiyor, Eğitim hayatı olmamış)

“Buraya geldikten sonra çok sorunlar yaşadık. İnsanların bakışı çok rahatsız ediyordu. Ama yine de Batman’a gelmemiz bizim için iyi oldu. İstanbul, Bursa ve İzmir’e giden tanıdıklarımız çok zorluk yaşıyormuş. Burada bize acıyarak bakan da oldu bizi bir aile olarak gören de.” (G41, Yaşını bilmiyor, Eğitim hayatı olmamış)

3.2.3. Göçmenlere yönelik önyargı ve kalıp yargılar

Görüşme yapılan kadınların farkına varıp, kamusal hayata katılımında sorun olarak gördüğü konulardan biri de göçmen olmalarından dolayı kendilerine yönelik önyargılardır. Günlük yaşamda önyargı kavramını sıradan, iyi ya da kötü bir yargı içermeyen, kanıt ya da hiç değilse herhangi bir bilgi ya da deneyime dayanmayan her türlü ‘ön fikir’ anlamında kullanırız. Oysa ayrımcılık literatüründe ‘olumlu’ önyargıdan söz edilmez. Önyargılar, önyargıyla yaklaştığımız kişi ya da gruplarla aramıza, en hafifinden fiziksel ya da sosyal mesafe koymamıza yol açan ve ayrımcılıkla yakından ilişkili tutumlardır (Göregenli, 2012, s. 22).

Önyargının dışında bir de göçmenlere yönelik kalıpyargılar mevcuttur. Önyargı ve kalıpyargı birbirinden farklı kavramlar olmasına rağmen genelde birbiriyle karıştırılır. Kalıpyargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimize oluşturduğumuz imgelerdir (Göregenli, 2012, s.23). Bir grup veya topluluğu bireysel olarak değil de tümünden bir şekilde değerlendirdiği için de ayrımcılıkla ilişkilendirilir.

Görüşmeciler kadınlar da buna bizzat maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Göçmen makyaj yapamaz veya yeni bir giysi giyemez, sürekli üzgün olur gibi yargıları taşıyan yerleşik halk göçmen kadınlardan da bunu beklemektedir. Bunu göremediği için de ayrımcılık ve dışlanma devreye girmektedir.

'Seni buralı sandım, hiç Suriyeliye benzemiyorsun'

İnsanlar tarafından gösterilen önyargı ve kalıpyargılarla mücadele eden kadın görüşmeciler deneyimlerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Buradaki insanlarda savaştan kaçtık diye sürekli o psikolojide olmamız gerektiği düşüncesi var sanki. Neyse ki bunu aşmamız çok da uzun sürmedi. Bir gün bir kadın adres sordu, adresi söyledim. Konuşmamadan anlamış olacak ki nerelisin dedi Suriyeli deyince ‘seni buralı sandım, hiç Suriyeliye benzemiyorsun’ demişti. Şaşırdım bu iyi mi kötümü diye.” (G7, 39, Gıda ille ilgili yüksek okul mezunu)

“Burada her şeyi iyice düşünmeniz gerekiyor. Hep tedirgin olmalısınız. Hem Suriyeli hem kadın olduğunuz için size bakışlar da farklı oluyor. Hep ötekisiniz ve bu bir yerden sonra size yoruyor. Her şey için çok fazla mücadele vermeniz gerekiyor. Burada mesela mülteci olduğunuz için makyaj yapmanız veya yeni bir şey giymeniz bile göze batıyor.” (G11, 35, Hemşirelik bölümü terk)

“Batman’da kime gitsek herkes acıyarak bakıyordu. Acınacak durumda olmadığımızı hayatımıza baktığımızı göstermeye çalıştığımız zaman da kınar şekilde bakıyorlardı. Göçmeniz diye makyaj yapamayız, yeni bir elbise giyemeyiz, birilerinin olduğu yerde söz hakkımız yokmuş gibi davranıldı hep. Bu bende hem öfke hem de çaresizlik oluşturdu. Kadın olmayı bırak insan olarak yaşamakta bile zorlanıyordum.” (G47, 25, Ortaokul düzeyi okul mezunu)

“Keyfi bir şekilde gelmedik buraya tamamen savaştan kaçarak geldik. Can güvenliğimiz yoktu bu sebeple kaçtık. Ama buraya geldikten sonra bize hep sanki buraya tatile gelmişiz de yağmalamışız gibi bakıyorlar. Üstümüze bir şey alınca bile herkes bize bakıyor. Utanılacak bir şey yapmışız gibi. Ülkemizde savaş var ve insani şekilde komşu ülkeye geldik. Burada da savaş olsaydı siz de bize gelebilirdiniz. Fakat maalesef bu unutuluyor.” (G49, 50, Okur-yazar)

3.2.4. Kadın hakları farkındalığı ve dayanışma

Kamusal hayata katılım kadar, ev içinde de kadınları güçlendirecek ve açılım alanı sağlayacak durumlardan biri kadın hakları farkındalığı ve dayanışmadır. Göçmen olsun veya olmasın kadınların yaşadıkları bazı sorunlar -farklı biçimlerde deneyimlemeleriyle birlikte- birbirine benzerlik taşımaktadır. Ötekileştirilme, eve hapsedilme, şiddet, eğitim ve çalışmadan yoksun bırakılma bu sorunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Görüşme yapılan kadınların büyük çoğunluğu da bu sorunları saymaktadır. Aynı şekilde Türkiye’deki kadın hakları durumu göz önünde bulundurulduğunda benzer sorunlar yerleşik kadınlar için de önem arz etmektedir.

“Hepimizin birçok sorunu var. Ve bu sorunlar aslında yüzyıllardır olan sorunlar.

Birbirimize çok benziyoruz. Yasalarımız kadın hakları diyor, eşitlik diyor ama gerçeğimiz bunu demiyor.” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

“Suriye’deyken kadın hakları konusunda bu kadar düşünmüyordum. Bu sorunların bize özgü olduğunu sanıyordum ama buradada aynı sorunlar varmış. Bu sebeple buraya geldikten sonra kadın haklarına daha çok ilgi duymaya başladım.” (G2, 32, Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış)

“Buradaki kadınlar sadece biraz daha özgür. Ama gerçek anlamda bir özgürlük değil. Suriye ile kıyaslırsak tabii ki daha iyi ama Suriye iyi bir konumda olmadığı için maalesef iyi diyemiyorum. Bazen komşularla ya da tanıştığımız kadınlarla konuştuğumda hepsinin şikâyetçi olduğunu görüyorum.” (G7, 39, Gıda ile ilgili yükseköğretim mezunu)

“Bence çok büyük farklar yok. Her iki yerde de kadınlar yok sayılıyor. Birinde az birinde çok. Akşama kadar konuştuğum kadınlarla benim sorunlarım birbirinin aynısı gibi. Okumama izin vermediler, çalışmadım ve eşim bana şiddet uyguluyor.” (G12, 59, Eğitim hayatı olmamış)

“Hepimizin birbirimize ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Biz kadınlar olarak birbirimizle daha çok zaman geçirip birbirimizi tanırsak çoğu sorunu çözeceğimizi düşünüyorum.” (G3, 43, Okulöncesi öğretmeni)

Buraya göç ettikten sonra kadın hakları konusunun bölgesel değil evrensel olduğunu ve dünyanın birçok yerinde bulunan kadınların benzer sorunlarla mücadele ettiğini anladığını söyleyen kadınlar, çözümün de kadın dayanışması olduğunu ifade etmektedirler. Kadınların hem kamusal alanda hem de özel alanda karşı karşıya kaldıkları toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve ayrımcılıklarla mücadelede “kadın dayanışması” önemli bir açılım alanı sağlayabilir.

“Savaş biterse ve ülkemize dönersek ilk işimiz iki ülkedeki kadınları yan yana getirmek ve tanıştırmak için programlar düzenlemek olacak. Birbirimizi tanımadığımız için birbirimize yabancı ve bazen de düşman gibi bakıyoruz. Halbuki birgün bir sınır çizmişler araya ve teller örmüşler. Aynı toprağın insanıyız ve yabancı değiliz. Birbirimizi sevdiğçe dünyayı da daha güzel bir yer yapacağız.” (G23, 42, Öğretmen)

“Çok büyük bir fark göremiyorum. Buradaki kadınların okuma oranı bize göre daha fazla ama buradaki kadınlar Suriye’deki kadınlar kadar Rahat ve özgür değiller. Suriye’de yıllarca bize en çok saldıran devlet olduğu için bizler kendi aramızda birbirimize daha bağlı olduk ama burada devletin yanında erkekler de kadınlara kötü davranıyor.” (G37, Yaşını bilmiyor, Okur-yazar değil)

“Suriye burada ve çok fazla yerde bulunmuş biri olarak en çok dikkatimi çeken şey kadınların her yerde sorunlarının çok olduğunu. Bazı yerlerde sorunlar çok daha yakıcı oluyor. Bunların başında görülmemesi var. Suriye’de burada ve

birçok yerde kadınlar görülüyor. Haklarının olduğu Kabul edilmiyor. Eğitim ve çalışma hakları ellerinden alınıyor. Evlendirildikten sonra bir evden diğer eve geçiyorlar. Onun dışında hayatları yok. Kadın hakları konusunda maalesef Türkiye de çok iyi bir konumda değil. Suriye'nin bazı kesimlerine göre iyi olabilir ama insani anlamda maalesef yeterlideğil." (G46, 46, Yüksekokul mezunu)

"Çoğu kadına göre güzel bir hayatım olmasına rağmen keşke hepimizin çok daha güzel bir hayatı olsa. Daha önce çok defa Türkiye'ye geldim ama burada yaşamak farklıymış. Kadınlar için daha yaşanılır bir yer olmasını istedim. Türk, Kürt veya Arap olarak değil de kadın olarak bakıyorum. Kendi aramızda bir bağ ve dayanışma kurmamız gerektiğini düşünüyorum. Örneğin burada kadınların bazı meslekleri yapamayacağına inanılıyor ama benim kadın arkadaşlarım Suriye'de her şeyi bırakıp savaşmaya gitti. Ölümüne de gidebiliyorken neyi yapamayız ki." (G3, 43, Okulöncesi Öğretmeni)

"Buraya geldikten sonra kadınların sorunlarını daha çok düşünmeye başladım. Göçmen olmam, evsiz yurtsuz kalmam yetmiyor gibi bir de kadınların çektiğine üzölmeye başladım. Her kıza kendi çocuğum gibi bakıyorum. Annelerimizden bize ve çocuklarımıza kadar sürekli acı çekmişiz. Hep erkekler için yaşıyoruz ve sadece onların mutluluğu için varız sanki. Bu sürede de kendimizi unutuyoruz." (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

"Buraya geldikten sonra nerede olursa olsun kadınların hepsinin büyük sıkıntılar yaşadığını gördüm. Biz televizyonda Türkiye'yi görünce hayranlıkla bakardık. Gelip gördüm. Bizden farkı yokmuş. Kocamız ve babamız her şeyimize karışıyor, iş ve okul için çok büyük mücadele vermemiz gerekiyor, dışlanıyoruz ve şiddet görüyoruz. Bunlar iki ülkede de var." (G12, 59, Eğitim hayatı olmamış)

"Düşüncelerimin çoğu burada şekillendi. Suriye'deyken kadinhakları konusunda çok da bilgimiz yoktu. Hatta haklarımızın olduğunun bile farkında değildik çünkü kullanamıyorduk. Burada ise daha çok kadında aynı sorunları görünce bir şeylerin yolunda gitmediğini anladım. Suriyeli ya da Türkiyeli kadınlar değil tüm kadınların ortak sorunları var. Bunların düzelmesilazım. Bunu birilerinin yapması lazım." (G20, 33, Ortaöğretim düzeyindeokul mezunu)

"Kadınların daha çok birleşmesi için birbirimizi tanımamız gerektiğini öğrendim. Herkes bize karşıyken bizde birbirimize düşman olmamalıyız. Çocuklarım olmasaydı Suriye'de kadın düşmanlarıyla savaşırdım. Böyle günlerde insan kadın olarak ne zorluklar yaşadığını daha çok anlıyor." (G33, 55, Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış)

Kadın dayanışmasına vurgu yapan bazı göçmen kadınlar, bu dayanışmanın henüz kurulamadığını da ifade etmektedirler. Batman'da akranları olan kadınlarla ilişkilerinin neredeyse yok durumunda olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar arasındaki dayanışmayı ifade eden ve feminist dünyada çokça kullanılan kız kardeşlik kavramı tam

da burada devreye girmesi gerekirken göçmen kadınlar bunu göremediklerini belirtmişlerdir.

Yaşlı kadınlarla olan ilişkilerin genç kadınlarla olan ilişkiye göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Yaşlı kadınlar tarafından kurulan ilişki de “annelik” düzeyinde olmuştur.

“Kadınlar her yerde mutsuz burada da öyle maalesef. Kadınların birleşmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama gördüğüm kadarıyla bu şimdilik zor. Kadınlar birbirlerinden nefret ediyor gibi davranıyor. Biz Suriyeliler bir yerde Suriyeli birini görünce tanınmasak bile akrabamızmış gibi davranıp mutlu oluyoruz. Ama biz kadınlar tanıdık birini bile görünce nefret ediyor gibi bakıyoruz.” (G17, 46, İlköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Benim geldiğim bölge ile Batman arasında aslında pek bir fark göremiyorum. Tek dikkatimi çeken kadınların birbirine düşman gibi davranması. Gerçi biz bunu yok etmek için çabalıyoruz. Bunu tamamen yok edeceğimizi düşünüyorum. Keşke sadece kadınlar için çalışmalar yapan bir kurum olsa. Birbirimizi tanımamız ve kaynaşmamız için daha çok yan yana gelmeliyiz diye düşünüyorum.” (G27, 38, Kuran kursu öğretmeni)

“Biz Suriye’de kadınlar olarak birbirimizi destekler yardımcı olurduk ama burada kadın erkek farkı yok. Suriyeli ve buralı olarak ayrılıyor insanlar. Bir seferinde pazarda kayboldum bir kadına adres sordum beni anlamasına rağmen Suriyeli olduğumu anladığı gibi başından saldı beni.” (G40, Yaşını bilmiyor, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada benim en büyük destekçim komşularım oldu. Komşularımdan da özellikle yaşlı teyzeler bana resmen annelik yaptı. Ama yaşlılarım ve genç kadınlarla anlaşamıyorduk. Bize hep düşman gibi bakıyorlardı.” (G29, 45, Okur-yazar)

“Doğrusu burası televizyonlarda gördüğümüz ve duyduğumuz gibi değilmiş. Bunu anladım. Genel olarak herkes herkese düşman gibi bakıyor. Kadınlar arasında yardımlaşma yok, erkekler her an kavga edecek gibi, çocuklar robot gibi okula gidip geliyor. Suriye’de biz kadınlar kendi aramızda yardımlaşıyorduk ama burada kadınlar bize çok kötü bakıyor. Buraya geldiğimizde yaklaşık bir ay boyunca kapı önüne bile çıkamadım. Sadece yaşlı bir teyze birkaç gün yemek getirdi, konuşmaya çalıştı. Ama yaşlılarım olan diğer komşular bir selam bile vermedi. İnsan kendini fazlalık olarak görüyor. Hala bunu atlatamadık.” (G42, 56, Okur-yazar)

Öte yandan, kadınların sorunlarının benzerliğine vurgu yapan ve kadın haklarına yönelik söylemlerde bulunan kadınların, durumu örneklerken Suriye ve Türkiye karşılaştırması yaptıkları görülmektedir. Görüşme yapılan kadınların, kendi ülkeleriyle karşılaştırdıkları sorunların başında şiddet gelmektedir. Kadına yönelik şiddet tarih

öncesine dayanan geçmişe sahiptir. İÖ. 3. binyılın ortalarından kalma bir metin, kadının kocasıyla tartışması halinde, dişlerinin yanış tuğla ile kırılabileceğini belirtir. Hammurabi yasasına göre de erkek karısını ve çocuklarını borç karşılığı rehin verebilir hatta cezalandırılma konusunda da karısını ve çocuklarını kendi yerine kullanma hakkına sahiptir. Ayrıca hangi kadınların kullanması gerektiği hangilerinin de buna hakkı olmadığı Asur yasalarınca belirleniyordu (Berktaş, 2023, s. 92-93). Tüm bunları erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurma çabası olarak görmek mümkündür. Şiddet de bu egemenlik kurmanın ileri ve somut halini oluşturmaktadır. Şiddeti bireysel olarak başlatan erkek daha sonra kanunlarla sistematikleştirmiştir. Böylece devlet de bu şiddetin bir organize meşrulaştırana olmaktadır. Tüm bunları erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurma çabası olarak görmek mümkündür. Şiddet de bu egemenlik kurmanın ileri ve somut halini oluşturmaktadır.

“Bizde şiddet ve zulmü devlet yapıyordu ama burada ise evdeki ve sokaktaki erkekler.”

“Burada kadınlar Suriyeli kadınlara göre çok fazla şiddet görüyor. Bizde şiddet çok nadir olur, kadın erkek arkadaştır. Hatta çoğu zaman eşimize arkadaşım bile deriz. Anlam veremediğimiz bir konu bu. Dikkatimi çeken en büyük konu budur.” (G3, 43, Okulöncesi öğretmeni)

“Suriye’de de burada da hepimiz acı çekiyoruz. Annem de öyleydi onun annesi de ben de. Bir insan neden karısını döver. Yani bunun herhangi bir açıklaması olamaz. Ama maalesef yapıyorlar. Burada çok orada az ama her iki yerde de var.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Gözüme takılan en büyük farklılık burada kadınların şiddet görmesi. Bizde kadın şiddet gördümü ailesi kesinlikle buna izin vermez. Eşit olmayabiliriz, okula gönderilmiyoruz, çalışmamıza izin vermiyorlar ama bu kadar da şiddet görmeyiz. Burada ise bu normal görölüyor.” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

“Burada şiddet çok var ama bizde bu çok azdı. Bizde aile çok güçlü. Kadına şiddet olunca kadının ailesi en sert tepkiyi gösteriyordu ama burada evlendikten sonra kızartık başkasının kızı gibi davranılıyor.” (G16, 58, İlköğretim düzeyinde okul mezunu)

“(…) Burada kadın cinayetleri çok oluyormuş. Bizde çok azdı bu. Böyle bir şey olunca kadının ailesi çok sert karşı çıkıyordu.” (G24, 58, Eğitim hayatı olmamış)

“Bizde şiddet çok azdı ama burada çok fazla. Geçenlerde burada bir komşuma misafirlige gittim. Kocası eskiden kadınları çok kolay dövüyorduk şimdi dövemiyoruz diye üzölüyordu. Bizde böyle bir şey olsa kadının ailesi hemen karşı çıkardı.” (G32, 47, İlköğretim seviyesinde eğitim almış)

“Burada kadına şiddet çok yüksek seviyede ama bizde şiddet çok azdı. Bizde şiddet ve zulmü devlet yapıyordu ama burada ise evdeki ve sokaktaki erkekler.” (G49, 50, Okur-yazar)

Anlatılarda, şiddet konusunda Türkiye’deki durumun daha vahim olduğunu vurgulayan söylemler dikkat çekicidir. Suriye’de yaşadıkları bölgelerde kadına yönelik şiddetin çok az olduğu ve buna en çok da kadınların ailelerinin karşı çıktığını belirtmişlerdir. Bu karşılaştırma anlatılarının yorumlanmasında birkaç sorun çıkmaktadır. Sorunlardan ilki Suriye’de savaş öncesi sağlıklı veri almanın imkansızlığı, kadına yönelik şiddet oranlarını görmemizi engellemektedir. Bunun yanı sıra göç eden kadınların büyük oranının nüfus cüzdanlarının dahi olmaması var olan bir şiddet verilerinde yer alıp almadığı hakkında bize sağlıklı bir sonuç veremeyecektir.

Sorunlardan diğeri ise, görüşülen kadınların çoğu şiddet biçimi olarak sadece fiziki şiddeti kastetmektedir. Psikolojik ve ekonomik şiddet biçimlerini şiddet olarak görmemektedir. Sorunlardan bir diğeri ise maruz kalınan fiziki şiddet durumunda ailelerin karşı çıktığını belirttiklerinde karşımıza bir kadın etkisi değil de aile korumacılığı çıkmaktadır.

3.3. Göç Sonrası Ev İçi Yaşam

Göç, savaş, yas gibi travma durumlarında göçmenlerin aile yapısında; aile içi dengelerinde, aile içi ilişkilerinde ve ailenin çevre ilişkilerinde, aile tipinde, aile içi sorumluluklarda ve aile içi rol dağılımlarında değişim ve dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir (Ekmen, Koçak, 2020, s.198). Göç sonrası Batman’a yerleşen kadınların anlatımlarında da bunu görmek mümkündür. Kadınlar büyük bir kısmı eşlerinin davranışlarında duygusallığın daha çok ön plana çıktığı vurgulamıştır. Menşei oldukları ülkenin kültürel özelliklerini taşısalar da değişimden kaçmadıkları görülmektedir.

“Savaştan sonra daha büyük bir bağımız olduğunu hissediyorum.”

“Eşimle her zaman ilişkimiz çok iyiydi ama buraya geldikten sonra daha çok arkadaş gibi olduk. Çünkü ne çektiysek beraber çektik. Bu bizi daha da yakınlaştırıyor.” (G1, 47, İşletme bölümü mezunu)

“Göç sonrası da öncesi de kocam bana sürekli iyi davrandı. Ama buraya geldikten sonra daha güzel bir hayat için normalin çok üstünde mücadele ettiğini görüyorum. Buradaki hayatımızdan kendisini sorumlu tutuyor.” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

“Eşim Suriye’de çok sert biriydi. Evde pek söz hakkım olduğu söylenmezdi. 100 yaşındaki babam gibi aynı kafada ve sertlikleydi. Oradan gelirken de yine pek bizi umursamadan her şeye karar verip plan yapıp öyle getirdi bizi. Ama buraya geldikten sonra ilk zamanlar bu sertliğini devam ettirmeye çalışsa da zamanla yumuşadı. Şu an çok farklı birine dönüştü. Bazı konularda fikrimi sorup dediğim şekilde hareket edebiliyor. Benim tek başıma dışarı çıkamadığımı bildiği için akşamları işten gelince benimle beraber dışarı çıkıyor.” (G9, 62, Eğitim hayatı olmamış)

“Göç ettiğimiz ilk yıllarda yaşadığımız sorunlardan ve benim erken menopoza girmemden dolayı çok suçluluk duyuyor. Bana hiç görmediğim şekilde ilgi ve sevgisini gösteriyor.” (G10, 50, Eğitim hayatı olmamış)

“Göç sonrası babamla daha da arkadaş gibi olduk. Bizim sorunlarımızla daha çok ilgilenmeye başladı, bizi sevdiğini daha çok söylemeye başladı. Savaşın psikolojisi hepimizi çok etkiledi.” (G14, 37, Gıda teknisyeni)

“(…) savaştan sonra daha büyük bir bağımız olduğunu hissediyorum.” (G19, 58, Öğretmen)

“Başlarda iş güç yoktu nereye gitse kapılar yüzüne kapanıyordu. O da eve gelince sinirli oluyordu. Ama sonra günden güne düzeldi. Şimdilerde tam olarak eş olduk. Her konuda fikrimi sorar. Bana da danışır. Hatta geçenlerde eve gelirken marketten bana bir çikolata almıştı. İlk defa gördüm bunu. Çok hoşuma gitmişti.” (G26, 48, İlköğretim düzeyinde eğitim almış)

“Göç sonrası babam daha çok üstümüze titriyor. Eskiden biraz sertti ama şimdilerde gayet yumuşak ve ilgileniyor. Duygusallığı da arttı son zamanlarda.” (G30, 35, İktisat bölümü terk)

“Buraya geldikten sonra davranışlarında değişim oldu tabii. Yeniden evlenmiş gibiyiz ve her şey çok iyi.” (G33, 55, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

Toplumun kadına dayattığı toplumsal cinsiyet normları aynı zamanda erkeklerde de görülmektedir. Erkekler bu normları çoğu zaman oluşturan yani düzenin kendisi olmaktadır. Kent devletleri dönemi boyunca Mezopotamya’da iktidar ve otoritenin kaynağı baba ve kocaydı (Berktaş, 2023, s.92). Erkek bu ‘gücünü’ özel ve kamusal alanda sürdürmeye devam etmektedir. Binyılları bulan bu ‘davranış’ kalıbı günümüze kadar gelmektedir. Savaş, kayıp ve travmalar yaşamasına rağmen hala etrafta erkeklığe ‘zeval’ getirmemek için özel alanda görece kalıpların dışına çıksa bile kamusal alanda bunu sürdürmektedir. Kamusal alandaki insanların hane içine gelmesi, misafir durumlarında bambaşka bir ‘erkeklik’ gösterilmektedir.

“Suriye’deyken babam çoğu zaman sertti. Ama buraya geldikten sonra daha iyi. Sırf fazla yoruluyorum diye çalışmama izin vermiyordu. Kardeşlerimle de aynı şekilde ilgileniyor. Özellikle annemle daha çok zaman geçirmeye çalışıyor. Ama bir tanıdık veya akraba gelince biraz daha Suriye’deki haline dönüşüyor.” (G2, 32, Ortaöğretim düzeyinde eğitim almış)

“Eşim buraya geldikten sonra biraz daha iyi davranmaya başladı. Bazen akraba ve tanıdıkların yanında biraz sert davranmaya başlıyor ama farkına varıp yeniden eski haline dönüyor.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Kocam çok iyi birine dönüştü. Başlarda tanıdık birilerinin yanında sert davranıyordu ama şimdilerde kim olursa olsun fark etmiyor hoşgörülü ve duygusal biri oldu. Bu hali benim de hoşuma gidiyor.” (G16, 58, İlköğretim düzeyinde okul mezunu)

“Göç sonrası geldiğimiz ilk mahallede memlekette tanıdıklar vardı. Kocam eskisi gibi sert ve katıydı. Ama başka mahalleye geçince ve tanıdık pek kimse olmayınca daha yumuşak ve hoş görülü oldu.” (G48, 56, Okur-yazar değil)

Davranışlarında olumlu yönde bir değişim olan erkeklere oranla sayıları az olsa da bazı erkekler Suriye’deki ‘erkeklik’ davranışlarından ‘taviz’ vermemektedir. Kısıtlayıcı ve baskıcı erkek egemen zihniyetin sürdürülmesinin kişilik, din, feodal kültür gibi birçok kaynağı olabilir fakat bunların hiçbiri kadınlar tarafından meşru görülmemektedir. Elli yıl boyunca bir değişim arzusunun verdiği yorgunluk görüşme yapılan kadınlarda kendini göstermektedir.

“Suriye’de de burada da kötü davranıyor. Bunca savaş gördük yeni bir yere gittikyaşımız 50’ye dayandı belki düzeler dedim ama olmuyor maalesef.” (G5, 49, Eğitim hayatı olmamış)

“Kocam hiç değişmedi. Suriye’de de bana kötü davrandı burada da öyle. Ben çocuklarım için yaşıyorum, ona dair hiçbir şey yok içimde.” (G12, 59, Eğitim hayatı olmamış)

“Suriye’de de burada da aynı. Hep baskıcı, kıskanç ve hiçbir şeye izin vermiyor. Tek güzel yanı küfür etmiyor ve beni dövmüyor. Onun dışında hiç bir güzel yanı yok.” (G22, 50, Okul geçmişi olmamış ama çocuklarının ödevlerinden dolayı Türkçe öğrenmiş)

“Eşimle çok farklı insanlarız. Göçten sonra biraz daha düzeldi aramız ama hala pek anlaşmayız. Suriye’de çok kavga ederdik burada o kavgalarımız azaldı ama bitmedi maalesef.” (G43, 45, Okur-yazar)

“İyi olmadı iyi olmak zorunda kaldı yani.”

Görüşme yapılan kadınların hepsi eşlerindeki bu değişimi göç psikolojisi ve eşlerin kendi isteği olarak yorumlarken tek bir kadın görüşmeci eşini değişime ikna ettiğini ifade etmiştir. Eşinin değişmediğini değiştirmek zorunda kaldığını ifade eden kadın bunu da gururlu şekilde anlatmıştır.

“Aslında kocamın davranışlarında değişen bir şey olmadı. Ama ben kavga da etsem birşeyleri çözmeye başladım. Kızlarımın çalışmasına izin vermiyordu. Ona kalsa kızlar evde evlenmeyi bekleyecekti ama ben zorla ikna ettim. İyi olmadı iyi olmak zorunda kaldı yani.” (G28, 60, Okur-yazar değil)

3.4. Dönüşle İlgili Düşünceler

1970’li yıllara kadar göç tek yönlü bir eylem olarak görülüyordu. 1970’li yıllarda ise göç kavramının iki yönlü bir hareket olarak da değerlendirilebileceği anlaşıldı ve “geriye göç” kavramı sosyal bilimler terminolojisine kazandırıldı (Öner, 2015, s. 264). Göçün bir başka boyutu olan “geri dönüş göçü” göçmenlerin yine çeşitli nedenlerle terk ettikleri topraklara geri dönmelerini ifade etmektedir (Bilecen, 2018, s. 138).

“Bugünlerde hepimiz hareket halindeyiz. Çoğumuz yerini yurdunu değiştirir; taşınırız ya da yuvamız olmayan yerlere ve oradan da başka yerlere gideriz” (Bauman, 2012, s.81). olarak da ifade edilen göç süreci bir süreklilik hali olarak tanınmaya başlanmıştır.

Görüşme yapılan Suriyeli kadınlar da bu hareketliliği ifade ederek Suriye’ye dönüş veya Avrupa’ya yeni bir hayat kurmak arasında olduklarını ifade etmişlerdir. Geriye göç kararında etkili olan sebepleri ekonomik, politik, bireysel ve aile ve yurt sevgisi olarak sıralayabiliriz (Bilecen, 2018, s.140-142). Suriyeli göçmen kadınların deneyimlerinde ise bunların yanı sıra burayı sahiplenmeme de karşımıza çıkmaktadır. Batman’da düzenini sağlayan da zorlanan da gitmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Kimisi Avrupa’ya gitmek isterken kimisi de umudu azalmış olsa da ülkesine dönme hayali kurduğunu dile getirmiştir.

“Burada hayatımızı kurtarmanın dışında hala yolunda giden bir şey olmadı. Her şey beklediğimizden daha kötü gidiyor. Tek umudumuz ya ülkemize ya da Avrupa’ya gitmek.” (G6, 40, İşletme bölümü mezunu)

“Göç ederken savaş yanı başımızdaydı. Yaşamın dışında bir şey düşünemiyorduk. Ama şimdi canımı kurtardım. Yeni bir hayat kurunca maalesef buradan gitmek istiyorum.” (G14, 37, Gıda teknisyeni)

“Hiçbirimize bir şey olmadı. Hatta iki oğlum buradan Avrupa’ya gittiler. Şimdi orada yaşıyorlar. Artık ülkemize dönmemiz imkansız hale geldi biz de çocuklarımızın yanına gitmek için çalışıyoruz.” (G15, 66, Eğitim hayatı olmamış)

“Göç ederken yeniden ülkemize dönmeyi hayal ediyordum ama şimdilik çok zor görünüyor. Fakat hala tek hayalim ülkeme dönmek.” (G16, 58, İlköğretim düzeyinde okul mezunu)

“Göç ederken en büyük beklentim sağ salim Türkiye’ye varmaktı. Bunu başardık. Şimdi de Avrupa için belgelerimizi verdik. Yakın zamanda büyük ihtimalle Avrupa’ya gideceğiz.” (G31, 46, Öğretmen)

“Tek beklentimiz yaşamaktı. Çok şükür kazasız belasız geldik. Şu an ise savaşın bitmesi ve memleketimize dönmek istiyoruz.” (G38, 65, Eğitim hayatı olmamış)

“Göç ederken burada bir hayat kurmak ve savaş bitince yeniden ülkemize dönmek istiyorduk. Burada hayat kurduk şimdi bir an önce gitmeyi bekliyoruz. Hiçbir zaman burada kalmayı düşünmedik. Savaş bitince yeniden mahalleme gitmek istiyorum.” (G41, Yaşını bilmiyor, Eğitim hayatı olmamış)

“Mutlu bir aileniz varsa tek derdiniz onun bozulmaması oluyor.”

Durumu kabullenip buraya alışmaya çalıştığını belirten kadınlar herhangi bir yere gitmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bu kadınların bir kısmı Türkiye vatandaşı olmuşken kimisi de umutsuzluktan dönme hayali kurmadığını belirtmiştir. Fakat nihai noktada öldüğünde memleketine gömülme gibi bir arzuyu da saklı tutmuşlardır.

“Göç ederken en kısa sürede ülkemize dönmeyi hayal ediyordum ama artık bu imkansız. Bazen Nusaybin’e gidip oradan ülkemize bakıyoruz” (G4, 38, Sağlık teknisyeni)

“Doğrusu buraya gelirken tek beklentimiz ölmek. O ruh halinde fazla bir şey düşünemiyorduk. Mutlu bir aileniz varsa tek derdiniz onun bozulmaması oluyor. Ama şükür ailemiz de bozulmadı ruhsal anlamda da iyileştik. Şehrimizi memleketimizi özlüyoruz tabi. Keşke iyileşse de gitsek ama artık çok zor oraların düzelmesi. Buraya da alıştık ve büyük bir emek verdik. Az önce dediğim cezaevinde sınırları biraz daha geniş bir cezaevine geldik. Bu da şimdilik bize iyi geldi.” (G7, 39, Gıda ile ilgili yüksekokul mezun)

“Göç ederken ülkemize dönme şartlarının oluşacağını hayal ediyorduk ama bunun olacağını sanmıyorduk. Maalesef öyle de oldu. Ülkemiz, şehrimiz, evimiz

mahvolmuş durumda. Orası zor olur da sonrası için bakalım neler yapabileceğiz.” (G13, 49, Muhasebe bölümü mezunu)

“Topraklarımızın temizleneceğini ve ülkemize döneceğimizi hayal ederek göçettik. Ama günden güne bundan uzaklaşıyoruz.” (G19, 58, Öğretmen)

“Savaş biter de evimize döneriz diye bir hayalim vardı ama bunca yıldan sonra bu hayal gerçekleşmeyecek sanki. Hiçbir umudum yok.” (G20, 33, Ortaöğretim düzeyinde okul mezunu)

“Çocuklarımın başına bir şey gelmemesini istiyordum. Çok şükür kazasız belasız geldik. Burada hayatımızı kurduk. Başka da bir şey istemedim zaten. Ülkemize döneceğimize dair umudum da yok. Ama ölürsem beni memleketime göndermelerini istiyorum. Bunu kocama ve çocuklarıma da söyledim.” (G28, 60, Okur-yazar değil)

SONUÇ

İnsanlık tarihiyle yaşıt sayılabilecek olan göç, toplumsal ve bireysel anlamda insanları birçok alanda etkilemektedir. Devletlerin tarih, ekonomi ve yönetimlerini etkilerken bireyleri ise davranış ve düşünce anlamında etkilemektedir. Göçün bu etkileri alanyazında uzun yıllar boyunca sadece erkekler özelinde ele alınmıştır. 1970'lerden sonra feminist yazımın etkisiyle kadınlar da göç çalışmalarında yerini almıştır. Kadınların da erkekler kadar göç ettiğini ve kadın işgücüne talebin varlığını ifade eden göçün kadınlaşması süreciyle göç yazımında kadınlar daha çok görünür olmuştur.

Ortadoğu'daki birçok ülkeyi etkisi alan Arap Baharının Suriye'ye etkisiyle ortaya çıkan savaşta milyonlarca insan ülkesini terk edip komşu ülkelere göç etmiştir. Türkiye, komşu ülke olarak, coğrafi ve tarihi yakınlık nedeniyle uyguladığı açık kapı politikasıyla milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yapmıştır. Kitlel olarak yapılan bu göçte çoğunlukla aile göçü karşımıza çıkmaktadır. Erkekler kadar kadınların da göç ettiği bu süreci kadınların nasıl deneyimledikleri sorusundan yola çıkan bu çalışmada, 50 Suriyeli kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmış, kadınların savaş öncesi, savaş esnası ve Batman'daki toplumsal cinsiyet temelli deneyimleri incelenmiştir.

Görüşmeler sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda öncelikle kadınların hem Suriye'de hem de Türkiye'de bir eşitsizlikle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Birçok sınıftan kadının ortak sorunu eşitsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar bazı yerlerde bunu kabullenirken bazı yerlerde ise buna karşıt bir savunma olarak kız çocuklarını güçlendirip eğitim ve çalışma hayatına dahil etmeye çalışmaktadır.

Kadınların dile getirdiği eşitsizliğin ortadan kaldırılması için yasaların belirlenmesi, uygulanması ve erkeklerin bilinçlendirilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra bu eşitsizliği çoğunlukla toplum dayatmasıyla içselleştirdiği için kabul eden kadınların da farkındalığının artırılması çalışmaları önem taşımaktadır.

Kadınların göç kararı aşamasındaki rolüyle ilgili ortaya çıkan sorunlardan biri, göç kararında kadınların çoğunun sadece "alınan kararı uygulayanlar" olmalarıdır. Birkaç örneğin dışında çoğu anlatıda ailenin erkekleri göç etme kararını verirken, kadınların da bu karara itiraz etmeden uyguladığı görülmektedir.

Kadınların büyük oranda dile getirdiği sorunlardan biri de mahremiyet ve bunun getirdiği kadın üreme sağlığı ile ilgili sorunlardır. Aileden gelen mahremiyet düşüncesinden dolayı birçok kadın ortaya çıkan veya çıkma tehlikesi olan hastalıkları gizlemek zorunda kalmıştır. Bu sorunun iki yönlü çözümü ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri bu anlayışın ailede çözülmesiyle diğeri ise göçmen sağlığına gereken önemin verilmesidir. Göç edilen ülkedeki yetkililer, sivil toplum örgütleri veya göçle ilgili kurumlar göçmen sağlığı ile yeterince ilgilenmek için gereken çalışmaları yürütmelidirler. Kadınların bu sorunları yaşamasının bir sebebi de bu hizmetlerin yeterli olmamasıdır.

Göçmen kadınların toplumsal cinsiyet temelli sorunları çeşitli biçimlerde yaşadığı diğer bir alan çalışma hayatıdır. Göçmen kadınlar bir yandan düşük ücretlerle uzun çalışma saatlerine maruz kalmakta öte yandan ‘kabul edilmeme’ ve ‘gizlenme’ davranışları arasında sıkışmaktadır. İşverenler en zorlu işleri göçmen kadınlara yaptırmalarına rağmen yerleşik halktan onları, yerel halkın istemediği gerekçesiyle, gizlemektedir. Yerleşik halkın bu davranışının ortadan kaldırılması ve iki grup arasındaki ilişkinin gelişmesi için sosyalleşmeye yönelik çalışmalar gerekmektedir.

Çalışma şartlarının kötü olması ve yerleşik halktan gelen tepkiler kadınların daha çok eve hapsedilmesine neden olmaktadır. Kadınların çalışması için mesleki eğitimlerin verilmesi, sosyalleşmeye yönelik çalışmaların yapılması ve iki ülke arasında var olan eğitimde denklik ile diploma sorunlarının giderilmesi kadınların ücretli çalışma hayatına dahil olmasını kolaylaştıracaktır. Patriarkal düşüncenin sonucu olarak kadınların eve mahkum edilmesinin önlenmesi için gerek yöneticiler gerekse de kadın örgütlerinin ivedi çözümleri hayata geçirmesi gerekmektedir.

Kadın göçmenlerin anlatılarında genel olarak kamusal alana yeterli derecede katılamama sorunu vurgulanmaktadır. Kadınlar gerek kamusal hizmetlerden yararlanmada, gerekse toplumsal yaşamın birçok alanına katılımında sorunlar yaşamaktadırlar. Aslında ilk göç dalgası ve sonrasındaki süreçte belediye ve sivil toplum örgütlerinden kadınların göçmenlerle ilgilenip sorunlarında yanlarında olduklarını belirten kadınlar özellikle belediyelerin el değiştirmesiyle bu durumun yok olduğunu ifade etmişlerdir. Savaştan kaçıp burada da yalnız kaldıklarını vurgulamışlardır. Kadınların kendilerini yalnız hissetmeleri ve kamusal hizmetlerden

faydalanamamaları onları daha da geriye götürmektedir. Bununla birlikte Türkiye'ye göç sonrası kadın hakları konusunda farkındalık sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Kadınların sahip olduğu farkındalık ile birlikte gelişen dayanışma kadınlar arasındaki iletişimi artırabilecek bir potansiyeli doğurabilmektedir.

Dayanışma ve iletişimin eksik olmasının yanı sıra karşımıza çıkan en büyük sorun ise dildir. Dil, kadınların gördüğü en büyük sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Batman örneğinde kadınlar sosyal hayatta Kürtçe ile ilişkilerini sürdürürken kamusal hizmetlerde sorunlar yaşamaktadırlar.

Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası ve geçici koruma kanunu göçmenler için gereken çalışmaların yapılmasını geciktirmiştir. Kitlesele göç dalgasına karşı politikalar geliştirerek göçmenlerin daha sağlıklı bir hayat sürdürmelerini sağlamak yerine açık kapı politikası ile göçmenleri düzensiz şekilde ülkeye alarak zamanla politikalar geliştirmeye çalışılmıştır. Göçmenler en temel entegrasyon aracı olan dil eğitimini bile almadan ülkeye yerleşerek hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu politikaların uygulanmamasından dolayı 13 yıl geçmesine rağmen hala tam bir entegrasyondan söz etmek mümkün olmamaktadır.

Erkekler var olan toplumsal yargılardan dolayı daha çok kamusal ve sosyal alanda yaşarken kadınlar evlerde yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmışlardır. Erkekler dil sorununu kendi çabalarıyla minimize ederken kadınlar sosyalleşemedikleri için bundan mahrum kalmışlardır.

Suriye'den Batman'a gerçekleşen Suriyeli kadınların göçünde karşımıza çıkan sorunlar temel olarak toplumsal cinsiyet ve entegrasyon odaklı sorunlardır.

Hem göçmen hem de kadın olmaktan kaynaklı sorunların giderilmesi için yasaların yeniden düzenlenmesi gerekirken yasaların uygulayıcılarının da bu değişime ayak uydurmaları gerekmektedir.

Yöneticilerin ortaya koymakta geciktikleri politikalar ve sivil toplumun alanının daralmasından dolayı kadın göçmenlerin entegrasyonu gecikmekte hatta gelinen noktada zor bir hale gelmektedir. Her konuda olduğu gibi göçmenlerin entegrasyonu ve sağlıklı bir yaşam sürdürmeleri için gereken ortamın sağlanması da doğru politikalar ve özgür bir ortamla mümkündür. Politika ve yasaların yetersiz olması ve sivil topluma

özgür bir alanın sağlamaması hem göçmenlerin hem de yerleşik halkların yaşamlarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'nin jeopolitik konumu ve tarih boyunca birçok göç yolu güzergahında olması gelecek göçlerin de gerçekleşme ihtimalini canlı tutmaktadır. Suriye göçündeki politika yetersizliklerinin görülüp bu eksikliklerin giderilmesi görüşme yapılan tüm göçmen kadınların ortak isteği olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N.(2002).*Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. 1. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasa dışı göç ve Türkiye, bilge adamlar kurulu raporu* (Rapor No: 42). Bilgesam.
- Bartram, D., Poros, M. V., ve Monforte, P. (2019). *Göç meselesinde temel kavramlar*, (çev: İtir Ağabeyoğlu Tuncay), 2. Baskı: Hece Yayınları.
- Batman Valiliği. (2024). <http://batman.gov.tr/sehrimiz>
- Battır, O. (2020). *Dünden bugüne uluslararası göç; kuram, algı ve siyasa*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme* (Çev: A. Yılmaz). 4. Baskı. Ayrıntı Yayınları.
- Bayır, D. ve Aksu, F. (2020). Açık kapı politikasından güvenlik tehdidine Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 324-356.<https://doi.org/10.14782/marmarasbd.789791>
- Benhabib, S. (1992). Models of public sphere: Hannah Arendt, the Liberal Tradition and Jurgen Habermas. In C. Calhoun (Ed.),*Habermas and Public Sphere*(pp. 89-120). MIT Pub.
- Berktaş, F. (2022). *Tarihin cinsiyeti*. 7. Baskı. Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2023). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyet’te kadının statüsüne karşılaştırmalı bir yaklaşım*. Metis Yayınları.
- Biehl, K. ve Daniş, D. (2020). *Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları*. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Bilecen, T. (2018). Geri dönüş göçüne etki eden faktörler: Göç literatürüne eleştirel bir bakış, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(56), 138-144. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185638986>
- Bora, A. (2021). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İletişim Yayınları.
- Buz, S. (2008). Türkiye sığınma sisteminin sosyal boyutu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 76, 120-130.
- Castles, S. ve Miller, M. J.(2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (Çev:B. U. Bal ve İ.Akbulut). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world*. (5th ed.). Palgrave Macmillan.
- Cerny, P. G. (1995). *Globalization and the changing logic of collective action*. International Organization, 595-625.
- Ciner, Ö. (2003). *Halkla ilişkiler sektöründe cinsiyete dayalı ayrımcılık*. [Yayınlanmamış doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Connell, W. R. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (Çev: C. Soydemir). Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun E., Kaşka S. ve Williams L. (2022). *Göçmen ve mülteci kadınlar: Türkiye’de araştırma, politika ve uygulamada toplumsal cinsiyet farkındalığı*. Bağlam Yayıncılık.
- Coşkun, V., Derince, M. Ş. ve Uçarlar, N. (2010). *Dil yarası: Türkiye’de eğitimde anadilinin kullanılmaması sorunu ve Kürt öğrencilerin deneyimleri*. Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Çelik, A. B. ve İşleyen, B. (2021). Türkiye’de sığınmacılar ve mülteciler: uluslararası hukukun uygulanışı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18(72), 45-65.
- Çorabatır, M. (2016). *Türkiye’de Suriyeli mülteciler: Siyaset, toplum ve ekonomi*. TESEV Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2014). *Migrants, work and social integration, women’s labour in the Turkish ethnic economy, migration, diasporas and citizenship series*. Palgrave Macmillan.
- Dedeoğlu, S. (2016). *Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretimde yabancı göçmen işçiler, mevcut durum raporu: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine, kalkınma atölyesi*. Altan Matbaası.
- Dedeoğlu, S. ve Bayındır S.S. (2018). Tarımsal üretimde Suriyeli göçmen kadın emeği: Bereketli topraklarda zehir gibi yaşamlar. İçinde Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (Ed.), *Feminist sosyal politika* (ss. 247-280). NotaBene Yayınları.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye’de yabancı göçmen kadınlar*. Efil Yayınları.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2020). Göç teorileri, göçmen emeği ve entegrasyon: Kadınların yeri. İçinde Biehl, K. ve Danış, D. (ed.), *Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları* (ss. 18-37). Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği Yayınları.
- DGMM. (2014). Geçici Koruma Yönetmeliği, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr>
- Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. CEİD yayınları.

- Ekmen, E. ve Koçak, O. (2020). *Göçün Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapıları üzerine etkileri*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (79), 167-205. <https://doi.org/10.26650/jspc.2020.79.0002>
- Erdoğan, M. (2020). *Türkiye'deki Suriyeliler: Uyum ve politikalar*. Orion Kitabevi.
- Eren, E. Y. (2018). *Mülteci hukukunda geçici koruma*. Seçkin Yayıncılık.
- Faist, T.(2003).*Uluslararası göç ve ulus aşırı toplumsal alanlar*, (Çev: A. Z. Gündoğan). Bağlam Yayınları.
- Giddens, A.(2010). *Modernite ve bireysel-kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum*. (Çev: Ü. Tatlıcan). Say Yayınları.
- Gönül, S. (2020). Zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri. İçinde Biehl, K. ve Danış, D. (ed.), *Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye'de göç araştırmaları* (ss. 80-10). Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Göregenli, M. (2013). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. İçinde K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Ed.),*Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (ss. 17-37).İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güllüpinar, F.(2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Hathaway, J. C. (2005). *The rights of refugees under international law*. Cambridge University Press.
- IOM. (2019). World migration report 2020. International Organization for Migration, Erişim Adresi: <https://www.iom.int/wmr/>
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2003). *Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli örneği: Gecekondulaşma ve kent yoksulları: Sultanbeyli örneği*. İletişim Yayınları.
- İçduygu, A. (2009). "Bir siyaset ve siyasa alanı olarak uluslararası göç: Son yüzyılda Dünya ve Türkiye. İçinde İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, F. (der.) *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere* (106K291). TÜBİTAK.
- İçduygu, A.(2015). Syrian refugees in Turkey: the long road ahead. Migration policy institute, Erişim Adresi: <https://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead>
- Jordan, B. ve Düvell, F.(2002). *Irregular migration: The dilemmas of trans national mobility*. Edwards Elgar Publishing.

- King, R. (2012). *Theories and typologies of migration: An overview and a primer*. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic relations 3/12. Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına: Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme*. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı Yayınları.
- Landes, J. (ed.) (1998). *Feminism, the Public and the Private*. Oxford University Press.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouauuci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. [https://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DIŞINDA%20YAŞAYAN%20KADIN%20SİĞINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](https://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DIŞINDA%20YAŞAYAN%20KADIN%20SİĞINMACILAR%20RAPORU(9).pdf).
- Mülteciler Derneği, (2024). Türkiye'deki Suriyeli sayısı. (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>).
- Öner, N.A.Ş. (2015). *Son mu, başlangıç mı? Göç çalışmalarında bir olgu olarak geri göç. Küreselleşme çağında göç*. İletişim Yayınları.
- Özbay, F. (2019). *Kadın emeği: seçme yazılar*. İletişim Yayınları.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişim*. Ekin Basım Yayın.
- Pateman, C. (1989). *The disorder of women*. Standford University Press.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2011). *Yerel siyaset ve kadın katılımı: İstanbul ve Kocaeli 'nde niteliksel bir araştırma*. (Yayın No.291504). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Republic of Turkey. (2014). Geçici Koruma Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, Sayı: 29153.
- Stark, O. & Bloom, D. E. (1985). The new economics of Labor Migration. *The American economic review*, 75(2), 173-178.
- Şeker, D. ve Uçan, D. (2016). Göç sürecinde kadın. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 199-214.
- Toksöz, G.(2006). *Uluslararası emek göçü*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Topuz, S. K. ve Açer, T. M. (2022). Güç ilişkileri bağlamında ataerkil şiddeti anlamak. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 126-139.
- Tümtaş, M. S. (2020). *Nöbetleşe dışlanma: göç ve sosyal dışlanma döngüsü*. İletişim Yayınları.

- Uluslararası Af Örgütü. (2009). *İki arada bir derede Türkiye'deki mültecilere koruma sağlanmıyor*. Uluslararası Af Örgütü Yayınları.
- Uluslararası Af Örgütü. (2009, Nisan). *İki arada bir derede: Türkiye'deki mültecilere korunma sağlanmıyor*. <https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/09/Turkiyede-Multecilere-Koruma-Saglanmiyor-1.pdf>
- Uluslararası Çalışma Örgütü. (2016, 24 Haziran). *Suriyeli göçmenler ve işgücü piyasası*. <https://www.ilo.org/tr/resource/news/suriyeli-isci-isveren-ve-girisimcilerin-iscucu-piyasasinda-karsilastiklari-0>
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2013). *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü Yayını.
- UNHCR. (2008). *BMMYK görev beyanı*. <https://www.unhcr.org/tr/bmmyk-gorev-beyani>
- UNHCR. (2010). *Convention and protocol relating to the status of refugees, United Nations High Commissioner for Refugees*. <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>
- UNHCR. (2023, Haziran). https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/07/UNHCR-Turkiye-Operational-Update-June-23F_TR.pdf
- UNICEF. (1990), *Çocuk haklarına dair sözleşme*, (<https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>).
- Uysal, M. (2023). *İstem dışılıktan gönüllü gözetime günümüzde mahremiyetin dönüşümü*. [Yayın No. 843311]. [Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yaman, F. (2019). *Göç ve toplum: dünyada ve Türkiye'de değişen nüfus hareketleri*. Ketebe Yayınları.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- YUKK. (2013). *Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu*. (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>)
- Zencir, M. ve Davas, A. (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve sağlık hizmetleri raporu*. Türk Tabipleri Birliği.